

I. STUDII

PREROGATIVELE REPUBLICII MOLDOVA PRIVIND ASIGURAREA AVANTAJULUI COMPETITIV ÎN RELAȚIILE ECONOMIC INTERNAȚIONALE

Nicolae Țău, dr., prof. univ., ULIM

Article is about why nations succeed in particular industries, and the implications for firms and for national economies. Its concepts and ideas, however, can be readily applied to political or geographic units smaller than a nation. Successful firms are frequently concentrated in particular cities or states within a nation.

As globalization of competition has intensified, some have begun to argue a diminished role of nations. Instead, internationalization and the removal of protection and other distortions to competition arguably make nations if anything, more important. National differences in character and culture, far from being threatened by global competition, prove integral to success in it.

Economia mondială contemporană se află într-un proces de ample transformări, influențând tot mai mult economiile naționale. Creșterea economică și comerțul la nivel mondial și-au redus intensitatea în 2007. Cererea slabă din țările dezvoltate au redus creșterea economică globală la 3.4 de la 3.7 la sută, creșterea fiind racordată aproximativ la rata medie din ultima decadă. Creșterea în jur de 7 la sută în regiunile în curs de dezvoltare a fost aproape de trei ori mai mare în comparație cu regiunile dezvoltate iar ponderea lor la creșterea producției globale în 2007 a depășit 40 la sută. Expansiunea economică a țărilor slab dezvoltate concordă cu rata creșterii înregistrată de țările în curs de dezvoltare în 2007, susținând modelul de creștere înregistrat începând cu anul 2000.

Cererea internă a slăbit brusc în Statele Unite, care a redus deficitul extern și a condus la cea mai mică rată de creștere a PIB din 2002 – 2,2 la sută. Continuarea extensiunii surplusului extern a contribuit la creșterea cu jumătate de procent a PIB al Japoniei. Europa a atins o creștere – record a PIB – 2,8 la sută considerat drept performanță față de Japonia și Statele Unite luate împreună în anul trecut, stimulată de o majorare bruscă a câștigurilor obținute în urma creșterii exportului și investițiilor. Economia Rusiei a atins o creștere de 8 la sută, constituind cea mai înaltă rată de creștere anuală din 2000. De asemenea, se poate menționa o creștere pozitivă și în America Centrală și de Sud, Africa, Orientul Mijlociu și Asia, unde rata expansiunii economice nu a demonstrat semne de reducere în 2007. Continuă să raporteze creștere înaltă economică și cele mai populate țări în curs de dezvoltare – Cina și India [1, p.1].

Conform estimărilor UNCTAD, în perioada de referință a continuat să crească afluxul investițiilor directe străine la nivel global. Creșterea lor este estimată la 18 la sută, atingând suma de 1,54 trilioane dolari SUA. Investițiile directe străine au crescut cu 50 la sută spre Brazilia, Chile și Mexic. Spre țările „tigrului asiatic” și țările noi – membre ale UE sunt estimate cu o dinamică mai slabă a creșterii afluxului investițiilor directe străine [2, p.144].

Această analiză demonstrează că unele țări prosperă iar altele stagnează în competitivitatea internațională. Țările prospere sunt țările în care activează industrii de performanță. Astfel apare întrebarea, de ce firmele și industriile din anumite țări sunt în stare să creeze și să suporte avantajul competitiv împotriva celor mai buni competitori la nivel global în anumite sfere? Și de ce o națiune foarte des este țara care posedă mai multe industrii – lideri în economia mondială? Răspunsul este evident: firmele sunt pregătite pentru a concura pe piața internațională. Firma trebuie să înțeleagă ce este decisiv în determinarea capacității sau incapacității țării de referință, trebuie să creeze și

să susțină avantajul competitiv la nivel internațional. Aceleași condiții sunt decisive și pentru prosperitatea economiei naționale. Pe termen lung standardul de viață a unei națiuni depinde de capacitatea țării de a atinge un nivel înalt în dezvoltarea productivității în industriile în care firmele activează. Aceasta depinde de capacitatea firmelor de a atinge perfecționarea calității sau eficiență majoră. Influența țării – gazdă în atingerea avantajului competitiv într-o anumită sferă are o importanță majoră pentru nivelul și rata realizabilă a creșterii productivității.

În literatura de specialitate sunt explicate minuțios cauzele din care unele țări ating un avantaj competitiv destul de înalt, iar altele nu. Aceste explicații sunt foarte diferite și chiar se subliniază că nu există în general o teorie acceptată referitor la avantajul competitiv. Nu este clar ce înseamnă avantaj competitiv când se referă la o națiune [3, p.53].

Unii savanți consideră că avantajul competitiv este un fenomen macroeconomic, caracterizat de astfel de variabile cum ar fi rata dobânzii, rata de schimb și deficitul guvernamental. Însă unele națiuni au atins un nivel înalt al standardului de viață în ciuda deficitului bugetului: Japonia, Coreea și Italia, aprecierea valutei în Germania și Elveția și o rată înaltă a dobânzii în Italia și Coreea.

Facem constatarea că există și altă poziție, care consideră că avantajul competitiv este în funcție de forța de muncă ieftină și abundentă. Însă istoria demonstrează că Germania, Elveția și Suedia deși duc lipsa de forță de muncă cronică, sunt țări prospere. Pe de altă parte Japonia, cu o economie presupus bazată pe forță de muncă ieftină și abundentă a experimentat presiunea lipsei forței de muncă. Firmele japoneze au avansat la nivel internațional în mai multe industrii numai după înlocuirea forței de muncă prin automatizare. Capacitatea de a concura în condițiile achitării salariilor înalte se pare că reprezintă mai mult un scop național dezirabil.

De asemenea, se consideră că avantajul competitiv depinde de resursele naturale pe care le posedă. Însă realitatea demonstrează că cele mai dezvoltate națiuni în domeniul comerțului cum ar fi Germania, Japonia, Elveția, Italia și Coreea, au fost și rămân țări cu resurse naturale limitate și sunt nevoite să importe aproape toată materia primă. Coreea și Germania sunt mai prospere în comparație cu țările bogate în resurse. Tabelul 1 demonstrează cu prisosință că astfel de țări cum ar fi Japonia, Germania, Marea Britanie, Coreea de Sud au atins un nivel destul de înalt al PIB în ciuda faptului că sunt țări cu resurse naturale limitate în comparație cu Rusia care are resurse naturale bogate. În 2006 Produsul Intern Brut al Coreei de Sud a fost de 888,3 miliarde dolari SUA iar al Rusiei de 984,9 miliarde, deci practic egal. Numai în 2007, când prețul petrolului a crescut brusc, Produsul Intern Brut al Rusiei a crescut de la 984,9 la 1,289 milioane dolari SUA.

Putem face următoarea afirmație că avantajul competitiv este mult influențat de politicile implementate de guverne. Printre aceste politici sunt identificate protejarea pieței interne, promovarea exportului și subvențiile ca cheie a succesului internațional. Noi susținem poziția lui M. Porter care consideră că politicile semnificative de intervenție guvernamentale au fost adoptate numai ca subiecte ale dezvoltării industriale și nu au fost utilizate la nivel universal, chiar și în Japonia, Coreea. M. Porter propune drept exemplu rolul guvernului japonez în industriile importante cum ar fi echipamentul de reproducere și copiere, roboți și materiale avansate care a avut un succes destul de modest. Coreea, de asemenea, a realizat succese modeste în industrii cum ar fi cea chimică și construcția de utilaj. Guvernele participă în competitivitatea internațională, însă rolul lor nu este semnificativ[4, p.27].

O altă explicație a avantajului competitiv al națiunii este diferența în practica managementului, inclusiv relațiile forța de muncă–managementul. Managementul japonez a devenit popular în 1980 pe când cel american în anii 1950 și 1960[5, p.255]. Această explicație constă mai degrabă în faptul că diferite industrii necesită o abordare diferită a managementului. Managementul potrivit într-o industrie poate

fi nepotrivit pentru alta. Relațiile forță de muncă–management nu poate fi generalizată deoarece ea poate fi diferită la diferite națiuni.

Tabelul 1

Produsul Intern Brut (2007)		
Poziția	Țara	PIB (miliarde \$ SUA)
	Mondial	54,311
	Uniunea Europeană	16,830
1	SUA	13,843
2	Japonia	4,383
3	Germania	3,322
4	Republica Populară Chineză	3,250
5	Marea Britanie	2,772
6	Franța	2,560
7	Italia	2,104
8	Spania	1,438
9	Canada	1,432
10	Brazilia	1,313
11	Rusia	1,289
12	India	1,098
13	Coreea de Sud	957,053
14	Australia	957,053
15	Mexic	893,365

Sursa: Wikipedia org. 2008

După cum observăm, avantajul competitiv nu depinde numai de acești factori, există mulți alții care pentru fiecare industrie sunt diferiți. Așadar, un șir mare de forțe influențează avantajul competitiv al națiunii. Scopul principal al unei națiuni este de a atinge un standard în creștere de existență pentru cetățenii săi. Capacitatea de a atinge un astfel de nivel de dezvoltare depinde nu numai de competitivitate, dar și de productivitate cu care resursele naționale, forța de muncă și capitalul sunt ocupate. Productivitatea este primul determinant pe termen lung al standardului de viață al unei națiuni. Nici o națiune nu poate fi competitivă în toate domeniile. Firește ar fi bine ca resursele să fie lansate în cele mai productive domenii. Succesul acestor industrii cu avantaj competitiv va condiționa creșterea costului forței de muncă a produselor și a capitalului la nivel național, făcând alte industrii mai puțin competitive[6, p.825-848]. În același timp, extinderea exportului industriilor competitive vor face să crească rata de schimb, ceea ce va face foarte dificil posibilitatea de export pentru industriile mai puțin productive. Chiar și națiunile cu un înalt standard de viață au mai multe industrii în care firmele locale sunt mai puțin competitive.

Pentru a determina avantajul competitiv al unei națiuni este suficient a supune cercetărilor unele industrii sau a unele segmente ale industriei, dar nu întreaga economie, deoarece când savanții au încercat să explice creșterea productivității agregate a întregii economii, au descoperit importanța resurselor umane calificate la nivel național și necesitatea perfecționării tehnologiilor. Examinarea și cercetarea la acest nivel necesită analiza asupra unor determinanți destul de largi și generali, care nu sunt suficient de compleți și operaționali pentru a ghida strategia unei companii sau a politicilor publice [7, p.649-698]. Acești determinanți nu pot fi aplicați la nivel național privind capacitățile și tehnologiile create. Ei pot fi aplicați numai la nivel de industrie. Forța de muncă poate fi decisivă în relațiile economice internaționale moderne numai dacă posedă abilități speciale de înalt nivel într-un domeniu concret. Aceste abilități nu sunt numai rezultatul sistemului general de educație, dar și a procesului conectat aproape de competiția într-o industrie concretă, cât dezvoltarea

unei tehnologii comerciale de succes. Industria pentru a fi competitivă trebuie să aibă avantaj competitiv sub formă de cost mai jos sau produse diferențiate care domină prima de prețuri. Pentru a-și menține avantajul, industria trebuie să atingă un avantaj competitiv mai avansat în timp prin promovarea produselor și serviciilor ori prin producerea mai eficientă. Drept rezultat crește productivitatea.

Dacă vom examina minuțios economia națională a unei țări, vom observă că există o mare diferență privind competitivitatea al industriilor. Avantajul internațional deseori poate fi atestat în câteva industrii definite sau chiar în segmente specifice ale industriilor. Mult mai mult, în mai multe industrii și special în distincte segmente ale industriilor, competitorii cu avantaj competitiv internațional adevărat sunt plasați numai în câteva națiuni. Influența națiunii pare a fi aplicată la nivel de industrii și nu de firme. Industriile prospere includ grupe de firme, și nu firme izolate. Competitorii-lideri la nivel internațional deseori sunt plasați nu numai într-o singură țară, dar și în același oraș sau într-o regiune a țării. Poziția națională în industrii deseori este stabilă în cursul mai multor decade, iar în unele cazuri mai bine de un secol. Succesele într-o anumită direcție pot fi explicate prin scopuri diferite prin subvențiile acordate de guvern ori prin protejare ceea ce înseamnă că un producător național izolat nu poate avea succese reale. Clar că influența puternică a națiunii în competiția internațională este evidentă într-un domeniu specific care este important nu numai pentru o industrie, dar și pentru prosperitatea economică a națiunii.

Cercetările privind prosperarea internațională a unei țări în domeniul comerțului internațional au început demult. Teoria clasică propagă teoria avantajului comparativ. Avantajul comparativ are o semnificație specifică pentru economiști. Adam Smith introduce noțiunea de avantaj absolut, în care o națiune exportă un articol dacă este produs la cel mai jos cost la nivel internațional. David Ricardo a înlocuit această noțiune prin avantajul comparativ, recunoscând că forțele pieței vor alocă resursele națiunii în acele industrii care sunt relativ mai productive. Aceasta înseamnă că o națiune va importa bunurile care sunt produse la cel mai jos cost la nivel mondial, chiar dacă este mai productiv în producerea altor bunuri. Teoria lui Ricardo s-a bazat pe diferența productivității forței de muncă între națiuni [8, p.823-839]. El a atribuit această diferență neexplicabilă mediului sau climei națiunilor care favorizează unele industrii. Ricardo intuia aceasta, însă, oricum, teoria comerțului s-a concentrat într-o altă direcție. Teoria avantajului comparativ într-o versiune dominantă propusă de Hecksher Ohlin bazată pe ideea că toate națiunile au tehnologii echivalente, diferă doar prin adăugarea factorilor de producere cum ar fi pământul, forța de muncă, resursele naturale și capitalul [9, p.357].

Savanții înțelegeau că avantajul comparativ bazat pe factorii de producere nu este suficient pentru a explica modelul comerțului. Drept exemplu poate servi Coreea de Sud care în lipsa capitalului după războiul coreean a fost capabilă să atingă rezultate substanțiale la exportul mărfurilor industriilor relativ intensive cum ar fi oțelul, construcția corăbiilor și automobilelor. Avantajul comparativ nu explică succesul național în majoritatea industriilor. Politicile bazate pe modificarea factorilor costului s-au dovedit a fi neefective, atunci când competitivitatea este bazată pe calitate, dezvoltarea rapidă a produsului cu trăsăturile avansate, mai degrabă decât prețul.

O teorie nouă trebuie să pornească de la avantajul comparativ spre avantajul competitiv al națiunii. Teoria trebuie să explice din ce cauză o firmă a unei națiuni capătă avantaj competitiv în toate formele sale, nu doar ale factorului bazat pe avantajul contemplat în teoria avantajului comparativ. Majoritatea teoriilor comerciale sunt axate în exclusivitate pe cost, tratând calitatea și produsele diferențiate într-o notă de trimitere la dările de seamă financiare. O teorie nouă trebuie să reflecte o concepție bogată a concurenței, care ar include segmente ale pieței fragmentate, produse diferențiate, diferențe în tehnologii și economii de proporții. Calitatea, trăsăturile și

noile produse de inovație sunt centrale în industriile avansate. Mai mult decât atât, avantajul costului crește în urma aspectului exterior al produselor prin prisma raportului eficiență – producere și procesului tehnologic de frunte, așa cum acesta se datorează factorului de cost sau chiar a economiilor de proporții.

Argumentul lansării unei noi teorii îl constituie concurența dinamică și în dezvoltare. Punctul de vedere static, în esență, înserează ideile tradiționale privind eficiența prețului datorită factorilor avantajului de proporții. Schimbarea tehnologică este tratată ca fiind una exogenă sau o parte importantă exterioară a acestei teorii. După cum a recunoscut Joseph Schumpeter cu multe decenii în urmă, în competiție, nu există „echilibru”. Concurența este o schimbare constantă a peisajului în care produsele noi, căile noi de marketing, procesele noi de producere și segmente întregi de piață apar în economia mondială. Eficiența statică ca indice în timp este rapid învinsă de rata în creștere a progresului. Însă Schumpeter ca și alți cercetători, s-au oprit pe scurt la problema identificării răspunsului la întrebarea de bază. Din ce cauză unele firme ale unor națiuni sunt mai inovatoare decât altele [10, p.255]?

În opinia mai multor economiști, o nouă teorie trebuie să perfecționeze și să implementeze inovații în metode și tehnologii ca element central. Noi trebuie să explicăm rolul națiunii în procesul de inovare. Dat fiind că inovația necesită investiție susținută în cercetare, capital fizic și resurse umane, noi trebuie, de asemenea, să explicăm din ce cauză rata investițiilor de acest gen este mai înaltă la unele națiuni și nu la altele. Principalul constă în faptul cum o națiune asigură un mediu în care firmele sunt capabile să avanseze mai repede decât firmele străine dintr-o branșă anumită a industriei. Acest lucru, este fundamental în explicarea progresului în economiile naționale în urma implementării tehnologiilor avansate în sensul larg al termenului, și contribuie în mare parte la creșterea economică.

Scopul de bază propus în acest articol este să găsim răspunsul la întrebarea de ce firmele și industriile stabilite pe teritoriul unor țări obțin succese în relațiile economice internaționale pe segmente și în industrii distincte? Este necesar să stabilim caracteristicile decisive ale națiunilor care permit firmelor sale să creeze avantaj competitiv în anumite domenii, ceea ce se numește avantajul competitiv între națiuni.

Globalizarea industriilor și internaționalizarea companiilor lasă impresia unui paradox[11, p.3-14]. Putem conchide că națiunea și-a pierdut rolul său în relațiile economice internaționale. S-ar părea la prima vedere că companiile au țevi transcendente. Dar realitatea contrazice aceste concluzii. Experiența demonstrează că conducătorii anumitor industrii și segmente industriale tind să fie concentrate în puținele națiuni și susțin avantajul concurenței timp de mai multe decenii. Atunci când firme din diferite națiuni (state) formează alianțe, acele firme aflate pe teritoriul națiunilor care susțin într-adevăr avantajul concurenței, devin eventual lideri fără îndoială.

Avantajul competitiv este creat și sprijinit printr-un proces în mare măsură localizat. Diferențele în structurile economice, valorile, instituțiile și istoriile naționale contribuie mult la succesul concurenței. La etapa actuală rolul națiunilor pare a fi la fel de puternic sau chiar mai puternic decât altădată. Globalizarea competiției se pare că ar putea să facă națiunea mai puțin importantă, în loc să acționeze în mod contrar. Cu mai puține impedimente comerciale pentru adăpostirea firmelor și industriilor locale necompetitive, națiunea de bază își asumă o semnificație crescândă, întrucât ea este sursa abilităților și tehnologiei care stau la baza avantajului concurenței.

Majoritatea economiștilor susțin că o teorie nouă a avantajului competitiv pentru națiuni în industrii și tehnologii avansate trebuie să înceapă de la premisele care provin din experiența activității anterioare. Întâi de toate, firmele trebuie să identifice strategiile care diferă. O teorie nouă urmează să explice din ce cauză

firmele din unele state aleg strategii mai bune decât cele din altele pentru competiție în anumite branșe ale industriilor.

În al doilea rând, competitorii internaționali de succes deseori sunt nevoiți să concureze cu strategii globale în care comerțul și investițiile străine sunt integrate. În majoritatea teoriilor precedente nu s-a încercat să explice rolul comerțului sau a investițiilor străine. Și, dimpotrivă, mai mulți experți consideră că o teorie nouă trebuie să explice din ce cauză o națiune este temelia pentru competitorii globali de succes, în special, în industria care cuprinde și comerțul, și investițiile. Majoritatea argumentelor privind facilitarea promovării exporturilor și investițiilor străine se dovedește a fi aceleași.

Baza promovării avantajului competitiv este considerată națiunea în care avantajele competitive esențiale ale întreprinderii sunt create și susținute. Strategia unei firme este stabilită, iar produsul de bază împreună cu tehnologia de procesare sunt create și menținute, deși nu întotdeauna în această țară are loc un proces sofisticat de producere. Firmele deseori desfășoară alte activități într-o varietate de societăți multinaționale.

Firma-mamă joacă un rol important în promovarea și amplasarea multor din cele mai productive locuri de muncă, tehnologii importante și celor mai avansate capacități. Păstrarea caracteristicilor de bază autohtone, la fel, are cele mai pozitive influențe în alte sectoare industriale interne și duce la alte beneficii spre competiție în economia națională. Națiunea care stă la baza firmei-mamă, la fel, va avea, de regulă, exporturi net pozitive.

Atunci când proprietatea firmelor își păstrează caracteristicile autohtone naționalitatea acționarilor devine secundară. Atâta timp cât compania-mamă rămâne fidelă caracteristicilor autohtone prin intermediul controlului efectiv strategic, creativ și tehnic, națiunea mai obține o bună parte din beneficii pentru economia sa, chiar dacă firma este în posesia investitorilor străini sau a unei firme străine. Explicațiile de ce națiunea constituie bază pentru competitorii de succes în segmente sofisticate și industrii, sunt de o importanță decisivă pentru nivelul productivității națiunii și capacitatea ei de a majora productivitatea cu timpul.

Conform punctului de vedere static asupra concurenței, factorii de producere a națiunii sunt ficși. Firmele le aplică în industriile unde ei aduc cele mai mari profituri. În concurența actuală, caracteristica esențială este promovarea inovațiilor și schimbarea. În loc de a fi limitat la resursele pasive în schimbare unde profitul este cel mai însemnat, problema principală este cum firmele își majorează venitul prin intermediul noilor produse și procese. În loc de o simplă maximizare în cadrul constrângerilor fixe, scopul este de a identifica răspunsul cum firmele pot câștiga avantaj competitiv în urma modificării constrângerilor. În loc de examinarea numai a unor factori de producere, o chestiune mai importantă devine analiza proceselor, cum firmele și națiunile își îmbunătățesc calitatea factorilor, majorează productivitatea cu care sunt utilizați și creează factori noi. Acolo unde factorii sunt mobili și pot fi implementați în strategii globale, eficiența și eficacitatea acestor factori devine și mai importantă. Răspunsurile la aceste întrebări vor contribui decisiv la înțelegerea faptului de ce națiunile reușesc în anumite industrii.

În concluzie, întrucât firmele joacă un rol central în procesul de creare a avantajului competitiv, comportamentul lor trebuie să fie integrat în teoria avantajului național. Un test bun al acestei teorii este oportunitatea de a fi valorificată de manageri, politicieni și economiști. În opinia noastră, o teorie nouă trebuie să ofere perspicacitate firmelor referitor la stabilirea strategiei în vederea atingerii nivelului celor mai efectivi competitori internaționali. Acestea sunt provocările pe care trebuie să le atingă firmele pentru a crea avantaj competitiv în națiunile unde activează.

Pentru a identifica competitivitatea unui sector, este necesar a determina factorii principali ai succesului în industria dată. Acești factori vor atribui configurația

necesară pentru a crea mediul în care firmele vor concura pentru încurajarea creării avantajului competitiv.

1. Factorii situației. Poziția țării în factorii de producție, cum ar fi calificarea forței de muncă, infrastructura necesare pentru a concura în industria dată.

2. Situația cererii. Cererea la nivel de națiune pentru produsul industriei sau a serviciilor.

3. Industriile asociate și de sprijin. Prezența sau absența în țară a industriilor de aprovizionare și industriile asociate care sunt competitive la nivel internațional.

4. Strategia firmei, structura și rivalitatea. Condițiile de guvernare a națiunii, în care companiile sunt create, organizate, administrate și natura rivalității interne [4, p.27].

Acești factori individual sau ca sistemă creează mediul în care firmele sunt lansate și concurează: disponibilitatea resurselor și abilitățile necesare pentru avantajul competitiv într-o industrie; informația care va configura care oportunități vor percepe și direcțiile în care resursele și abilitățile sunt lansate; scopul proprietarului, managerii și angajații care sunt implicați sau vor duce la bun sfârșit competiția, și cel mai important, constrângerea firmei în promovarea investițiilor și invențiilor.

Firmele ating avantaj competitiv atunci când mediul creat în stat permite și sprijină acumularea rapidă a capitalului specializat și abilităților, uneori exclusiv obligațiunilor majore. Firmele câștigă avantaj competitiv în industrii atunci când mediul creat permite accesul la informație și neapărat la proces. Firmele obțin avantaj competitiv atunci când proprietarii, managerii și angajații sprijină intens obligațiunile și investițiile. În sfârșit, națiunile au succes în industriile de preferință deoarece mediul în care activează este dinamic, sfidător, stimulând și îndemnând firmele să-și extindă avantajul lor în timp.

Pentru a investiga cum națiunile obțin avantaj în urma concurenței în anumite industrii și implicațiile asupra strategiei firmelor și economiei naționale în această lucrare s-a efectuat un studiu referitor la avantajul competitiv al Republicii Moldova. Studiul a constatat din două părți. Prima a fost identificarea tuturor industriilor în care firmele naționale au succes în plan internațional, folosind date statistice, surse publicitare suplimentare și interviuri pe teren. Constatăm că am fost preocupați de toate tipurile de industrii în economie, inclusiv cea agricolă, de producere și servicii. Cercetarea s-a axat pe procesul de obținere și menținere a avantajului concurenței în industrii relativ sofisticate și segmentele industriale. Putem afirma că Republica Moldova posedă mai multe domenii care pot deveni competitive pe plan internațional. Așadar identificat următoarele industrii:

1. Industria vinului;
2. Industria producerii fructelor proaspete și uscate pentru export;
3. Industria producerii zaharului;
4. Industria tutunului;
5. Industria producerii produselor organice (ecologic pure).

Unitatea de bază propusă pentru cercetare a fost industria vinului, deoarece avantajul național este tot mai mult concentrat în anumite industrii și chiar segmente ale industriei, reflectând specificul lor și diferențiind sursele avantajului concurenței. În limitele datelor disponibile, s-au identificat cel puțin definițiile totale ale industriei.

În urma analizelor s-a definit succesul internațional a industriei vinului ca posesor al *avantajului competitiv în comparație cu cei mai buni competitorii din lumea întreagă*. Dat fiind existența protecției, subvențiilor, convențiilor contabilităților diferite și predominarea comerțului de frontieră cu țările vecine, multe din măsurile potențiale ale avantajului competitiv pot fi greșite. Nici profitul intern, nici mărimea industriei sau a companiei de frunte și nici existența câtorva experți nu este un indice al avantajului competitiv. Determinarea prezenței unui avantaj competitiv cu adevărat din punct de vedere statistic este o provocare.

Au fost alese cele mai bune unități de măsură ale avantajului competitiv: (1) prezența exporturilor substanțiale și susținute într-un șir de alte națiuni; (2) investițiile directe străine bazate pe abilitățile și activele create în țara de proveniență pentru faza statistică a cercetării. Investițiile directe străine și comerțul sunt ambele părți integrante ale strategiilor globale și unități de măsură ale succesului internațional ce trebuie să le cuprindă.

Pentru a examina mai profund procesul dinamic prin care avantajul competitiv al națiunii a fost obținut în industria vinului, a trebuit să studiem istoria industriei: cum și când a început de ce industria cum a evoluat, când și de ce firmele din industrie au dezvoltat avantajul competitiv și procesul prin care avantajul concurenței a fost sprijinit sau pierdut.

Viticultura și vinificația în Moldova înregistrează o istorie multiseclară și constituie o parte inseparabilă a vieții și culturii poporului. Clima temperată este ideală pentru creșterea strugurilor și mai mult de 10 la sută din totalul pământului arabil al Republicii Moldova a fost plantat cu viță-de-vie de sute de ani. Tradițional, pentru Moldova vinul a fost unul din cele mai importante exporturi. În timpurile Uniunii Sovietice, vinul Moldovei a fost consumat într-o cantitate enormă pe teritoriul URSS, fiind exportat ca materie primă, având o identitate foarte puternică. După proclamarea independenței, piețele de desfacere au rămas aceleași, exporturile spre alte destinații nu au crescut substanțial. Această situație a fost și riscantă și incertă pentru producătorii de vin din Moldova. În 1998 criza din Rusia a afectat grav economia națională a Republicii Moldova. Cu regret acea criză nu a schimbat nimic în strategia dezvoltării economiei naționale pe termen lung.

Următorul șoc pentru economia națională a început în martie 2006, când Rusia a introdus embargoul la importurile de vinuri din Republica Moldova. În ultimii ani exporturile de vin constituiau 10 la sută din PIB al Republicii Moldova și 80 la sută din tot exportul de vin era orientat spre Federația Rusă, și deci restricțiile impuse de Rusia au constituit un șoc sever al balanței de plăți. În 2005 exporturile de vin spre toate destinațiile au constituit 233,8 milioane dolari SUA, în 2006 133,7 milioane, iar în 2007 au atins cifra de 78,1 milioane dolari SUA. Exporturile de vin spre Rusia au reînceput în octombrie 2007, însă există puține șanse de recuperare a exporturilor din anii precedenți. Disputa originală a fost legată de certificarea sanitară a vinului și procedurile administrative efectuate de autoritățile Rusiei la moment sunt mult mai stringente.

În cadrul acestei lucrări s-a efectuat evaluarea experienței țărilor producătoare și exportatoare de vinuri în confruntare cu perspectiva Republicii Moldova în acest domeniu, s-a apreciat ponderea industriei vinicole moldovenești în economia vinicolă mondială.

Actualmente, vinul este produs practic pe toate continentele lumii. Vinuri bune se pot găsi nu numai la renumitele întreprinderi vinicole din Franța, Spania, Italia, Germania dar și la cele mai noi vinării din California, Australia, Argentina, Chile și Noua Zeelandă. Până la lansarea noilor producători piața mondială a vinului avea mai mult un caracter regional. Vinurile producătorilor europeni cu renume din Franța, Spania, Italia și Germania erau comercializate în interiorul Europei sau exportate în Statele Unite ale Americii. Situația s-a schimbat pe parcursul ultimilor 40 de ani, atunci când globalizarea a afectat și piața mondială a vinului [12, p.233]. Situația curentă de pe piața vinului se caracterizează prin existența unui număr foarte mare de producători și multiplicarea denumirilor de vinuri la nivel internațional. Totodată, dominația câtorva din ei pe piața vinicolă mondială face competiția în acest sector să fie acerbă, producând creșterea competiției între producătorii din diferite regiuni ale globului și ajustarea prețurilor la niveluri competitive. Globalizarea a permis, de asemenea, accesul la tehnologiile avansate în domeniul viței-de-vie și a producerii vinului. Pe de altă parte, ea șterge granițele cultivării viței-de-vie, de producere a vinului și consum. S-a efectuat omogenizarea

produsului, ceea ce devine un fenomen negativ. Dat fiind faptul că viticultura înregistrează o pondere destul de înaltă în economia mai multor țări, riscul de supraproducție globală este mai mare pentru sectorul vinicol, în comparație cu alte sectoare. Acesta poate să se producă, deoarece viticultura înregistrează o productivitate și un venit mai înalt la hectar și, prin urmare, sectorul vinicol este o importantă sursă de locuri de muncă în multe regiuni, de aceea unele țări pot avea probleme în cazul înregistrării supraproducției, deoarece sunt implicați un număr mare de angajați în sectorul producerii strugurilor și a vinului.

Pe de altă parte, majorarea suprafețelor de viță-de-vie la nivel global va condiționa creșterea producției totale de struguri, ceea ce poate provoca o destabilizare a pieței în următorii ani, în cazul în care consumul mondial, sub toate formele, nu va crește în aceleași proporții. În consecință, numai dacă nu vor interveni unele schimbări radicale în condițiile climaterice, care ar putea duce la reducerea productivității de struguri în țările producătoare, presiunea concurențială pe piața mondială se va intensifica tot mai mult din an în an.

Atât tehnicile de producție a vinului, cât și regulile de export au suferit schimbări semnificative în ultimii treizeci de ani. Tehnologiile avansate permit mai mult control asupra procesului de producție, și în acest fel asupra produselor finite. Aceasta a permis îmbunătățirea calității și consistenței chiar și a vinului ieftin, făcând competiția tot mai dificilă, însă în același timp, extinderea pieței. Tehnologiile noi au fost implementate cu mare succes de câteva țări, cu creșteri semnificative ale exporturilor.

Pentru menținerea competitivității sunt necesare investiții permanente de capital. Tehnica modernă de vinificare este bazată pe corectitudinea testelor de laborator.

Mai mulți experți menționează faptul că în Moldova lucrătorii au cele mai mici salarii, însă aceasta nu este suficient – indicatorii costurilor afacerilor în business publicat în raportul Băncii Mondiale „Doing Business 2008”, Tabelul 2, demonstrează că Republica Moldova este plasată pe o poziție mai înaltă ca Argentina, și mult mai joasă față de alte țări ale Europei de Răsărit.

Putem menționa că în prezent industria vinicolă mondială încadrează mai multe categorii de țări producătoare de vin. Cei mai mari producători tradiționali sunt Franța, Italia, Spania și Germania.

Din 1966 Franța a fost exportatorul vinicol numărul unu datorită factorilor istorici și culturali. Deși California concurează mult cu industria vinicolă franceză, totuși, Franța este considerată cea mai faimoasă regiune în lume pentru vinurile sale fine și elegante. Spania produce o cantitate mare de vinuri roșii spumante și Xeres. Pe piața vinicolă mondială se pot găsi un număr mare de vinuri din Italia. Actualmente, Italia este cel mai mare producător vinicol din lumea întreagă și exportă o pătrime din toată producția de vinuri. La nivel mondial Germania este recunoscută prin vinurile sale Risling.

Tabelul 2

Indicii competitivității (2007)

Țara	Industrie Salariu (\$ SUA)	Doing Business Poziția
Argentina	3.17	113
Austria	19.11	9
Chile	2.84	40
Noua Zeelandă	12.72	2
Bulgaria	1.34	45
Ungaria	5.20	41
Moldova	0.91	103
România	2.01	47

Sursa: World Bank. 2008. “Doing Business 2008”, *Doing Business Project*, Washington, DC.

Există o varietate de preferințe pentru consumatorii de vin. Vinul este un produs agricol, dar probabil mai potrivit este să-l comparăm cu produsele fabricate. Unele unități de măsură ale calității sunt accesibile și pe larg acceptate, așa ca verificări recunoscute de criticii de vin, dar există și componente de marcă destul de înalte. Preferințele pentru varietate au apărut pentru a conduce la o creștere incontestabilă a comerțului global al vinului în ultimii douăzeci de ani.

J. H. Hanf și E. Schweikert consideră că unul dintre cei mai importanți factori ai calității vinului este calitatea strugurilor, implicând costuri înalte de manoperă. Chiar dacă unele țări industriale ca Australia implementează culegerea mecanizată a strugurilor, prioritar rămân viile de calitate superioară care se bazează pe culegerea manuală. Aceasta poate majora într-o mare măsură costurile forței de muncă, care la rândul său poate constitui o fracție semnificativă a costurilor operaționale. Deoarece cum Moldova există o forță de muncă ieftină și un mare număr de muncitori cu experiență în culegerea strugurilor, iar multe familii cresc viță-de-vie pentru uz personal, aceasta poate fi un avantaj competitiv semnificativ. Eficiența industriei viticole ar crește dacă consolidarea suprafețelor viței-de-vie și vinăriilor la scară largă ar deveni o necesitate așa cum este organizată în Germania, țară care a păstrat producerea strugurilor în bază de cooperative [13, p.255].

Dintre producătorii noi, care produc vin de calitate superioară, putem menționa patru mari exportatori ca Argentina, Australia, Chile și Noua Zeelandă. Aceste țări au o producție și un export bine dezvoltat, cu rate de creștere de circa 30 la sută într-o perioadă de mai mult de 30 de ani, în același timp îmbunătățind calitatea. Al doilea grup include țările din Europa de Est: Bulgaria, Ungaria, Moldova și România. Creșterea a fost stagnată sau negativă în acest grup de țări datorită restructurării industriilor după căderea agriculturii colective. Al treilea grup este mult mai critic și include țările nord-africane: Algeria, Maroc, și Tunisia.

Vinul întrunește multe caracteristici ale bunurilor fabricate și productivitatea în acest sector este dependentă de investiții, nu numai de factorii agricoli. Cei patru noi mari exportatori și-au lărgit destinațiile pentru export, și-au mărit volumul de export și și-au majorat calitatea produselor simultan, implementând un înalt nivel al inovațiilor în industriile sale. Accesul la investițiile străine și la transferul de tehnologii avansate corespunzătoare ar permite sectorului dat să devină mult mai competitiv.

Australia pe parcursul mai multor ani a fabricat vinuri recunoscute în toată lumea, având unul din cele mai înalte nivele de consum. Principalele țări destinate pentru export sunt următoarele: Anglia, SUA, Noua Zeelandă, Canada și Germania. O destinație nouă pentru viitor este piața Japoniei. Australia, fiind cel mai influent și profitabil producător de vinuri de marcă, a elaborat și implementează „Strategia 2025” care prevede până în anul 2025 atingerea vânzărilor anuale de 4,5 miliarde dolari SUA.

Clima maritimă a Noii Zeelande și maturizarea mai îndelungată a strugurilor face calitatea lor mai bună. Zeelandă de Nord are aproximativ 240 de întreprinderi viticole localizate în regiunile Auckland, Gisborne, Hawkes Bay și Martinborough [14, p.454].

Tabelul 3

Clasamentul exportatorilor viticoli după valoare

Poziția exportatorilor de vin	1966	1976	1986	1996	2006
1	Franța	Franța	Franța	Franța	Franța
2	Algeria	Italia	Italia	Italia	Italia
3	Italia	Spania	Spania	Spania	Australia
4	Spania	Germania	Germania	Portugalia	Spania
5	Portugalia	Portugalia	Portugalia	Germania	Chile
6	Maroc	Algeria	Iugoslavia	Australia	Germania
7	Germania	Iugoslavia	URSS	SUA	SUA
8	Tunisia	Grecia	Grecia	Chile	Portugalia
9	Iugoslavia	Austria	Ungaria	Moldova	Africa de Sud
10	Belgia	Ungaria	Belgia	Africa de Sud	Noua Zeelandă

Sursa: UN Comtrade 2007

Datorită progresului în marcarea vinului secundar (vin secundar, adică produs nu în zona de origine, ci în altă zonă), a devenit mai ușor introducerea noilor tipuri de vin. Vinurile sunt protejate în mod special de către Organizația Mondială a Comerțului, iar produsele asociate cu regiunile geografice au dreptul să fie marcate doar dacă au fost produse în acele regiuni. De exemplu, șampania poate fi fabricată doar în regiunea Șampaniei în Franța, iar Xeres poate fi fabricat doar în Jerez în Spania. Pentru a trece peste aceasta, producătorii din California au început să marcheze vinul în concordanță cu varietatea de vin (adică vin secundar), cum ar fi Cabernet Sauvignon. Acesta a permis compararea înainte de testare, făcând posibilă testarea unui tip de struguri cunoscuți dintr-un loc nou. Totuși, deoarece consumatorii s-au obișnuit cu această etichetă, a devenit mai ușor introducerea noilor varietăți pe piață cum ar fi Malbecul Argentinian.

Plantațiile de viță-de-vie denotă nivelul și intențiile în dezvoltarea producției vinurilor în țară. Atât exportatorii mari de vinuri, cât și cei din Țările Europei de Răsărit dețin plantații similare de viță-de-vie. Dar aceasta nu înseamnă că plantațiile pot fi convertite direct în nivel de producție, acesta fiind un indicator care arată cât de departe poate să se extindă industria; calitatea plantațiilor variază foarte mult. Strategiile de extindere a plantațiilor, de fapt, pot fi contraproductive fără îmbunătățirea calității strugurilor. De asemenea, trebuie să menționăm că extinderea plantațiilor nu întotdeauna este însoțită de creșterea producerii strugurilor.

Producția strugurilor la hectar denotă un anumit indiciu referitor la productivitatea podgoriilor de vii, cât și importante avertismente. Aceste avertismente includ intensitatea de cultivare a soiurilor de struguri, clima și dacă recoltarea verde este practică, prin care excesul de ciorchini sunt recoltați mai devreme pentru a mări calitatea strugurilor rămași. Randamentul producătorilor mari de vinuri tinde să fie mai mare decât în țările est europene. Deși țările Europei de Est posedă plantații vechi puțin productive, aceste țări au de asemenea plantații care nu sunt administrate activ sau recoltate, ceea ce reduce producția medie estimată la hectar. Pe de altă parte, recolta este un indiciu care trebuie orientat cu prudență. Spre exemplu, Noua Zeelandă are o recoltă mai mică decât Argentina, Australia sau Chile, care reflectă atât opțiunile gestionării viței-de-vie, cât și varietatea soiurilor de struguri. Dacă scopul este să maximizeze profiturile, atunci stimulentele pentru calitate depășesc obiectivele volumului.

Exporturile mondiale de vinuri s-au extins cu un factor de 150 în timp de 30 de ani, din 1976 până în 2006, și cea mai mare parte a exporturilor a efectuat-o câțiva producători. La nivel mondial în 2006 totalurile exporturilor de vin au atins cifra de circa 24 miliarde dolari SUA. Topul celor cinci mari exportatori a atins cifra de 18 miliarde dolari SUA. Trebuie de menționat faptul că producătorii mici împărțeau cota de piață cu cota celor cinci din top care ajungea la 75 de procente în 2006. Totuși, cota celor mai mari zece exportatori a rămas 90 la sută în 2006. Referitor la exporturile vinurilor, Anderson scria în 2004: „Relativ o cantitate mică de vânzări globale de vinuri se află într-o curioasă confruntare dintre importanța istorică ca marfă comercializată și piața mare globală, deoarece tradițional numai a zecea parte din vânzările globale de vin sunt exportate peste hotarele țării” [15, p.199].

În ciuda dominării unui număr mic de țări numărul țărilor care au evoluat în domeniul exporturilor de vin s-a majorat între timp. Totodată este necesar a menționa că producătorii tradiționali europeni cum sunt Franța, Italia, Spania, Germania și Portugalia s-au menținut permanent pe lista primelor 10 țări exportatoare de vin. Alte țări cum ar fi Algeria, al doilea cel mai mare exportator în 1966, dispare din listă înainte de 1986. Noii producători-Australia, Chile și SUA apar pe listă după 1986. Moldova apare în 1996, dar în curând este depășită de alți producători. În ciuda creșterii exporturilor, consumul de vin în volum a fost în declin. În special în țările cu o lungă tradiție a viticulturii, acest lucru le-a obligat să-

și majoreze exportul. A fost în declin și consumul de fiecare zi a vinului de masă, între timp producătorii s-au reprofilat spre producerea vinurilor de calitate superioară, care sunt mai puțin sensibilă la preț, pe piața de export [16, p.289]. În opinia noastră, experiența diferitelor grupuri de țări oferă unele lecții pentru exportatorii de vin din Moldova. Trebuie de notat că marii noi exportatori au extins exporturile foarte repede atât la indicii de valoare, cât și la numărul destinațiilor, cu sprijinul instituțiilor financiare mai dezvoltate din aceste țări.

Un interes aparte prezintă factorii care au determinat creșterile rapide. În opinia experților, exporturile pot crește grație mai multor destinații de export, creșterilor în cantitate sau grație prețurilor înalte. Cei mai performanți exportatori au urmărit o îmbinare a lor de toate trei, promovând un nivel înalt de inovare în industria producerii vinului. În continuare vom analiza succint unele statistici cu privire la sursele de creștere a exportului de vinuri.

Vom remarca că Argentina, Australia, Chile și Noua Zeelandă sunt cei patru noi producători mari vinicoli. În timp ce mediile instituționale sunt diferite în fiecare dintre ele, creșterea lor rapidă era stimulată de avantajul competitiv și ideea că transformări vor avea loc și în alte țări. Într-adevăr, având în vedere decalajul în producție și tehnicile marketingului pînă la creșterea lor, acum este mai ușor a majora exporturile de vin din regiunile noi. Creșterile de proporție a Australiei probabil nu sunt realizabile într-o perioadă scurtă de timp pentru țările Europei de Răsărit, dar ale Argentinei și Chile sunt potențiale modele de urmat.

Conform datelor United Nations and the National Bureau of Economic Research (2007) în 1990 toate 4 țări-Australia, Argentina, Chile și Noua Zeelandă—nu au efectuat exporturi de vinuri. În 2000 Australia a exportat vinuri în valoare de 800 milioane \$ SUA, Chile de 500 milioane, Noua Zeelandă și Argentina de 100 milioane. În 2006 exportul Australiei a atins cifra de 2,1 miliarde, Chile 800 milioane, iar Argentina și Noua Zeelandă 400 milioane \$SUA [17, p.750].

Referitor la țările Europei de Răsărit, trebuie remarcat că ele au suportat o perioadă de timp mai dificilă din cauza destrămării Uniunii Sovietice, dar în ultimii 4-5 ani denotă unele semne de recuperare. Țările Africii de Nord, în ciuda faptului că istoric efectuau exporturi mari în Franța, niciodată nu au fost capabile să devină jucători permanenți pe piața vinului.

Creșterile considerabile în exporturile de vin au fost datorate nu numai creșterilor în volum. Trebuie de menționat că și prețurile la nivel global au crescut considerabil, numai că ele au fost modeste în unele cazuri. Creșterile au fost condiționate de fluctuația ratelor de schimb și creșterea inflației în timp, dar totodată aceasta reflectă și îmbunătățirea calității. Preturile vinurilor din Chile și Argentina au suferit o creștere modestă, în timp ce vinurile australiene și din Noua Zeelandă acum cer prime semnificative. În cazul Noii Zeelande, unele vinuri sunt produse în cantități limitate, dar au o cerere înaltă printre cunoscători, ceea ce conduce la prețuri de vârf.

Tabelul 4

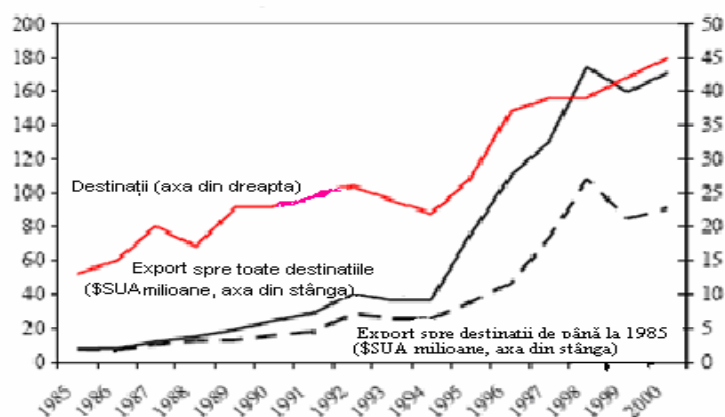
Prețul mediu a vinurilor exportate (\$SUA/litru)

Tara	1979	1981	1983	1985	1987	1989	1991	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005
Argentina	2,0	1,8	1,4	1,3	1,5	0,8	0,9	1,5	1,8	1,9	2,8	2,0	1,8	2,5
Australia	2,0	1,9	1,5	1,4	1,7	2,1	3,0	1,8	2,1	2,5	1,9	3,5	4,0	5,7
Chile	1,0	0,9	0,8	0,9	1,0	0,9	1,1	1,5	1,4	1,3	1,8	2,0	2,3	2,9
Noua Zeelandă	2,5	2,3	2,4	3,0	2,9	6,0	4,5	4,0	4,5	7,5	2,9	6,5	6,0	8,0

Sursa: UN Commodity Trade Statistics Databasse (Comtrade), 2007.

Argentina păstrează o tradiție îndelungată de producere a vinului, dar exporturile de vin în trecut erau destul de joase. Mulți emigranți europeni în perioada anilor 1900 au adus cu ei tehnici de producere a vinurilor, dar produceau o mare parte doar vinuri de masă. Mai multe varietăți de struguri care au dispărut în Europa s-au menținut în Argentina, care mai târziu au devenit o sursă pentru creștere și diferențiere. Reducerea consumului domestic a forțat producătorii să majoreze

exporturile. Cu cât mai târziu Argentina a apărut ca mare exportator, cu atât noile destinații au atins o mai mare pondere a exporturilor. Destinații noi s-au considerat acelea spre care exporturile în 1984 erau mai jos de 100,000\$. Către anul 2000, aceste destinații însumau aproximativ jumătate din toate exporturile.

Figura 1. Exporturile de vin din Argentina
Sursa: UN-NBER World Trade Flows database

Cu toate acestea, odată ce destinațiile au crescut de 4 ori, media exporturilor către noile destinații s-a redus. În pofida veniturilor mici pe piețele noi, în comun ele sunt foarte profitabile și înregistrează rate de creștere înalte. După cum observăm în grafice, pentru toți noii exportatori mari de vinuri, numărul de destinații crește aproximativ liniar, iar valoarea exporturilor crește exponențial.

Creșterea globală a exporturilor au ascuns unele variații importante la nivel de țară. Nu întotdeauna creșterea anuală pentru o țară este pozitivă, iar exporturile spre destinații variate pot să crească sau să scadă. Tabelul 5 ne oferă un indiciu care denotă cât de diferite pot fi aceste variații cu statistici sumare pentru destinații care s-au extins după 1984, dar care au primit exporturi pentru cel puțin doi ani, cu restricții adiționale ca exporturile anului precedent să fi fost de cel puțin 250000\$ (aceasta minimizează ratele creșterii înalte asociate cu o bază redusă). În timp ce noii mari exportatori înregistrează rate de creștere medii înalte, toate țările au deviații mari de standarde și mari diferențe între ratele de creștere minime și maxime. În timp ce toate acestea sunt fluxuri la nivel de țară, variațiile ratelor de creștere la nivel de firmă sunt probabil mult mai schimbătoare. Aceasta accentuează inerent riscul creșterii exporturilor la nivel dezagregat, și subliniază necesitatea unui sector financiar și a unui mediu de afaceri care pot face față riscurilor de acest fel [18, p.388].

Tabelul 5

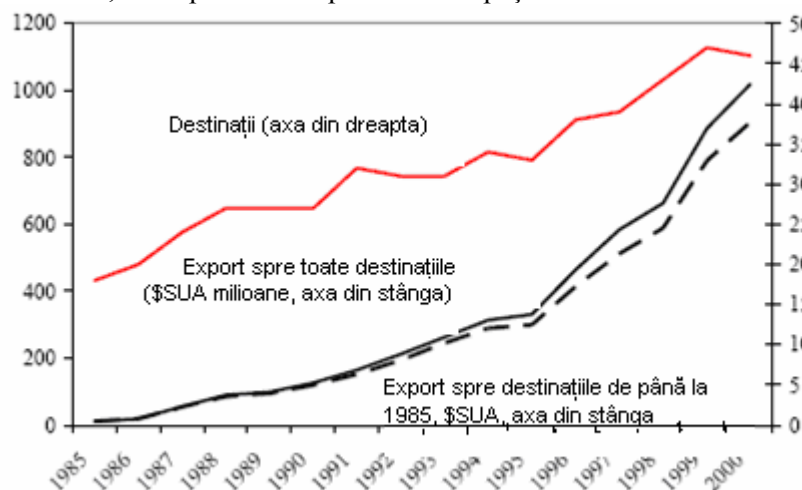
Creșterea exportului vinului spre destinații noi, 1984-2000 (în procente)

Țara	Mediu	Dezvoltarea Standard	Minimum	Maximum	Constatare
Argentina	26,3	67,1	-96,8	273,6	146
Australia	26,9	65,6	-89,5	402,8	124
Chile	35,5	71,6	-77,1	763	256
Noua Zeelandă	25,6	68,3	-70,1	266,3	75
Bulgaria	13,9	97,5	-95,7	583,6	67
Ungaria	-2,4	70,4	-93,5	229,4	65
Moldova	-10,0	84,3	-89,4	305,9	33
România	23,0	156,0	-96,8	1,170.6	69

Sursa: UN-NBER World Trade Flows

Printre țările care au majorat enorm producerea și exportul produselor vinicole este Australia. Ea se consideră cea mai de succes printre noii mari exportatori de

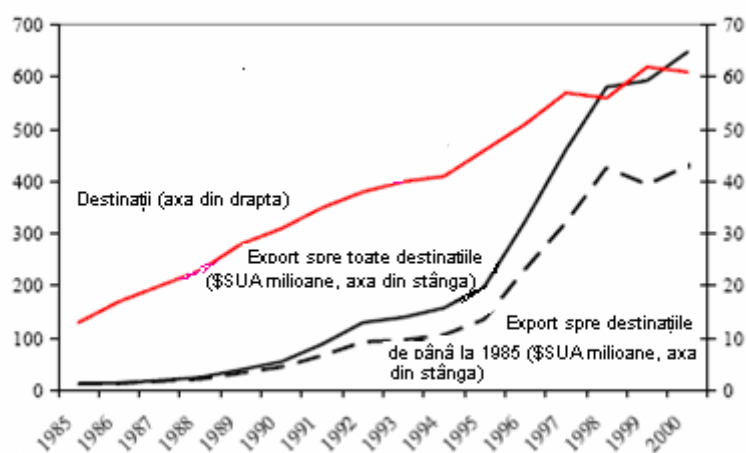
vinuri. În 2006, a înlocuit Spania în a treia poziție a celor mai mari exportatori de vinuri în lume, iar exporturile în prezent au depășit valoarea de 2 miliarde dolari

Figura 2 Exporturile de vin din Australia
Sursa: UN-NBER World Trade Flows database.

SUA. Cu câteva decenii în urmă, vinul australian era relativ necunoscut comparativ cu ratingul înalt curent. Drept răspuns, firmele australiene au deschis filiale comerciale în SUA pentru distribuirea vinurilor, care le-au ajutat să obțină o penetrare a pieței. Odată ce piața de desfacere internațională a cunoscut mai mult vinurile australiene, vinăriile au trecut la vânzări directe, astfel reducând canalul de distribuție [19, p.1080]. Pentru o vinărie deschiderea unor filiale în țări străine poate fi o afacere costisitoare, experiența vinăriilor australiene arată că această experiență poate fi folosită drept trambulină pentru decentralizarea exporturilor pe viitor.

Nivelul înalt al cheltuielilor în domeniul cercetare-dezvoltare, de asemenea i-au ajutat Australiei să devină lider mondial, deoarece în cazul când sunt acreditați mai mulți producători și exportatori de vinuri, este ușor și pentru alte țări să atingă rezultate înalte pentru a beneficia din această industrie.

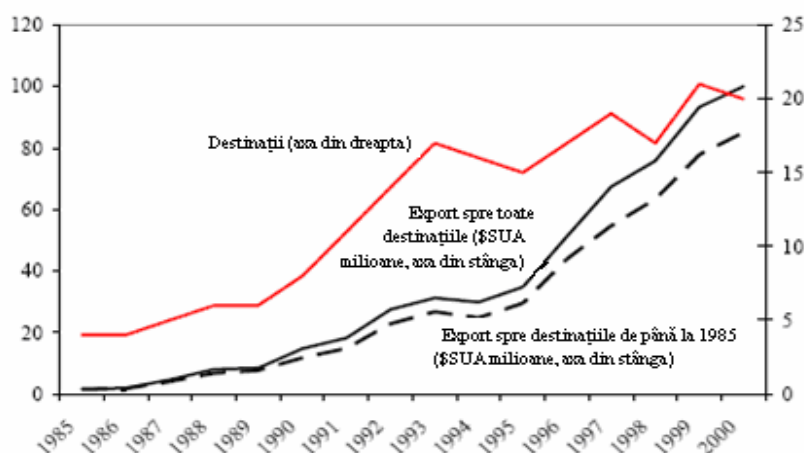
Figura 3. Exporturile de vin din Chile
Sursa: UN-NBER World Trade Flows database.

În opinia lui E. Giuliani și A. Walthers, industria vinului din Chile este un model de difuzie tehnologică și creștere dirijată de sectorul privat. Este necesar a menționa că industria de vinării era ghidată de cerere pe piața internă, exporturile luând amploare în 1980, în termeni de destinații și valoare. Această creștere a exporturilor

a fost alimentată de tehnicile moderne de producere a vinului aduse și răspândite de un grup de producători de vin [20, p.139-168].

În același timp, industria a fost sprijinită și prin implementarea strategiei de liberalizare a comerțului și a industriei promovată de guvernul chilian și prin oferirea unor terenuri fertile pentru expansiunea întreprinderilor profitabile. Majoritatea inovărilor au fost adoptate mai întâi de firmele mici, care după aceea au fost cumpărate sau copiate de firmele mari odată ce strategiile profitabile au fost testate și stabilite.

Considerăm că este necesar a remarca că Noua Zeelandă a promovat o strategie de ocupare a unor nișe cu vinuri de calitate înaltă pe piața mondială. Aceasta a fost parțial datorată climatului mai răcoros în comparație cu cel al noilor vinării mari exportatoare și suprafeței de teren corespunzătoare pentru plantațiile de vii. În timp ce creșterea globală a exportului nu a fost atât de accelerată ca în alte țări, valoarea adăugată de la vânzări și prețuri a crescut. Aceasta a fost susținută de predispunerea vinărilor de a investi în noi varietăți de struguri și a vibranțelor cercetării și dezvoltării comunității de vinării. Vinăriile mici în Noua Zeelandă sunt, de asemenea, o forță dinamică în favoarea mai multor inovații, ca și în Chile. În opinia noastră numărul destinațiilor pentru exportul vinurilor din Noua Zeelandă este mai constrâns și în general cererea vine de la persoane cu venituri înalte din țările dezvoltate, dar numărul destinațiilor poate fi extins în baza persoanelor înstărite în economiile apărute precum China și India [21, p.499].

Figure 4. Exporturile de vin din Noua Zeelandă
Sursa: UN-NBER World Trade Flows database.

Situația producătorilor est-europeni după prăbușirea Uniunii Sovietice a devenit mult mai dificilă. Trebuie să menționăm că Bulgaria, Ungaria, Moldova și România au experiențe bogate în domeniul producerii vinului, fiind amplasate ideal pentru export spre țările din Uniunea Europeană și CSI. Totodată, aceste țări au fost nevoite să transfere drepturile de proprietate asupra pământului în anii 90. În cele mai multe cazuri aceasta a finalizat cu deținerea pământului cu suprafețe mici. Proprietarii nu au fost întotdeauna cei mai eficienți fermieri, micșorând productivitatea. Transferul dreptului asupra proprietății privind pământul agricol a fost un act destul de dificil, ceea ce a condus la întârzierea investițiilor [22, p.203].

Toate aceste probleme nu au fost un obstacol pentru țările Europei de Est de a-și menține exporturile la un nivel uniform, excepție făcând Moldova. Rusia a fost un punct de destinație important pentru vinurile din Moldova, efectele crizei rusești din 1998 și restricția de import din 2006 resimțindu-se destul de puternic, afectând exportul vinurilor. Tot în această perioadă, exportul vinurilor din Bulgaria au

înregistrat tendințe avansate, reflectând o creștere durabilă a exportului spre Rusia și Polonia. Însă trebuie să remarcăm că prețurile vinurilor est europene sunt, în general, mici, chiar în comparație cu vinurile din Chile și Argentina. Începând cu anul 2000, în țările est europene s-au observat tendințe de creștere neînsemnate, numai România și Ungaria au tinzând spre prețuri majorate, în ciuda sau datorită nivelului jos de export. Menționăm în special prețurile la vinurile din Ungaria care sunt aproape de două ori mai mari decât prețurile vinurilor din Moldova. Vinurile Tokaj din Ungaria beneficiază de identitate de brand destul de puternică, iar creșterea investițiilor străine și transferul tehnologic au majorat rapid calitatea produsului.

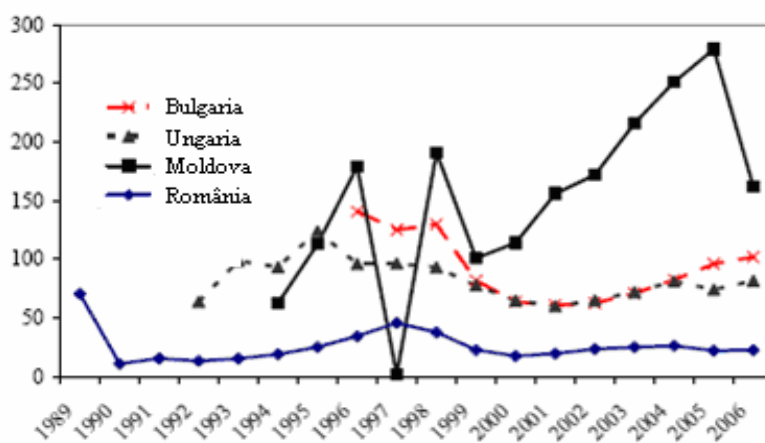

Figura 5. Exportul total pe țară (\$SUA milioane)
Sursa: UN Comtrade

N. Noev și J. F. Swinnen menționează că numărul punctelor de destinație pentru exportatorii din Europa de Est este destul de mic, iar a Moldovei și mai mic. Dintre marii producători numai Noua Zeelandă exportă spre Bulgaria, Ungaria și România. Numărul mic de destinații pentru vinul moldovenesc iarăși reflectă predominanța Rusiei. Atât pentru noii mari exportatorii, cât și pentru exportatorii Europei de Est începutul anilor '90 a fost o perioadă de creștere reflectată în valori și destinații. Oricum, producătorii est europeni nu au fost în stare să continue să servească marile piețe cu vinuri de calitate, fiind dificil a majora volumul produselor pentru a servi noile piețe [23, p.344].

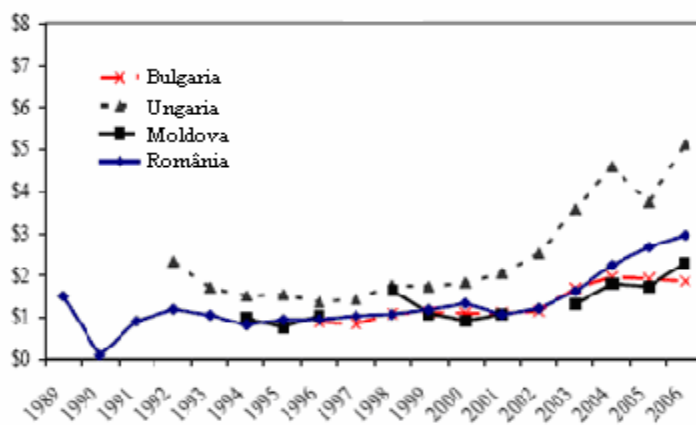
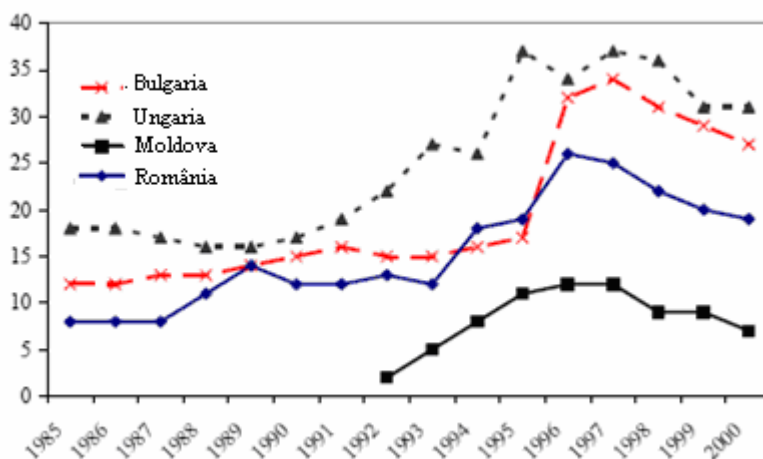

Figura 6. Prețul mediu al vinului exportat pe țară (\$SUA/litru)
Sursa: UN Comtrade.

Referitor la Republica Moldova, trebuie să menționăm că se confruntă cu unele impedimente în creșterea exportului, însă este bine plasată pentru competitivitate. Având în vedere importanța sectorului economic, industria vinului a fost studiată extensiv de

donatori. Recent, un raport elaborat pentru USAID în 2007 a studiat industria moldovenească și piața globală a vinului. Acest raport conchide că Moldova are componentele necesare pentru o industrie vinicolă de succes, însă regulile împovărătoare frânează creșterea. Balansa trebuie identificată între asigurarea calității și alocarea investițiilor în inovație. Printre recomandările speciale raportul propune reorientarea și reorganizarea Agenției Agroindustriale Moldova-Vin, îmbunătățirea mediului regulator și intensificarea abilităților pentru performanță [24, p.158].

Figura 7. Numărul piețelor de export pe țară
Sursa: UN-NBER World Trade Flows database.

Începând cu 1 martie 2008, a intrat în vigoare Acordul Autonom de Comerț Preferențial între Uniunea Europeană și Republica Moldova care a stabilit cote mari pentru exportul vinurilor moldovenești pe piața Uniunii Europene. Acest acord, în opinia noastră, va da posibilitate Republicii Moldova să diversifice destinațiile de export. În plus Republica Moldova are acces la piețele țărilor CSI printr-un Acord de Liber Schimb separat.

În ianuarie-august 2008 exportul vinurilor a atins cifra de 129 milioane \$ SUA. În țările CSI s-a exportat vinuri de 111 milioane \$ SUA cu 88 la sută mai mult decât în 2007, în țările Uniunii Europene 15,3 milioane \$ SUA, cu 40 la sută mai mult în comparație cu 2007. Exportul total în procente a atins 86,32 la sută, spre CSI cu 12 la sută și spre alte țări cu 1,68 la sută.

Dacă Republica Moldova va fi capabilă să mențină o creștere durabilă, ca cea experimentată de Chile, va realiza o dezvoltare enormă a economiei. Deși că contrafacerele ar trebui să fie interpretate cu precauție, exporturile de vin au crescut cu 18% pe an timp de 12 ani, începând cu 2008, exportul va constitui circa 1 miliard de dolari SUA în 2019. Exporturile moldovenești de vinuri în 2007 a atins cifra de 136 milioane dolari SUA; Chile a exportat în 1993 vinuri de 129 milioane dolari SUA. Exporturile vinurilor din Chile au crescut cu 18 la sută în perioada 1994–2006. În Republica Moldova exportul global a crescut cu 28 la sută în 2007, deși aceasta parțial a reflectat o ricoșare după interzicerea impusă de Rusia la importurilor de vin din Moldova în 2006. O avertizare importantă este economia Chile care este mult mai dezvoltată decât economia Moldovei, PIB al Chile constituind mai mult de 163,8 miliarde de dolari SUA în 2007, în comparație cu 4.4 miliarde dolari SUA atinse de Republica Moldova, cu un sector financiar mult mai dezvoltat, promovând un nivel mai înalt de investiții. Pe de altă parte, piața globală a vinului pare a fi capabilă să absoarbă așa creșteri mari ale exporturilor.

O lecție de precauție ne oferă experiența de export a Algeriei, Maroc și Tunisiei. În anii 1960, aceste trei țări făceau parte din cei zece exportatori de vin de vârf la nivel mondial. Totodată, trebuie menționat că majoritatea vinului era exportat spre Franța, cu care aceste țări aveau legături istorice de lungă durată. După proclamarea independenței,

legăturile au slăbit, specialiștii cunoscători în producerea vinului au plecat, iar mijloacele fixe nu s-au păstrat sau au fost distruse. Alte țări le-au înlocuit și țările Africii de Nord nu și-au mai recuperat poziția de mai înainte. În 1965 exportul acestor trei țări a constituit 28% din exportul global, până în 2000 cota lor a scăzând până la 2 la sută.

În încheiere menționăm că în cadrul acestui articol s-a efectuat o evaluare a experienței unor exportatori de vin pentru a demonstra posibilitățile Republicii Moldova. În consecință putem remarca că noii mari exportatori Argentina, Australia, Chile și Noua Zeelandă au obținut creștere progresivă la nivel de două cifre în exporturile de vin în ultimele două decenii. Mediul instituțional și strategiile de creștere a noilor mari exportatori diferă, însă tehnologiile avansate și continuitatea investițiilor sunt cheia creșterii durabile. Totuși, creșterea globală a ascuns volatilitatea fluxurile bilaterale, implicând necesitatea sectorului financiar și a mediului de afaceri care pot face față riscurilor semnificative și pot sprijini inovațiile. Experiența altor țări est-europene confirmă aceasta idee deoarece, după prăbușirea Uniunii Sovietice Bulgaria, Ungaria și România nu au fost capabile să se reorienteze spre piețe mai lucrative. Experiențele țărilor nord africane au avut aceeași soartă după detașarea de la Franța.

Analiza SWOT (tabelul 5) demonstrează că industria vinicolă din Republica Moldova dispune de părți forte și oportunități pentru producerea strugurilor și vinurilor de calitate înaltă. Dar, totodată trebuie, să constatăm că are și părți slabe, riscuri cu care se confruntă întreprinderile vinicole locale. Pentru stimularea dezvoltării sectorului vitivinicol considerăm necesare următoarele măsuri:

- implementarea unor politici guvernamentale care ar stimula integrarea producătorilor de struguri cu întreprinderile vinicole la nivel național;
- promovarea unei politici oligopolice pentru a stimula crearea unor corporații la nivel regional–7-9 la număr, prin diferențierea întreprinderilor performante de celelalte întreprinderi care activează în industrie (integrarea producătorilor de struguri, întreprinderilor vinicole și de distribuție la nivel regional, sectorul de producere a materialului săditor);
- stimularea finanțării preferențiale a întreprinderilor vinicole prin promovarea unor politici de creditare facilitară din partea sistemul bancar la nivel național;
- în scopul promovării produselor pe piața externă și accesului la tehnologiile performante trebuie creat mediul de afaceri pentru atragerea investițiilor interne și directe străine;
- implementarea unei politici de protecție a industriei vinului „Infant Industry” în contextual relațiilor economice internaționale și la nivel național, sistemul factorilor fiscale speciale, protecția mărcilor de acciz.

Tabelul 5.

Analiza SWOT

<i>Părțile forte</i>	<i>Părțile slabe</i>
Materie primă proprie locală	Lipsa unor politici și strategii bine definite de dezvoltare
Existența posibilității diversificării producției și a activității de cercetare inovare dezvoltare	Materie primă insuficientă și de calitate medie
Producție clasică și organică	Randamentul redus de utilizare a capacităților de producere
Imaginea favorabilă a industriei vinului din Republica Moldova	Canale reduse de distribuție
Dotarea întreprinderilor cu echipament avansat de producere pentru a satisface cererea piețelor de desfacere	Inexistența strategiilor de promovare a produselor vinicole pe piața autohtonă și externă
Întreprinderile posedă personal performant cu experiență de muncă	Infrastructură uzată fizic sau depășită moral
	Lipsa tehnologiilor avansate de producere
	Starea precară financiară a întreprinderilor

<i>Oportunități</i>	<i>Amenințări</i>
Integrarea întreprinderilor cu producătorii de materie primă și rețeaua de comerț	Randamentul scăzut al majorității plantațiilor de viță-de-vie existent
Crearea holdingurilor agroindustriale regionale vinicole.	Impactul crizelor financiare și economice la nivel internațional
Dezvoltarea bazei proprii de materie primă prin plantarea viței-de-vie cu soiuri noi calitative și productive	Implementarea politicilor de protejare pe piețele de desfacere externe
Dezvoltarea exportului produselor vinicole prin majorarea numărului destinațiilor în UE, Asia, SUA	Mediul național nefavorabil de atragere a investițiilor străine
Implementarea modelului oligopolic în domeniul rețelilor de distribuție pe piața internă și externă	Competitivitatea internațională în domeniul gusturilor și preferințelor consumatorilor
Negocierea și semnarea unor acorduri avantajoase cu companii vinicole cu renume mondial pentru familiarizarea personalului cu experiența avansată în domeniul industriei vinului	Scăderea capacității de cumpărare a populației la nivel internațional cauzată de criza financiară mondială
Valorificarea acordului GSP Autonom cu UE pentru diversificarea destinațiilor de export.	Concurența acerbă dintre competitorii noi și tradiționali pe piață internațională
Majorarea numărului destinațiilor de export în America de Nord și Asia	Concurența crescândă a băuturilor slab alcoolice
	Majorarea continuă a tarifelor la resursele energetice
	Exportul produselor necalitative, în consecință știrbirea imaginii țării și reducerea numărului cumpărătorilor

Sursa: Elaborată de autor.

Constatăm că economie de piață în industria vinului înseamnă că piața va fi asigurată numai de câteva firme mari, adică industria devine *oligopolică* și piața va fi dominată eventual de 7-9 firme care posedă avantaj competitiv la nivel național și internațional. Aceasta va permite ca aceste firme să activeze diferit și prin concurență să anuleze deciziile altor firme. Dacă există competiție imperfectă sau *oligopolică*, atunci există venitul de monopol ori profitul înalt excepțional în acest sector economic; venitul sau supraprofitul poate fi obținut de un număr mic de firme. Firmele individuale, după trebuie să se integreze pentru a promova strategii corporative pentru creșterea profitului lor sau a venitului.

Deci putem afirma că mediul instituțional și strategiile de creștere ale Republicii Moldova diferă de cele ale noilor mari exportatori, însă tehnologiile avansate și continuitatea investițiilor sunt cheia creșterii durabile. Remarcăm că și pentru Republica Moldova creșterea globală în domeniul industriei vinului a ascuns volatilitatea fluxurilor bilaterale, implicând necesitatea sectorului financiar și a mediului de afaceri care pot face față riscurilor semnificative și pot sprijini inovațiile în această ramură și identificarea factorilor-cheie ai succesului pentru industria vinicolă din Republica Moldova. Aceștia sunt:

- dezvoltarea bazei pentru producerea strugurilor de calitate înaltă;
- implementarea tehnologiilor avansate pentru producerea stabilă a vinurilor de calitate superioară;
- lansarea unui sistem de distribuție la nivel național.

Considerăm că managementul industriei vinului din Republica Moldova trebuie să fie capabil a formula strategii de dezvoltare pe termen scurt și lung în baza avantajului competitiv al industriei la nivel național și internațional.

Moldova geografic este plasată benefic pentru a-și extinde exporturilor de vin spre piețe noi. Cu o tradiție de veacuri de producere a vinului, forță de muncă ieftină, și o climă favorabilă, cu accesul avantajos atât spre CSI, cât și spre Uniunea Europeană, creșterea exporturilor ar putea fi accelerată în timpul apropiat. Strategia urmărită de guvern în impunerea regulilor ar putea, de asemenea, impulsiona noi experiențe în sectorul vinului, având nevoie de investiții și noi tehnologii, deoarece investițiile de

capital, marketingul și rețelele de distribuție sunt toate cruciale pentru succesul exportului. În majoritatea țărilor în acest domeniu inovațiile au fost și sunt conduse de întreprinderile mici și mijlocii și numai după testare sunt implementate de întreprinderile cu economii la scară prin marketing și distribuție. Toți acești factori demonstrează că în Republica Moldova este nevoie de îmbunătățirea continuă a mediului de afaceri.

Referințe:

1. World Trade Organization. Trade in a Globalizing World, World Trade Report, 2008, 178 p.
2. UNCTAD, UNCTAD Investment Brief, No.1, 2008, p. 144.
3. Porter M. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. –New York: The free Press, 1980, p.175.
4. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. –New York: The Free Press, 1990, p. 20.
5. Yoshino M. Japanese Management System: Tradition and Innovation. Cambridge: MIT Press, 1968, p. 255.
6. Corden M. Neary P. Booming Sector and De-industrialization in a Small open Economy, "Economic Journal", Volume 92, December 1982, p. 825-848.
7. Madison A. Growth and Slowdown in Advanced Capitalist Economies: Techniques of Quantitative Assessment, "Journal of Economic Literature" Volume 25, June 1987, p. 649-698.
8. Dornbusch R., Fisher S., Samuelson P. Comparative Advantage. Trade and Payments in a Ricardian Model with a Continuum of Goods", *American Economic Review*, Volume 67, December 1977, p. 823-839.
9. Ohlin B. Interregional and International Trade. –Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1933, p. 357.
10. Schumpeter J. The Theory of Economic Development. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1934, p.255.
11. Țău N. Avantajul competitiv al națiunilor în economia mondială. -Chișinău: Analele ULIM, nr.6, 2007, p. 3-14
12. Anderson Kym, David Norman, and Glyn Wittwer, Globalization of the World's Wine Markets, Center for Economic Policy Research *Discussion Paper 3169*, 2002, p.233.
13. Hanf J. H., Schweikert E. "Changes in the Wine Chain—Managerial Challenges and Threats for German Wine" *American Association of Wine Economists Working Paper 7*, 2007, p.255.
14. Wine Growers of New Zealand. "A Brief History of New Zealand Wine Exporting," New Zealand, 2002, 3, p.454.
15. Anderson, K. *The World's Wine Markets: Globalization at Work*, Edward Elgar Publishing, Northampton, MA, 2004, p.199.
16. U.S. Agency for International Development. "Pre-Strategy Assessment of the Moldovan Wine Sector," Washington, DC, 2007, p.289.
17. United Nations. *UN Commodity Trade Statistics Database (Comtrade)*. United Nations and the National Bureau of Economic Research. 2005. *UN-NBER World Trade Flows Database, 1962–2000*, 2007, p.750.
18. Feenstra, R. C., Lipsey, R.E., Deng, H., Ma, A.C, and Mo, H. "World Trade Flows: 1962-2000," *NBER Working Paper 11040*, 2005, p388.
19. Solana-Rosillo, J. B., and Abbott, P.C. "International Entry Mode Decisions by Agribusiness Firms: Distribution and Market Power," *American Journal of Agricultural Economics* 80(5), 1998, p.1080.
20. Giuliani, E., "The Selective Nature of Knowledge Networks in Clusters: Evidence from the Wine Industry," *Journal of Economic Geography* 7(2), 2007, p.139–168.
21. Benson-Rea, M., Brodie, R.J., and Cartwright, W. "Strategic Issues Facing the New Zealand Wine Industry in a Global Environment," Paper for the Wine Marketing Colloquium, University of South Australia, Adelaide, 2003, p.499.
22. Abrams, B. and Yossifov, P. "The Importance of Property Rights for Economic Outcomes", *Working Paper, Univ. of Delaware*, 2003, p 203.
23. Noev, N., and Swinnen, J.F.M. "Eastern Europe and the former Soviet Union," in: *The World's Wine Markets: Globalization at Work*. - Northampton, MA: ed. Kym Anderson, Edward Elgar Publishing, 2004, p.344.
24. U.S. Agency for International Development. Assessing Competitiveness in Moldova's Economy, Washington, DC ,2004, p.158.
25. Walters, A. "Rebuilding Technologically Competitive Industries: Lessons from Chile's and Argentina's Wine Industry Restructuring," Doctoral Dissertation, Massachusetts Institute of Technology. -Cambridge, MA, 1999.

Recenzent: dr. hab., prof. univ. Petru ROȘCA

PIAȚA INTERNAȚIONALĂ A TEHNOLOGIILOR

Petru ROȘCA, dr. hab., prof. univ., ULIM

The author is tackling a very topical problem – evolution of the international market of technologies. Are characterized the role of the World Organization for Intellectual Rights. Is analyzed the activity of scientific institutions of the Republic of Moldova in the field of research and innovation, of the international exchange with technologies, Know-How, also the role in last years of AGEPI in the field patenting inventions at the national level and protecting of intellectual rights in the country.

Accelerarea cardinală a progresului tehnico-științific (PTȘ) este o problemă de importanță majoră. Numai în baza lui se poate asigura lansarea de mai departe a economiei, se poate ridica eficacitatea ei și calitatea producției, se pot asigura mai bine cerințele populației. PTȘ are un efect pozitiv asupra tuturor elementelor producției. După cum confirmă calculele specialiștilor în domeniu, circa $\frac{3}{4}$ din creșterea productivității muncii este un efect al introducerii cuceririlor științei și tehnicii [6, p.84-85].

Un rol deosebit în dezvoltarea PTȘ îl joacă **piața internațională de tehnologii** care reprezintă o gamă largă de diverse tipuri în dezvoltare dinamică de importanță atât științifică, cât și practică. *Obiectivele pieței* internaționale de tehnologii servesc rezultatele activității intelectuale în formă materializată și nematerializată.

Drept *formă nematerializată* poate fi considerată documentația tehnologică, cunoștințele, experiența, rețetele, licențele privind folosirea rezultatelor elaborărilor tehnico-științifice, a programelor la calculatoare etc. Drept *tehnologii în formă materializată* pot servi mostrele industriale, unele agregate și linii tehnologice care se transmit în continuare în sfera de producție corespunzător anumitelor tehnologii.

Ca *subiect* al pieței internaționale de tehnologii poate servi statul, instituțiile superioare de învățământ, organizațiile de cercetare–inovare, diferite firme și fonduri, de asemenea, și persoane fizice – cercetători științifici și inventatori.

Chiar dacă la etapa actuală este posibilă activitatea inventatorilor particulari, totuși, cercetări științifice vaste, elaborări tehnico-științifice și de construcție pot fi realizate doar de către firmele mari, îndeosebi de companiile transnaționale (CTN). Dar aceasta nu înseamnă că elaborarea și răspândirea noilor tehnologii poate avea loc numai în cadrul CTN. În realizarea elaborărilor tehnico-științifice și implementarea lor în sfera de producție un rol deosebit îl au firmele mici și medii, care mai poartă denumire de coronament sau de risc.

Tehnologiile sunt proprietate intelectuală și, concomitent, sunt apărate de legislația națională și contractele internaționale. Totodată, în plan internațional încă nu este format așa un sistem care ar reglementa o ordine unică în domeniul proprietății intelectuale (industriale) și ar stabili criteriile obligatorii de asigurare a protecției patentelor tehnologice, ar determina termenele documentelor în vigoare etc.

Practic, la începutul secolului XXI numai în UE erau elaborate cerințe unice ale dreptului internațional de patent [7, p.101]. E de menționat că cea mai mare parte a obiectelor de proprietate industrială este protejată în două țări – SUA și Japonia. Însă între ele au loc convergențe pe mai multe poziții principiale. De exemplu, Japonia, urmând exemplul altor țări, pornește de la principiul că inventatorul este acea persoană care primul înaintează cererea pentru patent. În SUA se conduc de alt principiu: patentul poate fi acordat nu numai persoanei care a depus primul cererea pentru patent, dar celui care poate argumenta că a elaborat invenția. Anume astă discordanță servește drept motiv că până în prezent nu este semnat contractul internațional în acest domeniu.

Un rol deosebit în acest sens trebuie să-l joace **Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale (OMPI)**, creată în cadrul ONU în 1974 care se bazează pe diverse convenții și contracte între țări, stabilite încă din anii '80 a secolului XIX.

Republica Moldova participă activ în activitatea Organizației Internaționale a Proprietății Intelectuale cu centrul la Geneva, în cadrul căreia intră circa 160 țări.

Comerțul internațional cu tehnologii intră, de asemenea, și în aria de activitate a Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), în cadrul căreia funcționează Acordul cu privire la aspectele comerciale ale proprietăților intelectuale.

La proprietatea industrial-intelectuală ce ține de comerțul cu tehnologii se referă, de asemenea, semnele de identificare a mărfurilor, așa-numitele branduri (din engleză *brand* – marca fabricii), care confirmă calitatea produselor, nivelul lor tehnic și de deservire postcomercializare.

Legislația Republicii Moldova în domeniul dat include Legea „Cu privire la marca comercială și locul de proveniență a mărfii”. Ca atare reglementarea schimbului de tehnologii și altor aspecte ale proprietății intelectuale în Moldova se află la etapa de început, ceea ce împiedică apărarea intereselor agenților autohtoni și atragerea investițiilor străine. În același timp, Republica Moldova este participant la Convenția de la Paris privind protecția proprietății industriale intelectuale și a Contractului cu privire la cooperarea de patent care reglementează recunoașterea internațională a patentelor naționale.

Noțiunile de bază în domeniul comerțului de tehnologii, a elaborării, răspândirii și protecției lor este *patenta, licența și now-haw*.

Patentul este documentul care se eliberează de către organul de stat ce confirmă că o anumită realizare tehnică este recunoscută ca invenție, mostră industrială sau de alt gen. Patentul confirmă dreptul de monopol al autorului la folosirea invenției date. Patentul se eliberează numai invențiilor principial noi care permit de a obține rezultate tehnice și economice calitative noi. Termenul de recunoaștere a patentului este de 15–20 ani și diferă în dependență de legislația fiecărei țări. De regulă, în realitate acest termen este redus de 2–3 ori. Aceasta se explică prin dezvoltarea progresului tehnico-științific. Deoarece deținătorul de patent achită o anumită taxă anuală, el nu este cointerestat să-l dețină în cazul apariției noilor tehnologii.

Patentul este în vigoare numai în țara unde este înregistrat. De aceea este răspândită pe larg practica înregistrării patentului în străinătate. Astfel, deținătorul de patent are avantaje în concurență nu numai pe piața internă dar și pe cea externă.

Majoritatea deținătorilor de patente aplică singuri invențiile lor în producție și realizarea anumitelor mărfuri. Însă deseori patentul sau dreptul de folosire a lui devin obiectul afacerilor de vânzare–cumpărare prin eliberarea licenței.

Patentul la invenții nu trebuie confundat cu activitatea de patent în diverse domenii ale economiei. Conform legislației în vigoare¹, **patenta** este documentul care se eliberează de către organul de stat ce atestă dreptul de a desfășura careva gen de activitate de întreprinzător în decursul unei anumite perioade de timp.

Licenția (de patent) reprezintă o autorizare eliberată de către posesorul patentului altei persoane sau unei firme cu dreptul de a folosi conținutul patentului în scop industrial sau comercial. Licența se eliberează contra plată pe un anumit termen conform condițiilor stabilite în contract. Totodată, dreptul de proprietate la obiectul de licență rămâne posesorului licenței.

Dacă licenția sau patentul se transferă sau se vinde peste hotare se consideră drept operațiune comercială nemarfară externă. Eliberarea peste hotare a licențelor (patentelor) și mărcilor industriale se consideră drept licențiere internațională, fiind principala formă de transmitere a tehnologiilor noi.

Sunt cunoscute trei tipuri de licențe la patent: simplă, de exclusivitate și deplină. La realizarea *licenței simple* posesorul își păstrează dreptul de a folosi obiectul de licență de sine stătător și de a acorda asemenea licență la a treia persoană. De regulă licența simplă

---

¹ Legea Republicii Moldova “Cu privire la patenta de întreprinzător” Nr.93-XIV din 15.07.98.

se eliberează firmelor care activează pe piața mărfurilor de larg consum, unde pot activa mai multe persoane cu aceeași licență. Dacă se realizează *licența de exclusivitate*, posesorul licenței transmite cumpărătorului dreptul la obiectul licenței. Personal el poate folosi obiectul de licență, dar nu are dreptul de a preda licența persoanei a treia, deoarece aceasta vine în contradicție cu contractul stabilit. În practica internațională cel mai des se folosesc licențele de exclusivitate. Dacă are loc vânzarea *licenței depline*, atunci posesorul ei nu mai are dreptul de a folosi obiectul de licență. Licențele depline ca atare se realizează de către firmele mici.

Pentru folosirea licenței, cumpărătorul achită o anumită sumă (de obicei 10–30%) din venitul obținut în rezultatul folosirii licenței. Se deosebesc două tipuri de plată în urma folosirii licenței: periodică – roialti și de o singură dată – paușale. *Roialti* – aceasta este renta la resursele intelectuale care se achită în formă de defalcări de la venitul obținut de cumpărător în decursul termenului stabilit în contract. *Plățile paușale* sunt achitate în suma fixată în licență, indiferent de volumul producției și a vânzărilor ei.

Realizarea licenței poate avea lor direct între posesorul patentului și cumpărătorul licenței. În acest domeniu activează, de asemenea, un grup mare de firme (broker) care primesc comisioane la nivel de 5–10 % din costul licenței.

Termenul *now-how* a apărut în SUA și provine din englezescul *now-how* sau „a cunoaște cum de făcut”. Sub acest termen se subînțelege cunoașterea tehnico-științifică și a experienței de producție, gestionare, finanțare, comercializare și de alt caracter, ce reprezintă valoare comercială care poate fi aplicată în producere sau alt domeniu profesional, dar care nu-i asigurat cu protecție de patent și are caracter confidențial (închis).

Now-how se reprezintă în formă de documente (desene, scheme, instrucțiuni, programe la calculator, rețete etc.) sau transmiterea nemijlocit a experienței prin deplasarea specialiștilor, stagiarea cadrelor și alte forme. Transmiterea *now-how* se face în formă de licență fără patent, care de asemenea este achitată conform condițiilor stabilite în contract.

La schimbul internațional de tehnologii se referă și *inginerul internațional* – acordarea contragenților străini a unui anumit tip sau unui complex de servicii tehnico-ingenerești ce țin de proiectarea, construcția și darea obiectelor în exploatare, elaborarea noilor procese tehnologice la comanda întreprinderii, de asemenea, serviciilor de dirijare, de marketing și de antrepriză.

La inginerul se referă:

- proiectarea, construcția și darea în exploatare a anumitelor obiecte;
- elaborarea noilor procese tehnologice la comanda întreprinderilor;
- servicii de antrepriză, de dirijare și marketing.

Dezvoltarea progresului tehnico-științific depinde de sursele financiare direcționate spre lucrările de cercetare științifică și elaborările experimentale de construcții, pentru pregătirea cadrelor științifice și ingineri, efectuarea politicii statului în domeniul de inovare. De exemplu, în anul 2000 în SUA, Japonia, Germania această sursă a constituit 2,7–2,9%, în Franța și Marea Britanie – 2,3–2,4% din PIB. Noile țări industriale se apropie de nivelul țărilor europene, iar Republica Coreea – de indicatorii SUA. În mare parte cheltuielile în acest scop revin structurilor de antreprenariat (67% în total în țările dezvoltate), dar și ponderea cheltuielilor din bugetul de stat, de asemenea, este înaltă (în SUA – 33%, în Germania și Franța – circa 40%) [7, p.105].

Drept rezultat locul de frunte în schimbul internațional de tehnologii aparține țărilor industrial-dezvoltate – SUA, țărilor din Europa de Apus, Japonia, crește rolul noilor țări industriale – China și India. Rusia, de asemenea, își păstrează competitivitatea concurențială pe anumite tipuri de tehnologii înalte, însă în anii '90 cercetările tehnico-științifice aici se pomenesc într-o situație extrem de grea.

Conform datelor oficiale personalul ocupat cu cercetările tehnico-științifice s-a redus de două ori. Cheltuielile din buget în domeniul cercetărilor științifice fundamentale și sporire a progresului tehnico-științific (cu excepția domeniului cosmic) s-au redus de la 0,5% din PIB în anul 1992 până la 0,26% în anul 1999.

Situația în Republica Moldova în acest domeniu este și mai critică. Analiza situației reale confirmă că în ultimii ani s-a diminuat tendința față de cercetările științifice și inovare, precum și față de nivelul tehnic în ramurile de bază ale economiei naționale din Republica Moldova. Se poate spune că s-a creat o situație critică în acest domeniu, iar sfera de cercetare și dezvoltare în republică se află într-o criză profundă. Numărul specialiștilor care îndeplineau lucrări de cercetare științifică, de proiectare a construcțiilor și tehnologice în ultimii ani s-a redus mai bine de 3 ori, s-a diminuat esențial volumul de investiții în domeniul științei, s-a redus numărul de mașini, utilaje, aparate și mijloace de autorizare de tip nou, a scăzut nivelul tehnic în ramurile economiei naționale etc. Între anii 1990-1999 cheltuielile în cercetare-dezvoltare s-au micșorat esențial, însă în ultimii ani ele sunt în creștere (vezi tabelul 1).

Tabelul 1

Unele date privind activitatea instituțiilor științifice din Republica Moldova în perioada de tranziție la economia de piață

	1991	1995	2000	2006
Instituții științifice (cu bilanța autonomă)	69	62	59	67
Numărul mediu scriptic al specialiștilor	11545	3961	3062	4505
Uzine experimentale (care nu realizează producție pentru alte organizații)	1	1	-	-
Volumul de lucrări tehnico-științifice (producție) executate de la începutul anului, milioane lei	1267,0*	58,6	70,0	191,0
acestea: - lucrări de cercetări științifice;	679,9*	40,5	38,5	126,3
din care - fundamentale	372,7*	6,7	8,7	47,2
Cheltuieli pentru știință din buget	1990 - 39,0*	22,7	26,6	199,6

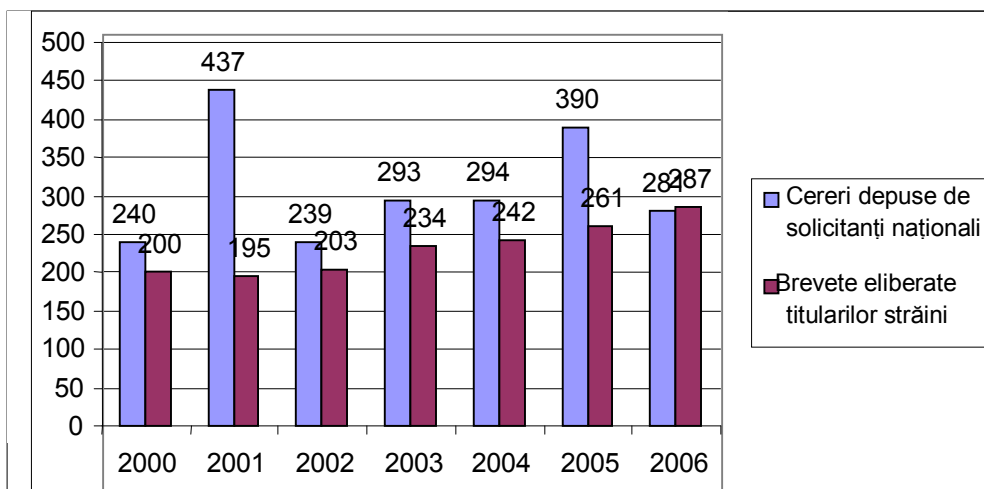
Milioane ruble.
Sursa: 2, p.176-178.

Paralel cu instituțiile de cercetări științifice, un potențial puternic de cercetare-inovare activează în instituțiile de învățământ superior din țară. În 2006 numărul total a acestor lucrători era de 1794 persoane, inclusiv 221 doctori habilitați și 735 doctori în științe [2, p.178].

E de menționat că în ultimii ani în republică se întreprind măsuri concrete orientate spre ameliorarea situației în domeniul activității de cercetare-inovare, inclusiv: perfecționarea cadrului legislativ în domeniul științei; determinarea direcțiilor prioritare în cercetările științifice; selectarea prin concurs a programelor tehnico-științifice de stat, programelor de cercetări științifice fundamentale și elaborări aplicative și alocarea mijloacelor financiare la elaborarea lor; concentrarea atenției organelor de decizie, a instituțiilor științifice și de proiectare din țară față de rezolvarea problemelor aplicării în producție a inovațiilor și efectului lor economic, ascensiunii nivelului tehnic al producției etc.

În Republica Moldova în decursul anilor 2000-2006 în urma examinării cererilor au fost adoptate 1850 hotărâri de acordare și au fost eliberate 1744 brevete de invenție. Atât numărul de brevete eliberate, cât și ponderea titularilor naționali, au crescut continuu pe parcursul perioadei analizate. Majoritatea brevetelor eliberate revine titularilor naționali – în medie 93% din numărul total și 99,7% din brevetele eliberate în anul 2006 (fig.1).

Fig.1. Activitatea de brevetare a invențiilor naționale pe parcursul anilor 2000-2006.

Sursa: prelucrare după Daniliuc I. Protecția proprietății intelectuale și valorificarea potențialului inovațional. Revista INTELECTUS. Chișinău, 2007, nr.3, p.10-11.

În Republica Moldova în anii 2000-2006 la AGIPI au fost depuse în total 33529 cereri de înregistrare a mărcilor, dintre care 20735 (61,8%) cereri prin procedura Angajamentului de la Madrid și Protocolului la acest Angajament (procedura internațională) și 12794 (38,2%) cereri prin procedura națională. În această perioadă la AGIPI au fost înregistrate 843 contracte de transmitere a drepturilor, inclusiv 93 contracte de licență și 736 – de cesiune. De asemenea, în acest interval au fost înregistrate 7 contracte de franchising (patru între persoane juridice din Franța, Germania și Moldova) și 6 contracte de gaj. În anul 2006 s-au înregistrat 21 contracte de licență, 115 contracte de cesiune, 3 contracte de franchising și 1 contract de gaj, obiectele acestora fiind 6 invenții și 106 mărci [4, p.10-12].

În Moldova s-a elaborat „Strategia națională în domeniul inovării pe anii 2008-2011” în care se intenționează ca până în 2011 să crească numărul publicațiilor indexate ICI cu 50-60%, a brevetelor de invenție cu 40-50%, să se dubleze proiectele de transfer tehnologic co-finanțate de la bugetul de stat și sectorul real. O atenție deosebită în Strategie se acordă dezvoltării infrastructurii de renovare. Astfel, până în 2011 se prevede crearea a 6 parcuri științifico-tehnologice și 2 incubatoare de inovare cu suport financiar parțial de la bugetul de stat [1, p.6-7].

Parcurile științifice și tehnologice (PȘT)

În prezent pretutindeni se vorbește despre *știință și tehnologie*. Dar oare toți definesc acești termeni la fel? Probabil ca nu, de aceea UNESCO a făcut unele recomandări și precizări necesare pentru a defini termenii de *activitate științifică și tehnologică*. Sigur că aceste definiții sunt teoretice și subiective. Ele par să descrie într-un mod simplificat întregul proces ca fiind un proces liniar ce traversează o cale de la cercetarea de baza la cea aplicată, urmată de un stadiu de experimentare ce are ca rezultat un nou produs sau proces. Realitatea însă este mult mai complexă. De cele mai multe ori se înțelege că știința și tehnologia acoperă doar domeniul științelor naturale și ingineriei, dar nu și științele sociale și umaniste.

Ce reprezintă parcurile științifice și tehnologice? Elementul definitoriu al unui parc este aducerea împreună, într-un singur loc, a instituțiilor de cercetare aflate în strânsă legătură cu structurile de învățământ superior, organisme de afaceri și guvernamentale și gestionarea interrelațiilor dintre aceste grupuri. Parcurile sunt complexe tehnologice și economice ce pot găzdui centre de cercetare științifică, cluburi tehnologice și de inovare, pot oferi pregătire continuă, prognoze, asigurând toate facilitățile necesare organizării de târguri și expoziții și dezvoltare pe piață.

Parcuri științifice fiind un proiect de amenajare a unui spațiu răspunde caracteristicilor următoare: se găsește în apropierea unei instituții de învățământ superior sau unui centru de cercetare avansată și întreține legături funcționale cu acesta. Parcul este o infrastructură destinată să primească întreprinderi angajate în aplicații comerciale de înaltă tehnologie și a căror activități includ C&D, producția, vânzarea și serviciile ce urmează vânzării. Ceea ce-l deosebește de un parc științific este accentul pus pe producție.

Parcurile științifice și tehnologice reprezintă o inițiativă bazată pe o operație imobiliară, care întreține legături formale și operative cu o instituție academică, inițiativă ce trebuie să impună o înaltă intensitate de cunoștințe și care este responsabilă de o fuziune de transfer tehnologic și now-how. Tehnopolurile reprezintă un nou tip de alianță privată cu scopul comercializării tehnologiilor și creșterii economice + tehnologie; reflectă accentul ce se pune pe tehnologie, iar + polis; vine din greacă și reflectă echilibrul dintre cei doi poli, sectoarele public și privat.

Conceptul de parc științific și tehnologic este adoptat pe plan internațional atât de țările dezvoltate, cât și de țările în curs de dezvoltare și a fost inițiat în SUA după cel de-al doilea război mondial, dezvoltându-se și în Europa în anii '70 și '80.

Ce caracteristici au PȘT? Cunoștințele științifice și tehnologice sunt considerate ca fiind resursa-cheie în procesul de producție, alături de capital, piață, resurse naturale și alți factori determinanți în creșterea economică.

Utilizarea cunoștințelor pentru a inova nu scoate în evidență doar un mod firesc și natural de funcționare, ci se constituie un element competitiv, pe lângă dezvoltarea de noi idei, asimilarea de noi tehnologii, fabricarea de noi produse și furnizarea de noi servicii.

PȘT generează noi aspecte de adaptare în funcționare prin implicarea în colaborare a companiilor, firmelor, indivizilor, instituțiilor educaționale și guvernamentale. Rodarea acestui mecanism complex cu elemente componente extrem de diverse în structură și acțiune conduce la adoptarea unor neașteptate structuri organizaționale, management, investiții, training, strategii și reguli. Pentru PȘT resursele umane reprezintă o sursă-cheie de dezvoltare.

Principii și practici. PȘT pun la dispoziție așa-numitele “*hard business services*” (folosința spațiului, telecomunicații, transport, resurse umane și un mediu propice de funcționare) și “*soft business services*” (asistența managerială), asigurând și servicii ce sunt legate mai mult de dezvoltarea companiei cum ar fi:

- transfer tehnologic de la universități sau centre de cercetare la companii productive;
- cluburile de afaceri furnizează antreprenori cu experiență, asistență managerială, acces la finanțare, rețea de distribuție a produselor și alte mijloace de care companiile au nevoie pentru a-si asigura succesul;
- suport legal asupra modalităților de înființare, taxe și impozite, legislația muncii, proprietatea intelectuală și conflictele de interese;
- protecția proprietății intelectuale;
- stimulente financiare pentru a atrage investitorii;
- accelerarea proceselor administrative prin debirocratizarea activității.

Având o imagine asupra rolului foarte important pe care îl joacă parcurile științifice și tehnologice în dezvoltarea științifică, economică și tehnologică, UNESCO a inițiat programul UNISPAR, adică University-Industry Science Partnership, ce promovează parteneriatul dintre universități, institute de cercetări, industrie și guvern.

În timpul de față în lume funcționează peste 1.000 de parcuri cu triplă funcțiune - tehnologică, industrială și științifică din care în Europa de Est funcționează doar 5. Din cele 43 de proiecte industriale de amploare propuse de România spre finanțare Uniunii Europene a fost aprobat în 2001 unul singur: “TEHNOPOLIS”, Iași. Pentru construirea acestui parc este nevoie de 11 ha, iar UE a alocat 4 milioane de euro.

Parcul tehnologic va combina caracteristicile unei zone industriale specializate pe domenii de vârf cu cele ale unei academii și unei zone economice libere. Acest proiect este susținut de trei universități ieșene (Universitatea Tehnică Gh.Asachi, Universitatea Al. I. Cuza, Universitatea Agronomică "Ion Ionescu de la Brad"), împreună cu municipalitatea și consiliul județean. În prezent în România mai multe parcuri tehnologice se află în diferite stadii de dezvoltare: la Brașov, Brăila, Cluj, Galați, Slobozia, Timișoara, Iași.

De exemplu, activitățile specifice ale Parcului Științific și Tehnologic, Iași sunt: *cercetarea științifică; dezvoltarea tehnologică; învățământ; consultanța tehnologică; prelucrarea și aplicarea rezultatelor cercetării de către agenții economici din asociație sau din afara acesteia; realizarea și utilizarea în regim de microproducție sau comercializarea modelelor experimentale, prototipurilor sau a produselor obținute.*

Parcul științific și tehnologic se constituie printr-un contract de asociere între participanți încheiat între o instituție de învățământ superior acreditată și/sau o unitate de cercetare-dezvoltare, pe de o parte, și unități economice autonome, administrația publică locală, persoane fizice, investitori autohtoni și străini, pe de altă parte. Parcul științific și tehnologic este dirijat de administrator.

Baza materială a parcului științific și tehnologic trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- să dispună de amplasamente și de condiții de locație stabilite conform metodologiei de autorizare, suspendare și anulare a autorizației parcului științific și tehnologic;
- să dispună de dotările necesare desfășurării activității în domeniul propus.

Pentru constituire și dezvoltare parcul științific și tehnologic poate beneficia de astfel de facilități:

- reduceri de impozite acordate de administrația publică locală pentru bunurile imobile și terenurile transmise în folosința parcului, precum și alte facilități ce pot fi acordate, potrivit legii, de către administrația publică locală;
- scutirea de la plata taxelor percepute pentru modificarea destinației sau pentru scoaterea din circuitul agricol a terenului aferent parcului;
- amânarea pe perioada de realizare a investiției respective, până la punerea în funcțiune a parcului științific și tehnologic, a taxei pe valoarea adăugată pentru materiale, echipamente și conexiuni la rețelele de utilități;
- programe de dezvoltare pentru realizarea infrastructurii, investiții și dotări cu echipamente, din partea administrației publice centrale și locale, a întreprinderilor private și din asistență financiară externă;
- donații, concesiuni și fonduri structurale pentru dezvoltare.

Agenții economici care își desfășoară activitatea în parcul științific și tehnologic beneficiază de următoarele:

- condiții avantajoase de locație și folosire a infrastructurii și a comunicațiilor, cu eşalonarea plăților, asigurate sau facilitate de administrator pe o perioadă determinată de funcționare;
- reduceri de tarife sau gratuități pentru unele servicii oferite de administrator.

De exemplu, zona tehnologică din Y Parc, de la Yerdonne les Bains, Elveția. Parcul elvețian se întinde pe 50 de hectare, găzduiește 74 companii, față de 48 în 1999 - momentul în care a început să funcționeze, și a fost creat pe baza unui parteneriat public-privat în care autoritățile locale au avut un rol-cheie. 72% din acțiuni sunt deținute de companii private, iar 40% de autorități locale, ale cantonului și de municipalitate. Fondarea parcului a costat 20 milioane de franci elvețieni, acesta creând noi locuri de muncă în zonă și răspunzând astfel unuia dintre obiectivele de dezvoltare regională, având în vedere că zona respectivă are una

dintre cele mai înalte rate ale șomajului din Elveția. Firmele găzduite în Y Parc beneficiază de facilități de ordin fiscal, care sunt condiționate de investiții realizate în parc și au acces la toate serviciile necesare derulării în bune condiții a activității similare cu soluțiile pe care se bazează dezvoltarea.

Lipsa de interes manifestată de absolvenții de liceu în anii '90 pentru domeniul științelor ingineresti începe să se diminueze. Apariția cursurilor de management industrial și a altor cursuri ce permit formarea unui limbaj comun cu multe alte discipline, și poate chiar și acest interes mondial în promovarea progresului tehnico-științific, vor mări interesul tinerilor pentru facultățile de profil ingineresc.

În recomandările UNESCO din 1978 se defineau activitățile științifice și tehnologice ca fiind activități sistematice care sunt strâns legate de generarea, dezvoltarea, diseminarea și aplicarea cunoștințelor tehnice și științifice în toate domeniile științei și tehnologiei.

Conform Recomandărilor UNESCO, activitățile științifice și tehnologice AST se împart în 3 mari grupuri:

1. Cercetare și (experimentare) Dezvoltare C&D - definită ca orice activitate sistematică și creatoare depusă în scopul de a mări volumul de cunoștințe, incluzând cunoștințe despre om, cultură și societate, și utilizarea acestor cunoștințe pentru a dezvolta noi aplicații. Această activitate, deci, ce se depune atât în domeniul științelor naturale și ingineresti, precum și științelor sociale și umaniste, constă în următoarele:

- *cercetare fundamentală* - ce se refera frecvent la activitatea experimentală și teoretică depusă în scopul obținerii de noi cunoștințe asupra fenomenelor de bază și faptelor observabile, fără a avea în vedere nici o aplicație sau o utilitate practică;
- *cercetare aplicată* - o investigație originală depusă cu scopul de a obține noi cunoștințe, având un scop clar și un obiectiv pragmatic;
- *dezvoltare experimentală* - activitate sistematică, construită în baza unor cunoștințe câștigate din cercetare și experiența practică, canalizată spre producerea de noi materiale, produse sau echipamente, de a stabili noi procese, sisteme și servicii sau de a îmbunătăți substanțial cele deja existente;
- *educație științifică și tehnică și training (ESTT)* - definită ca toate acțiunile cuprinzând activități educaționale superioare specializate neuniversitare și training ce conduc la obținerea unui grad universitar, specializare și training continuu și organizarea de life long learning pentru oamenii de știință și ingineri;
- *servicii științifice și tehnologice (SST)* - activități legate de cercetarea și dezvoltarea experimentală contribuind la generarea, diseminarea și aplicarea cunoștințelor științifice și tehnice.

Obiectivele principale ale UNISPAR:

1. Identificarea căilor și modalităților efective de a îmbunătăți cooperarea dintre universități și industrie și promovarea transferului de cercetare-dezvoltare.

2. Acordarea de asistență țărilor-membre în crearea și întărirea cooperării dintre universități și industrie în domeniul științei, ingineriei și tehnologiei.

3. Adaptarea sistemului educațional universitar tehnic la nevoile industriale, economice și sociale.

4. Promovarea parteneriatului dintre universități și industrie, educația tehnică continuă pentru inginerii de carieră.

Scopul. Parcul științific și tehnologic "Tehnopolis", Iași s-a constituit în scopul utilizării rezultatelor activității de cercetare, aplicării tehnologiilor avansate din economie și creșterii participării instituțiilor de învățământ superior la procesul de dezvoltare economico-socială prin știință și tehnologie. Domeniile prioritare de dezvoltare ale Parcului științific și tehnologic "Tehnopolis", Iași sunt: *tehnologia informației; audio-vizual; biotehnologiile; industria alimentară.*

Obiective:

- transferul tehnologic de rezultate ale cercetării agenților economici interesați în fabricarea produselor sau a pachetelor de produse și servicii cu valoare concurențială și valorificarea acestora pe piața internă sau externă;
- stabilizarea specialiștilor cu performanțe profesionale în domeniile cercetării și învățământului superior;
- formarea tinerilor pentru activitatea de cercetare;
- atragerea de fonduri private în activitatea de învățământ și cercetare;
- valorificarea pe piață a rezultatelor cercetării științifice;
- crearea noilor locuri de muncă în domeniul tehnologiilor avansate;
- stimularea potențialului inovativ și tehnico-științific al personalului academic, universitar, al cercetătorilor și al studenților;
- orientarea universităților acreditate și a unităților de cercetare spre mediul economic și social;
- integrarea studenților și absolvenților instituțiilor de învățământ superior în mediul socio-economic;
- stimularea inițiativei instituțiilor de învățământ superior acreditate și a unităților de cercetare–dezvoltare pentru atragerea de noi surse financiare;
- stimularea agenților economici pentru participarea activă a sectorului privat la dezvoltarea și valorificarea cercetării și inovării, prin realizarea unor produse de înaltă tehnicitate;
- atragerea companiilor străine pentru a investi în activități de transfer tehnologic;
- dezvoltarea potențialului științific, tehnologic și economic la nivel regional.

Bibliografie:

1. AGIPI INFO. Supliment al revistei „INTELECTUS”, 2007, nr.4, p.6-7.
2. Anuarul statistic al Republicii Moldova 2007. Chișinău, 2007. -560 p.
3. Grosu R.-G., Beldiman D., Hutu C.A., Avasilicai S. *Ghid modalități de administrare și dezvoltare a parcurilor tehnologice și industriale*. –Iași: Editura Venus, 2004.
4. Daniliuc I. Protecția proprietății intelectuale și valorificarea potențialului inovațional. Revista INTELECTUS, 2007, nr.3, p.10-12.
5. Legea Republicii Moldova “Cu privire la patenta de întreprinzător”, Nr.93-XIV din 15.07.98.
6. Roșca P., Poștaru E., Roșca L. *Cercetarea științifică – inovarea și rolul lor în dezvoltarea economică*. Analele ULIM. –Chișinău. -2007. –Nr.5, p.82-90.
7. *Внешнеэкономическая деятельность*. Учебник. Смитиенко Б.М. и др. –М: Мастерство, 2002.

Recenzent: dr. hab., prof. univ. **Alexandru GRIBINCEA**

IMPACTUL METODELOR DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ ASUPRA FINANȚĂRII ȘTIINȚEI ȘI INOVĂRII

Victoria GANEA, dr. în econ., conf. univ., CNAA

The economic science, as other sciences, is into the deep crisis now. In this context it is necessary to reconsider the bases of economic science through the enlargement of the methodological borders and the using of new methods which will impel the financing of the science in general.

Economia ca știință, de rând cu celelalte științe, se află în prezent într-o criză adâncă condiționată de diferențele complexe atât de ordin economic, cât și cele social-culturale care au loc în lume.

Trecerea de la societatea industrială la cea informațională în contextul accelerării proceselor de globalizare și internaționalizare au făcut ca știința economică contemporană să fie incapabilă de a explica și preveni multitudinea și complexitatea proceselor economice, să evidențieze legitățile funcționării și dezvoltării sistemelor economice etc.

În acest context se impune o necesitate acută de a revedea esențial bazele științei economice prin extinderea limitelor sale metodologice și atragerea unor metode principial noi, deja utilizate de alte științe.

Dezvoltarea metodelor de cercetare științifică rezidă, în primul rând, în claritatea conceptuală, în al doilea rând, în caracterul distinct al structurii metodelor, care permite nu doar definitivarea domeniilor de aplicare, ci și evidențierea tendințelor prioritare ale dezvoltării științei. În al treilea rând, aceasta se manifestă și prin caracterul adecvat al aplicabilității acestor metode supuse modificărilor economice, sociale și naturale. Potrivit celor expuse, perfecționarea metodelor de cercetare științifică permite majorarea eficienței investigațiilor și identifică prerogativele finanțării lor.

Dezvoltarea detaliată a reperelor menționate constă în următoarele:

- Claritate în definitivarea noțiunilor de „metodologie”, „abordare metodologică”, „metodă” etc. În această ordine de idei, propunem analiza noțiunilor generale pe care sunt axate elaborările metodologice ale cercetării în cauză: „Metodologia o definim ca un sistem al anumitelor legi, legități, principii de gândire și a modalităților de atingere a scopurilor lui Homo Sapiens și ale organizațiilor acestuia. În cadrul unei metodologii distingem anumite abordări ca metode generale, ca moduri de percepere a obiectivului de cercetare, ca principii de gândire la problema în cauză, ca strategie de atingere a unui scop etc. În calitate de modalități sunt definite metodele specifice, procedeele, politicile și tactica de atingere a unui anumit scop. [1]

- Pentru desfășurarea conținutului celui de-al doilea punct vom apela la următoarea clasificare a metodelor de investigare științifică, bazele căreia rezidă în caracterul vast al aplicabilității sau în gradul de acoperire a metodelor de cercetare științifică. Astfel, apare necesitatea remarcării metodelor generale de cercetare și a celor specifice de cercetare și a metodelor interdisciplinare. Utilizarea clasificării constă în posibilitatea de identificare a tendințelor prioritare de dezvoltare a științei contemporane și permite proiectarea prerogativelor de finanțare a acesteia:

- metodele generale de cercetare – au un caracter universal ce presupune aplicabilitatea în toate domeniile științifice, indiferent de particularitățile acesteia. De regulă, aceste metode sunt elaborate și conceptualizate în filosofie. La ele se referă metodele logice: inducția, deducția, analiza, sinteza, metoda expunerii științifice, metoda dialecticii, sinergetica etc.

- metodele specifice de analiză – sau metodele caracteristice separat fiecărui domeniu științific. Metodele și procedeele de compunere și descompunere, multiplicare și divizare, ridicarea la putere etc., sunt tipice științei matematice; metodele introspecției și autotreningului – pentru știința psihologică, cercetarea obiectelor care pot satisface necesitățile individului și ale societății, inclusiv analiza volumului de cheltuieli necesare pentru satisfacerea acestor nevoi sunt caracteristice științei economice. Totodată, aspectele principale ale acestei abordări presupun:

- Caracterul rațional (raționalismul limitat) al activității economice. Profitul

scontat e necesar să depășească cheltuielile realizate, ceea ce rezidă în evaluarea eficienței economice de plasare a disponibilităților bănești în cadrul unui sau altui domeniu științific;

- analiza marginală (marginalismul) – subiectul economic rațional este cel care în paralel cu corelarea profiturilor și a cheltuielilor aferente activității integrale sau a unei operațiuni separate evoluează și profitul marginal ce presupune costuri suplimentare cuplate acestor acțiuni;
- abordarea echilibrată atât a cercetării aspectelor economice separate (echilibrul parțial - microeconomia), cât și a economiei în ansamblu (echilibrul general - macroeconomia).

Din aspectul relațiilor financiare este important a ține cont că în cadrul unei economii de piață, relațiile de reciprocitate ce persistă între fluxurile financiare și restul subiecților economici, inclusiv a celor încadrați în executarea cercetărilor științifice, sunt asigurate cu ajutorul banilor și a legii circulației monetare. Aplicarea analizei echilibrate este binevenită în procesul evaluării pieței monetare, unde corelează reciproc cererea și oferta de bani.

O importanță deosebită, la micronivel o preia și metoda agregării, care permite evaluarea volumului PNB, indicelui de dezvoltare umană (IDU), masei monetare, divizându-le pe agregate: M_0 , M_1 , M_2 , M_3 , „cererea agregată” și „oferta agregată” a resurselor financiar-monetare.

Este evident că aspectele anterior analizate relevă o direcție de dezvoltare separată a metodelor specifice de cercetare, care se formează din contul tendințelor viguroase ale investigațiilor științifico-metodologice exprimate în particularitățile metodelor generale de cercetare a domeniului de științe exacte. Acestei ramuri îi atribuim analiza echilibrată, analiza economică generală, analiza matematică, psihoanaliza, metodele biosintezei, psihosinteza etc. Fiind supuse specificării unui sau altui domeniu, o parte din aceste metode preiau caracterul transdisciplinar, ce pot fi ușor aplicate în alte domenii ale științei. De exemplu, analizei matematice deja îi putem atribui acest caracter. E. Fromm a aplicat psihoanaliza atât în sociologie cât și în economie [3]. În condițiile economiei de piață, devine actuală apelarea tuturor științelor la analiza economică în ansamblu și utilizarea principiilor specifice ale analizei economice particulare. În literatura științifică contemporană deja este abordată noțiunea de „imperialism economic” [4, 5].

- Aplicarea mutuală a metodelor științifice constituie o altă tendință semnificativă în domeniul cercetărilor științifice și permite evidențierea metodei interdisciplinare. Acestei categorii îi atribuim, de exemplu, metodele psihologiei, pentru prima dată utilizate de A. Marshall [«Принципы политэкономии»], mai târziu de J.M. Keynes [„Teoria generală de ocupare a forței de muncă, procentului și banilor”]; metodele istoriei, biologiei, economiei, ciberneticii, informaticii etc., care depășesc limitele specifice științelor, grație exploziei de creativitate științifică bazată pe cercetările interdisciplinare.

Este remarcabil faptul că la finele sec. XX, exploziile de creativitate științifică au preluat un caracter firesc și au format o nouă tendință în dezvoltarea științei, care, prin rezultatele pozitive creează posibilitatea formării domeniilor interdisciplinare de cercetare științifică. Aceste domenii treptat se cristalizează în noile științe „sintetice”: cibernetica economică, geoeconomia, biochimia, ingineria genetică etc. Astfel, se atestă o dezvoltare a științei atât în aspect intensiv, cât și în cel extensiv, exprimată cantitativ și calitativ. În urma analizei cerințelor înaintate de investitori către proiectele naționale și internaționale, s-a remarcat una dintre prerogativele proiectelor științifice finanțate – cercetările interdisciplinare.

În cadrul cercetărilor interdisciplinare se evidențiază tendința de întrepătrundere a metodelor preluate din științele naturale, exacte și umanitare. În consecință, crește importanța „factorului uman” și se generează formarea noilor domenii de cercetare științifică, în care locul primordial aparține responsabilității individului față de natură și societate: etica businessului, etica gestiunii, bioetica etc. Apreciem tendința ca utilă, din aspectul stimulării responsabilității savanților pentru rezultatele cercetărilor sale, inclusiv conștientizarea obiectivelor veritabile de dezvoltare a științei – ceea ce fundamentează prioritatea în cauză în cadrul finanțării proiectelor științifice.

Considerăm valoroasă divizarea metodelor de cercetare științifică în teoretice și practice, argumentarea fiind delimitarea științelor în cele fundamentale și cele aplicative [6, p.79]. Importanța divizării persistă în posibilitatea identificării prerogativelor de finanțare a științei, rezultate din tendințele de dezvoltare academică sau pragmatică (aspectul productiv-comercial). „Cercetările fundamentale sunt direcționate, în primul rând, asupra identificării intereselor și necesităților interne ale științei, asupra menținerii funcționalității sale ca un tot întreg, ceea ce se atinge prin cultivarea și studierea ideilor generale și a metodelor de cunoaștere, caracteristice în profunzime temeliei existenței. Corespunzător, acestea sunt denumite științe „pure”, științe teoretice... Științele aplicative sunt orientate spre exterior, menținând direcția asimilării cu alte activități practice ale individului și în special – asimilarea cu procesul de producție. De aici și provine știința practică, direcționată spre modificarea lumii” [6, p.82].

Astfel, la bazele celei de-a doua clasificări a metodelor și științelor nu persistă cercetările pe materii, ci gradul de implicare a științei în sectorul producerii, gradul de reacționare la nevoile și cerințele concrete ale individului și ale societății.

În contextul în care știința apare ca produs al activității umane, dezvoltat pe parcursul soluționării nevoilor societății, și care menține tendințele de perfecționare a modalităților de satisfacere a acestor nevoi, considerăm rațional delimitarea în interiorul fiecărei științe a cercetărilor fundamentale și aplicative, și nu divizarea științelor în cele fundamentale și aplicative. Clasificarea propusă corespunde realității de dezvoltare a științei, exprimându-se, de exemplu, în fizica fundamentală și aplicativă, matematica „pură” și aplicativă, economia și businessul etc.

Considerăm că această abordare, în primul rând, permite planificarea și distribuția rațională a fluxurilor de finanțare interștiințifice și intraștiințifice, inclusiv identificarea domeniilor și nivelurilor de cooperare a științelor în cadrul organizării proiectelor de cercetare interdisciplinare și a echipelor de realizare a acestora; în al doilea rând, favorizează dezvoltarea teoretico-practică armonioasă a fiecărei științe în parte.

De rând cu cele menționate, dezvoltarea metodelor de cercetare științifică este condiționată de prezența caracterului adecvat al metodelor supuse modificărilor continui ale realității. Din punct de vedere al dezvoltării științei, aici este oportună relevarea metodelor tradiționale și a metodelor noi. Cu toate acestea menționăm că în primul rând, clasificarea este convențională: metodele noi treptat se transformă în cele tradiționale și, în al doilea rând, dacă pentru știința „clasică” era caracteristică abordarea metodologică de substituire a metodelor tradiționale cu cele noi, atunci pentru științele „neoclasică” este caracteristică coexistența lor. În acest context, alegerea metodei se argumentează nu atât de specificul tradițional al obiectului de cercetare cât de aspectele particulare ale cazului supus cercetării științifice.

În fine, remarcăm că în procesul elaborării strategiei de finanțare a cercetărilor științifice este rațională dezvoltarea metodologiei pluralismului care permite savantului flexibil și adecvat să soluționeze problemele cercetate, inclusiv aplicarea creativității în dezvoltarea științei. Dezvoltarea metodelor de cercetare științifică, în formele nominalizate și dezvăluite anterior trebuie să apară ca una dintre prerogativele de finanțare a cercetărilor științifice, ceea ce se argumentează în principal cu majorarea eficienței cercetărilor științifice.

Bibliografie:

1. Șișcan Z. Dezvoltarea metodologiei economico-manageriale în baza holismului evolutiv // Analele ASEM, 2007, Nr.1.
2. Adam E.E., Ebert R.I. Managementul producției și al operațiunilor. – București: Ed. Teora, 2001.
3. Johnson R.A., Newell W.T., Vergin R.C. Production an Operations Management: A System Concept. Boston: Houghton Mifflin Company, 2004.
4. Балацкий Е.В. Современная экономическая наука: сущность и специфика // www.auditorum.ru/books/694/6.htm.
5. Капелюшников Р.И. Экономический подход Гэрри Бэккера к экономическому поведению // США –экономика, политика, идеология, 1993, Nr.11.
6. Сачков Ю.В. Фундаментальные науки как стратегический ресурс развития // Вопросы философии, 2007, Nr.8.

Recenzent: dr. hab., prof. univ. Alexandru GRIBINCEA

CRIZA FINANCIARĂ MONDIALĂ DIN ANII 2008-2010: REFLECȚII

Silvestru MAXIMILIAN, dr. hab., prof. univ., ULIM

Ana SOLTAN, lector sup., ULIM

Alexandru ȘCERBANSCHI, dr. conf. univ., ULIM

Résumé. *La crise financière mondiale a affecté tout le monde, inclusivement la République de Moldova ou elle se manifeste surtout dans le domaine de l'export des biens et des services. Déjà c'était réduit la demande des services de transport, inclusivement des voix ferroviaires. On peut expliquer théoriquement la crise actuelle par l'intermède de l'offre de la monnaie.*

Marea depresie economică din anii '30, secolul XX, de către majoritatea economiștilor a fost explicată prin reducerea multiplicatorului bazei monetare. Sistemul bancar mondial, în temei cel din SUA, fiind "înarmat" cu "lecția" anului 1933, cu un concept teoretic argumentat, cu un sistem de asigurare a depunerilor bănești, se pretinde generator de stabilitate financiară. Însă criza financiară din anii 2008-2010 a demonstrat, că conceptul care ar asigura stabilitatea financiară aste lipsă. Sistemul bancar, bazat pe dolarul SUA, fără un regulator de către o structură supranațională, nu mai poate fi pus la baza securității financiare. Lecțiile anilor 1933, 2008 pot și trebuie să fie puse la baza unor noi investiții. Sunt necesare noi tratări științifico-practice a sistemului financiar mondial.

Să urmărim "aportul" băncilor în "producerea" banilor, în generarea crizelor economice.

Tabelul 1.

Algoritmul "producerii" banilor de către bănci

Active	Pasive	Banca
Rezervele obligatorii: $rr \times D$ Banii disponibili: $D - rrD = (1 - rr)D$	D	1
Rezervele obligatorii: $rr \times (1 - rr)D$ Banii disponibili: $(1 - rr)D -$ $-rr(1 - rr)D = (1 - rr)D(1 - rr) = (1 - rr)^2D$	$(1 - rr)D$	2
Rezervele obligatorii: $rr(1 - rr)^2D$ Banii disponibili: $(1 - rr)^2D - rr(1 - rr)^2D =$ $= (1 - rr)^2D(1 - rr) = (1 - rr)^3D$	$(1 - rr)^2D$	3
-----	---	---

Depunerile bănești în banca 1 constituie D u.m. (unități monetare). Pasivele băncii 1 constituie D u.m.. Activele sunt constituite din active sub formă de rezerve bancare obligatorii ($rr \times D$), unde rr – rata rezervelor bănești și banii disponibili pentru acordarea creditelor băncii 2. Diferența dintre depunerile D și rezervele obligatorii ($rr \times D$), $D - rrD = (1 - rr)D$ constituie banii disponibili din banca 1 pentru a fi comercializați băncii 2. Pasivele băncii 2 constituie $(1 - rr)D$, iar activele ($(1 - rr)D + (1 - rr)^2D$), (tabelul 1). Similar procedează și următoarele bănci.

Determinăm cuantumul total al banilor din rezervele obligatorii din toate băncile, participante la "producerea" banilor:

$$rrD + rr(1 - rr)D + rr(1 - rr)^2D + rr(1 - rr)^3D + \dots =$$

$$= rrD(1 + (1 - rr) + (1 - rr)^2 + (1 - rr)^3 + \dots) =$$

$$= rrD \frac{1}{1-(1-rr)} = rrD \frac{1}{rr} = D$$

Deci, totalul rezervelor obligatorii din toate băncile depășește cuantumul depunerilor bănești. Determinăm cuantumul banilor „produși” de către bănci:

$$\begin{aligned} D + (1-rr)D + (1-rr)^2D + (1-rr)^3D + \dots &= \\ = D(1 + (1-rr) + (1-rr)^2 + (1-rr)^3 + \dots) &= \\ = D \frac{1}{1-(1-rr)} = \frac{1}{rr}D & \end{aligned}$$

Depunerile bănești inițial au constituit D , băncile au „produs” bani:

$$\Delta(rr) = \frac{1}{rr}D - D = \frac{1-rr}{rr}D$$

Deci dacă rata rezervelor obligatorii rr se reduce, atunci numărul $(1-rr)$ crește; cîțul $\frac{1-rr}{rr}$ crește. În consecință cantitatea de bani „produși” de către bănci va crește.

Creșterea parametrului rr contribuie la reducerea aportului banilor în „producerea” banilor, (fig.1). Pentru $rr_2 > rr_1$, creșterea $\Delta_2 < \Delta_1$. Deci, dacă lichiditățile sunt insuficiente, atunci băncile trebuie să reducă rezervele obligatorii.

Masa monetară (M) este constituită din suma banilor „gheață” (C) și a banilor depuși la cont (D):

$$M = C + D = D \left(\frac{C}{D} + 1 \right) \rightarrow D = \frac{M}{\frac{C}{D} + 1} \quad (1)$$

Baza monetară este constituită din suma banilor „gheață” și a rezervelor obligatorii.

$$B = C + R = D \left(\frac{C}{D} + \frac{R}{D} \right) \rightarrow D = \frac{B}{\frac{C}{D} + \frac{R}{D}} \quad (2)$$

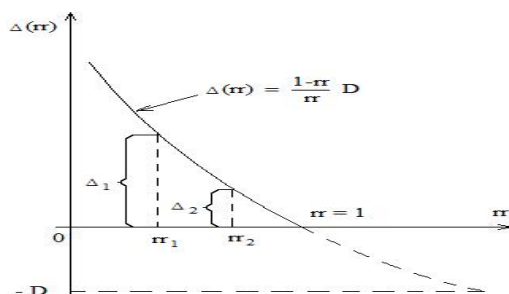

Fig.1. Impactul rezervelor obligatorii asupra numărului de bani „produși” de către bănci.

Părțile din stînga din relațiile (1) și (2) sunt egale, deci:

$$\frac{M}{\frac{C}{D} + 1} = \frac{B}{\frac{C}{D} + \frac{R}{D}} \rightarrow M = \frac{\frac{C}{D} + 1}{\frac{C}{D} + \frac{R}{D}} \times B \quad (3)$$

Expresia $M = \frac{\frac{C}{D} + 1}{\frac{C}{D} + \frac{R}{D}} = \frac{C+D}{C+R}$ constituie multiplicatorul bazei monetare B .

Multiplicatorul M se află în dependență inversă cu cuantumul banilor cheș (C) (fig.2); în dependență directă cu volumul depunerilor bănești la bancă (fig.3) și în dependență inversă cu mărimea rezervelor obligatorii (fig.4).

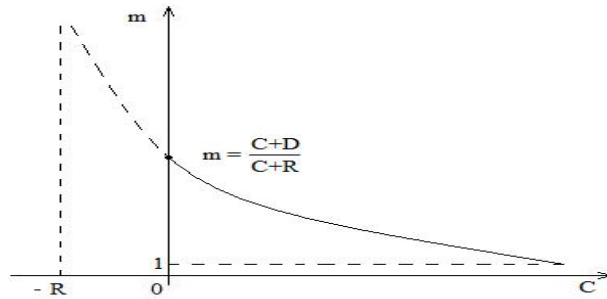

Fig.2. Dependenta dintre multiplicatorul M și cuantumul banilor cheș.

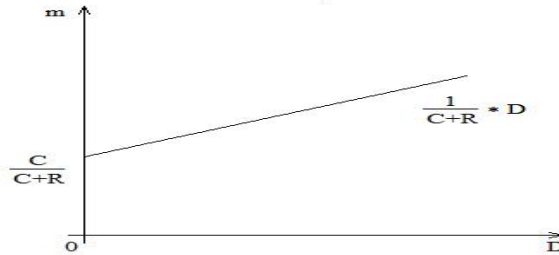

Fig.3. Dependenta dintre multiplicatorul M și volumul depunerilor bănești.

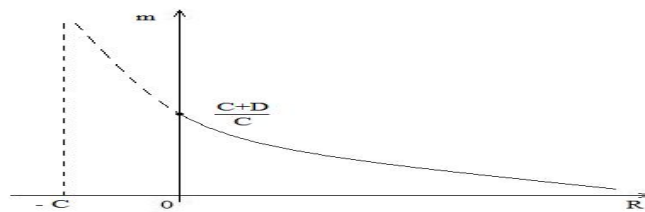

Fig.4. Dependenta dintre multiplicatorul M și mărimea rezervelor obligatorii.

Mai sus s-a demonstrat: dacă numărul băncilor este suficient de mare, atunci rezervele obligatorii $R=D$ și oferta de bani constituie:

$$M = \frac{\frac{C}{D} + 1}{\frac{C}{D} + \frac{R}{D}} B = B \quad (4)$$

Conform [1] $C_{1929} = 3,9 \times 10^6 \$$; $D_{1929} = 22,6 \times 10^6 \$$; $R_{1929} = 3,2 \times 10^6 \$$,

Deci în anul 1929 multiplicatorul bazei monetare B a constituit:

$$M_{1929} = \frac{3,9 \times 10^6 + 22,6 \times 10^6}{3,9 \times 10^6 + 3,2 \times 10^6} = \frac{26,5}{7,1} = 3,7$$

$C_{1933} = 5,5 \times 10^6 \$$; $D_{1933} = 13,5 \times 10^6 \$$; $R_{1933} = 2,9 \times 10^6 \$$,

În anul 1933 multiplicatorul bazei monetare M_{1933} a constituit:

$$M_{1933} = \frac{5,5 \times 10^6 + 13,5 \times 10^6}{5,5 \times 10^6 + 2,9 \times 10^6} = \frac{19}{8,4} = 2,26$$

În anii de „furtună” economică multiplicatorul bazei monetare B fuseseră redus față de nivelul de precizie cu:

$$\frac{M_{1929} - M_{1933}}{M_{1929}} \times 100\% = \frac{3,7 - 2,26}{3,7} = 38,9\%$$

Conform [2] în anul 1990 multiplicatorul bazei monetare B a constituit 2,8.

Către anii ^90, secolul trecut multiplicatorul M considerabil s-a redus, se apropia de cuantumul realizat în anul 1933 (fig.5).

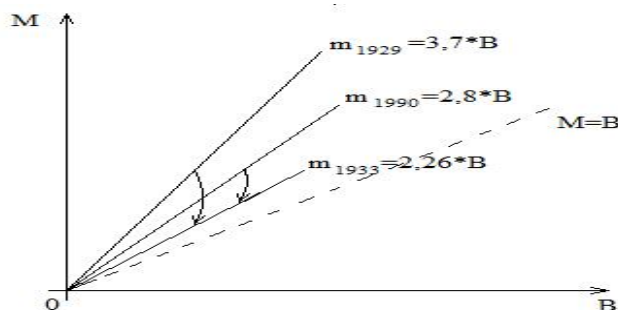

Fig.5. Dependenta dintre oferta de bani M și baza monetară B în anii 1929, 1933, 1990.

Multiplicatorul bazei monetare poate servi drept inițiator de apariția unei crize financiare, însă criza poate fi generată și de alți factori, de exemplu: de materializarea activelor sistemului bancar prin extragerea lichidităților din bănci și scoaterea acestora din circuitul economic, adică prin reducerea artificială a ofertei de bani.

Fiecare criză financiară cu care se confruntă omenirea intră în istorie cu forța sa de a dezechilibra dezvoltarea economică mondială. Criza economică mondială din anii '30, secolul XX este tratată de către unii ca o blocare a funcționării economiei în urma supraproducerii: mărfuri, bunuri, servicii, au fost mult mai mult decât necesarul. În viziunea noastră cauza a fost alta. Capitaliștii, în goană de a realiza supraprofit, considerabil, sistematic reduceau nivelul de remunerare a muncii mult sub valoarea creată de aceasta. Se creaseră situația când cererea era sub nivelul ofertei, nu pentru că oferta a fost majorată, ci cererea a fost nejustificat redusă.

Criza financiară din anii 2008-2010, după impactul său negativ asupra economiei mondiale o va depăși pe cea din anul 1933. Acest fapt are explicații: interdependențele economice dintre state în anii 2008-2010 le depășesc pe cele din anul 1933; mijloacele de telecomunicații din secolul XXI accelerează, multiplă metastaza financiară; piața anilor 2008-2010, în comparație cu cea anilor '30 secolul XX, devenise-ră supra liberalizată; mass-media anilor 2008-2010 este net superioară celei din anul 1933, a mediatizat masiv evoluția crizei financiare, producând o psihoză economică cu impact negativ asupra activităților bancare; spre deosebire de criza financiară a anului 1933, cea din anul 2008 a fost artificial inițiată de câțiva miliardari. Criza din anul 2008 va afecta peste 90 % din afacerile economice din toată lumea. Criza financiară are o mare componentă emoțională, provoacă refluxuri de muncă din țările afectate grav de această criză; criza din anul 2008 a fost inițiată și în scopuri politice (dorința de a pune la respect unele țări agresive, exportatoare de resurse energetice; economiile fiecărei țări în mare măsură decât în anul 1933, depind de fluxurile, refluxurile de muncă și capital din restul lumii.

Criza financiară din SUA a afectat toate statele. Criza financiară din anul 2008 a deveni posibilă datorită imperfecțiunii sistemului financiar capitalist. De vulnerabilitățile sistemului s-au folosit multimiliardarii lacomi, amoral și criminali.

Afaceriștii financiari care au devenit multiplicatori în baza oscilației cursului acțiunilor, care au fost inițiate și susținute tot de ei, sunt în „umbră”. Executani ai algoritmului de desfășurare a procesului de redistribuție a finanțelor, de la unii la alții, sunt cei mai diferiți „băieți deștepți”, în dependență de instituția și destinația acestora în activitățile financiare. Printre acestea se enumeră: compania ENRON, cele 5 bănci investiționale din SUA, instituțiile-filiale ale acestora în UE și nu numai. La baza mecanismului, ce a inițiat criza financiară, a fost pusă ideea de a reduce oferta lichidității pînă la sub nivelul necesităților. Pornind de la ecuația teoriei cantitative a banilor, se știe că oferta de bani este în dependență directă cu volumul PIB, cu nivelul inflației și în dependență inversă cu viteza circulației banilor. Afirmatia poate fi demonstrată pornind de la ecuația teoriei cantitative a banilor:

$$M = \frac{P \times Y}{V},$$

Unde: M-oferta de bani, P-preț, Y-PIB, V- viteza circulației banilor.

Creșterea totală a masei monetare depinde de evoluția fiecărei componente, adică:

$$\Delta M = \frac{\partial M}{\partial Y} \Delta Y + \frac{\partial M}{\partial P} \Delta P + \frac{\partial M}{\partial V} \Delta V,$$

$$\Delta M = \frac{P}{V} \Delta Y + \frac{Y}{V} \Delta P - \frac{PY}{V^2} \Delta V,$$

împărțind ambele părți ale acestei ecuații la $M = PY/V$, obținem:

$$\frac{\Delta M}{M} = \frac{P}{V} \Delta Y \div \frac{PY}{V} + \frac{Y}{V} \Delta P \div \frac{PY}{V} - \frac{PY \Delta V}{V^2} \div \frac{PY}{V} = \frac{\Delta Y}{Y} + \frac{\Delta P}{P} + \frac{\Delta V}{V},$$

Criminalii financiari, prin diverse modalități, reduc creșterea $\frac{\Delta M}{M}$. În consecință prețurile se vor reduce, PIB se va reduce.

Schema atacului sistemului financiar mondial de către miliardarii amoralii este mai simplă. Realizarea acesteia este posibilă datorită susținerii acestora de către administrația SUA. Atacul miliardarilor se descrie în fig.9. Pentru a explica șiretlicul hoților mondiali facem unele însemnări: X – miliardarul „agregat”, reprezentantul tuturor miliardarilor criminali; A_D , A_S -cererea, oferta acțiunilor agregate, care intersectându-se determină prețul mediu a unei acțiuni agregate (fig.6).

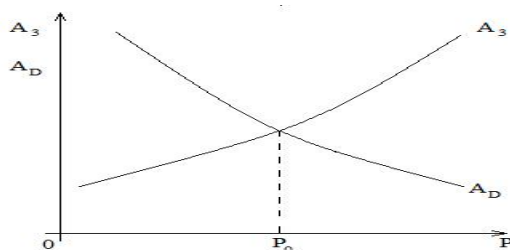

Fig.6. Prețul unei acțiuni agregate în perioada precizată.

La prima etapă X își pune scopul să - - - în sumă de $Y \times 10^9$ \$ SUA acțiuni ieftine cu prețul P_0 , total $\frac{Y \times 10^9}{P_0}$ acțiuni. În continuare X trece la atapa a II: cererea A_D o deplasează în dreapta în sus, prin cererea de brenduri artificiale, în fond false (fig.7).

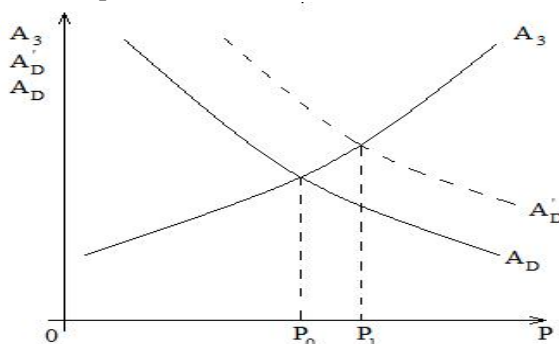

Fig.7. Creșterea artificială a prețului agregat.

Prețul unei acțiuni devine:

$$P_1 = n \times P_0,$$

este majorat comparativ cu cel firesc de n ori. Multiplicatorul X devine mai bogat de n ori (fig.5).

$$\frac{Y \times 10^9}{P_0} P_1 = \frac{Y \times 10^9}{P_0} P_0 \times n = nY10^9$$

Ațiunile, devenite nejustificat scumpe sunt puse de către multimiliardari sub formă de gaj în schimbul lichidităților 10^9 , luate sub formă de credit. Multimiliardarul nu restituie creditele, lichiditățile $nY10^9$ nu sunt puse nici la o bancă, banca pune în vânzare acțiunile. În consecință, lichiditățile devin deficitare, acțiunile se ieftinesc de m ori, prețul acțiunii devine egal cu P_2 (fig.8):

$$P_2 = \frac{n}{m} P_0 \text{ \$ SUA}$$

Procesul de ieftinire a acțiunilor este susținut de un șir de firme care rămân fără suport financiar. Firmele emit acțiuni, cumpărătorii n-au posibilitate să se folosească de creditele băncii, fiind că în ele lichiditățile sunt deficitare. În consecință acțiunile se ieftinesc în continuare, unele firme își reduc procesele productive, contribuie la creșterea șomajului. La lichiditățile 10^9 , provizoriu blocate, multimiliardarul adună active prin procurarea acțiunilor ieftine. X cumpără acțiuni, care se vînd cu $\frac{n}{m} P_0$ acțiunea. Cu $Z10^9$ \$ SUA X cumpără: $Z \div \frac{n}{m} P_0 = \frac{m}{nP_0} \times Z$ acțiuni.

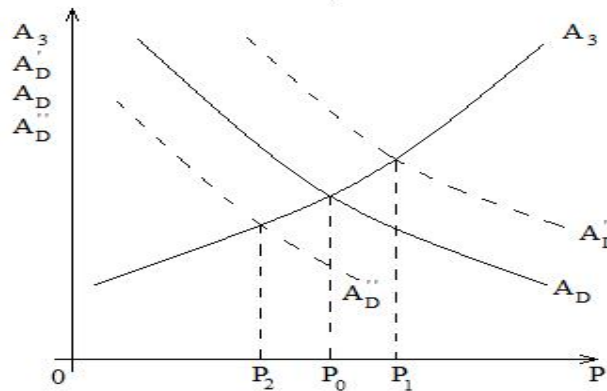
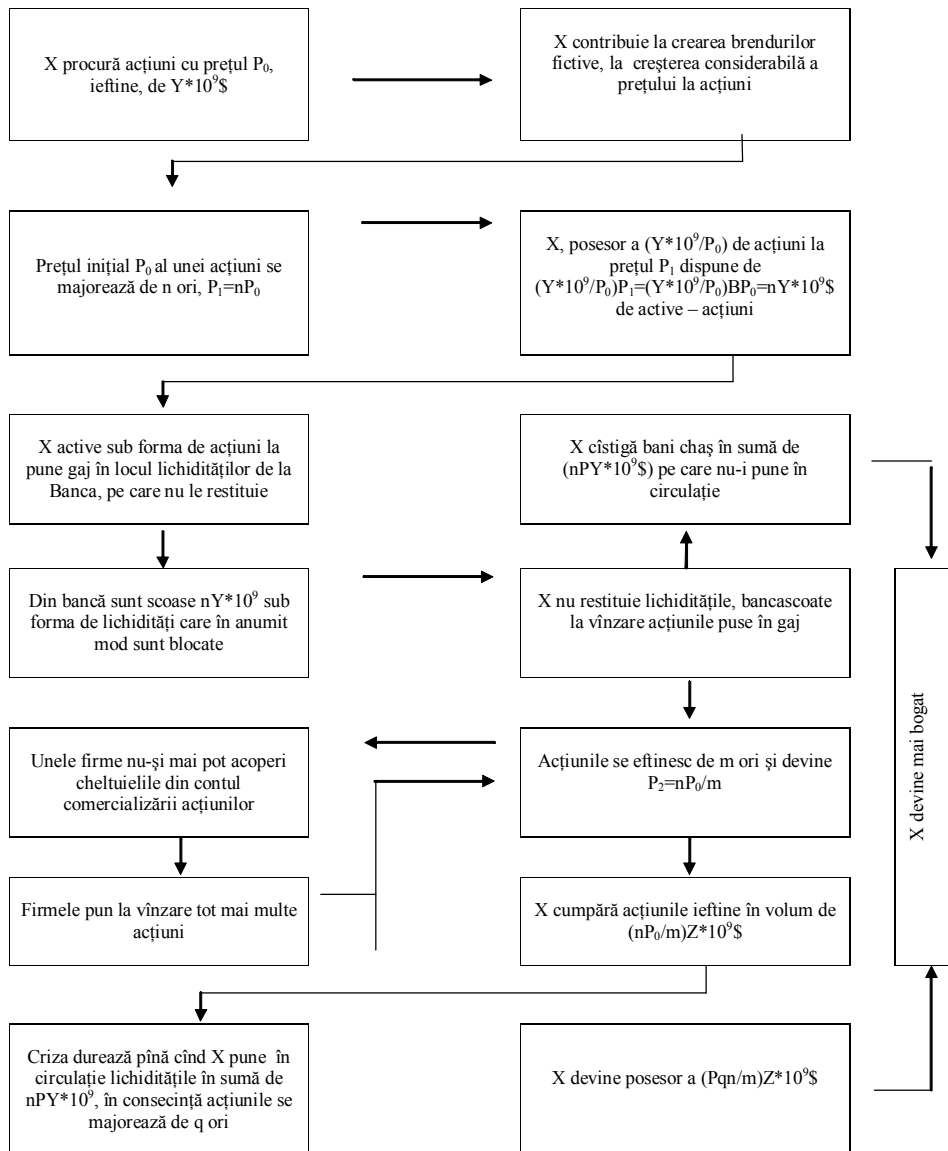

Fig.8. Reducerea prețurilor acțiunilor.

Multimiliardarul X în urma algoritmului acestei scheme și-a majorat miliardele de lichidități de n ori, dispune de $nY10^9$ \$ SUA de lichidități plus activ sub formă de acțiuni în sumă de $\frac{m}{nP_0} \times Z$. În continuare economia mondială în 2-3 ani își revine, prețul acțiunilor se mărește comparativ cu cel minim, de q ori și devine:

$$P_3 = \frac{m}{nP_0} \times q.$$

Multimiliardarul X , fără nici un efort, prin „algoritmul său” devine mai bogat cu $(nY10^9 + \frac{mq}{nP_0} Z10^9)$ \$ SUA.

Semnificativ este faptul, că unii miliardari pledează pentru menținerea liberalismului exagent în economia de piață, inclusiv în cea financiară, împotriva creării unor structuri supranaționale, abilitate cu dreptul de monitorizare ale fluxurilor financiare în țară.

Criza financiară din 2008 îi va face pe unii mai săraci, iar pe alții mai bogați. Însă suma algebrică a pierderilor și a câștigurilor nu va fi zero, ci negativă. Trecerea unor miliarde de dolari de la Y la X nu constituie pentru economia mondială nici pierderi, nici câștiguri. Însă afectarea lanțului productiv de către criza financiară considerabil contribuie la reducerea volumului de bunuri și servicii, la creșterea șomajului. Aceste aspecte trebuie luate în considerare în procesul cuantificării pierderilor derivate de la criza financiară mondială. Potențialul financiar va fi redicționat de către criză, o parte din disponibilul mondial de muncă va trebui să se recalifice.

Elaborarea sistemului financiar mondial trebuie globalizat în scopul globalizării economiei mondiale.

Criza financiară mondială va afecta exportul de bunuri și servicii din Republica Moldova. Considerabil s-au redus prețurile pe piața mondială la produsele fabricate la Rîbnița, Tiraspol, Chișinău, s-a redus cererea la serviciile de transport prestate de diverse structuri, inclusiv a căilor ferate din republica Moldova. Reducerea

activităților economice este generată de lipsa sau reducerea cererii, de lipsa anumitor elemente-componente, necesare pentru producerea unor bunuri. Sub impactul crizei financiare mondiale importul în republica Moldova se va reduce. Actualmente importul depășește exportul în țară de circa 3 ori. În următoarele 5-6 luni ale anului 2009 importul „rablelor” în Republica Moldova va crește. Unii posesori de rable din alte țări, devenind șomeri, le vor comercializa. O mare parte din populația Republicii Moldova în ultimii 7 ani s-a folosit de lada de gunoi a țărilor europene. “Lada de gunoi”, sub impactul crizei financiare, va deveni mai săracă. Deci și consumatorii de “vechituri” vor deveni și mai săraci.

Bibliografie:

1. Friedman M., Schwartz A. A monetary history of the United States, 1867-1960.
2. Mankiw Gregory. Macroeconomics Harward University, 2004, p.677.

Recenzent: dr. hab., prof. univ. Alexandru GRIBINCEA

PROCESELE MIGRAȚIONISTE CA FENOMEN MAJOR DIN SPAȚIUL ECONOMIC EUROPEAN

*Alexandru GRIBINCEA, dr.hab., prof. univ., ULIM,
Elena BĂDĂRĂU, IRIM; Alexandru NEGRUȚĂ, drd, ULIM*

The modern economic cannot successfully develop with one problem- migration process. Many countries of the world actively invest the means in economy of other countries, receiving the certain income and developing separate branches of a national economy of these countries. Migration process plays the important role in successful development of economic.

Migrația forței de muncă din spațiul economic european este un factor major în reglarea relațiilor economice internaționale. După căderea zidului de la Berlin și destrămarea URSS, țările cu economia în tranziție și Turcia s-au confruntat cu migrația masivă a populației. Fără a lua în calcul fluxurile migraționiste dintre țările industrial-dezvoltate, celor 26 țări din regiune revin peste $\frac{1}{3}$ din volumul mondial al migrației. Fluxurile de migrație la începutul perioadei de tranziție mărturusesc despre așa procese ca revenirea populației la patria etnică și culturală, formarea unor hotare teritoriale, apariția conflictelor politice, liberalizarea deplasării persoanelor. După destrămarea URSS Rusia a obținut suplimentar 3,7 milioane cetățeni, devenind destinația fluxurilor de migrație din toate țările CSI, din Țările Baltice. Concomitent, peste 15% din populația Albaniei, Armeniei, Georgiei, Kazahstanului și Tadjikistanului au emigrat definitiv. Migrațiile ulterioare, cauzate în mare parte de diferența în nivelul de venituri, au purtat un caracter masiv. După scara migrației câteva țări din regiune intră în topul primelor zece țări din lume după numărul de migranți. Rusia ocupă locul doi după SUA privind numărul migranților, locul trei din listă revine Germaniei, urmată de Ucraina, pe locul nouă și zece aflându-se Kazahstan și Polonia.

SUA este unica țară economic dezvoltată din lume, unde populația continuă a crește în ritmuri accelerate: cu 2 milioane persoane pe an în baza creșterii naturale și cu un milion ca rezultat al imigrării. Bazată pe coloniile de migranți, SUA tot timpul atrăgea imigranții și dispune actualmente de experiență bogată în integrarea lor. În zilele noastre valul migrației dă naștere la inovări contradictorii și periculoase. Ca și în multe țări (Rusia, Canada, Spania, Marea Britanie etc.) apare pericolul pierderii unității naționale și creșterii conflictelor etnice.

Analizele demonstrează că migrația în regiune se desfășoară preponderent în două direcții. Fluxul principal de emigranți este direcționat spre regiunile occidentale (peste 40%), spre țările UE-15, pe când migrația din țările CSI (80%) se limitează cu spațiul CSI. Germania este țara destinației principale pentru migranții din țările Europei de Est, CSI, Turcia. În prima jumătate a anilor '90 (sec.XX) destinația fluxurilor de migranți era Israelul. Principala direcție de migrație în spațiul CSI este Rusia și Kazahstan. Marea Britanie treptat devine țara destinației migranților din țările UE-10. Remitențele reprezintă o pondere considerabilă din structura PIB din această regiune. Remitențele constituie peste 35% din PIB al Republicii Moldova și Kazahstan, peste 15% în Armenia, Bosnia, Serbia, Muntenegru. Fluxurile financiare se deplasează în două direcții, reflectând fluxurile migraționiste: $\frac{3}{4}$ din țările UE, 10% din CSI, bogate în resurse naturale. Însă cifra remitențelor, reflectată în balanța de plăți, este redusă, deoarece de la $\frac{1}{3}$ până la $\frac{2}{3}$ de migranți utilizează canale neformale pentru transferuri financiare. În medie transferurile financiare constituie peste 20% din veniturile celor mai sărace familii și sunt ca un scut față de perturbările economice și politice din perioada de tranziție.

După finalizarea migrației populației în masă, legate de începutul reformelor, unii factori ca perspectivele economice, diferența în așteptarea veniturilor, probabilitatea angajării în câmpul muncii peste hotare și creșterea nivelului de trai în

patrie, joacă un rol tot mai important în luarea deciziei privind migrația. Pot fi depistați și alți factori de ordin social-culturali.

Republica Moldova se confruntă în zilele de astăzi cu o problemă destul de serioasă cum este migrația forței de muncă, în special a tinerilor, deoarece munca nu este privită de către tinerii moldoveni ca o cale importantă de reușită în viață. Majoritatea tinerilor preferă lucrul în străinătate. Explicația este obținerea unui venit pe care în țară nu l-ar fi obținut, datorită nivelului comparativ mult mai redus al salariilor în Republica Moldova pentru același gen de activitate. Doar 20% din tineri cred că se pot realiza mai ușor în Republica Moldova decât în străinătate. De asemenea, plecarea, în special, a persoanelor de peste 40 de ani care nu își mai pot găsi un loc de muncă care să le ofere un venit rezonabil, creează numeroase probleme. Familiile destrămate din cauza plecării unuia sau a ambilor părinți la muncă în străinătate constituie o gravă problemă.

Publicația „Republica Moldova-Problemele migrației” afirmă că circa 273 mii de moldoveni au părăsit țara pentru diferite perioade de timp, majoritatea plecând peste hotare în căutarea unui serviciu. Peste 130 mii (47,7%) din cei plecați în străinătate nu s-au întors în Republica Moldova mai bine de un an. Circa 89% din persoanele absente temporar în țară au plecat la muncă, 6,5% la studii circa 4% în alte scopuri. Aproximativ 32% din emigranți sunt medici, profesori și funcționari publici. Peste 60% au între 20 și 40 de ani.

Experții FMI consideră că experiența Republicii Moldova este un caz specific, deoarece migrația forței de muncă a continuat și după avântul economic. Conform datelor Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) Republica Moldova exportă forța de muncă în echivalentul a 27,1% din Produsul Intern Brut (PIB), situându-se detașat în fruntea clasamentului privind remiterile financiare de la cetățenii aflați la muncă peste hotare, raporturile la PIB. Pentru comparație, următoarele țări clasate sunt Serbia și Muntenegru, Bosnia, Herțegovina, Albania și Tadjikistan (10% din PIB). Conform datelor statistice ale BNR, în anul 2005 transferurile private au constituit în România 5,6% din Produsul Intern Brut.

Efectul benefic al migrației - banii trimiși acasă de migrant – ajută la stimularea dezvoltării țării de origine. În acelaș timp, marea parte a mijloacelor venite de peste hotare sunt utilizate pentru consum, iar investițiile în business sunt nesemnificative. Mass-media internațională consideră că refluxul în masă a forțelor de muncă din Republica Moldova amenință economia țării care poate ajunge la colaps. Totodată, conform datelor oficiale, moldovenii sunt cel mai des acceptați în câmpul muncii peste hotare, având o reputație de muncitori buni și nepretințioși, fiind gata pentru orice tip de muncă.

Migrarea economică conduce (nu numai în Republica Moldova) la deficitul de talente, îmbătrânirea populației și scăderea ratei natalității. În continuare vom considera anume problema deficitului de talente.

„The war for talent”, fenomen ce a căpătat proporții după anul 2000, afectează astăzi și economia Republicii Moldova. Mediul autohton de afaceri este în continuă dezvoltare, a crescut competiția, cerințele contemporane de business generează necesitatea de specialiști calificați tot mai bine pregătiți. Mediul de afaceri din Republica Moldova s-a maturizat mult în ultimii ani ca rezultat al regulilor și principiilor solide impuse de businessul modern. Companiile din Republica Moldova, fie naționale sau multinaționale, de stat sau private, instituții publice sau agenți economici sunt în căutarea oamenilor de talent, adică a oamenilor care muncesc, adăugând valoare în tot ceea ce fac, fie sprijiniți de valorile personale, fie sprijiniți de valorile organizației în care activează.

Cât timp cererea pe piața muncii va predomina oferta, organizațiile economice care tind să aibă oameni bine pregătiți și eficienți vor trebui să plătească din ce în ce mai mult, dificultățile de reținere a personalului talentat vor deveni din ce în ce mai mari.

Unul dintre instrumentele posibile a fi folosite pe piața forței de muncă din Republica Moldova ar fi căutarea talentelor de pe „băncile școlilor și liceilor” și dezvoltarea acestora în cadrul unor programe de pregătire bine structurate. Aici ar fi binevenite elaborarea unor noi politici educaționale, deschiderea liceelor „de elită”, unde ar fi selectați cei mai talentați copii din republică, crearea în cadrul facultăților universitare a unor grupuri mici de studenți dotați pentru a-i crește, a-i dezvolta, a-i promova, a le urmări evoluția pe durata unor traininguri specializate și a le crea toate condițiile pentru încadrarea în activitatea economică a țării noastre.

Este faptul că curente de pe piața forței de muncă au mari șanse de intensificare în viitorul apropiat și se vor dezvolta în următorii ani. În condițiile în care bătălia pentru talente devine pe zi ce trece tot mai dură, mizele majore ale viitorului vor consta în formarea, actualizarea și extinderea abilităților angajaților, precum și în câștigarea angajamentului asumat al angajaților. Motivația de a rămâne sau a pleca dintr-o organizație ține de capacitatea acesteia de a oferi angajaților provocări, posibilități de creștere.

Bibliografie:

1. Gribincea A., Ghionea N., Croitoru M. L'économie mondiale et relations économiques internationales à l'étape actuelle. –Focșani: Ed. Andrew, 2006, p.204.
2. Gribincea A. Lanțul dezvoltării economice: aspect metodologic. Revista științifică ***Studia Universitatis***, seria Științe exacte și economice, 2007, nr. 2, p.222-235
3. Gribincea A. și al. Globalizarea și impactul ei asupra tehnologiilor informaționale. ***Economie și sociologie***. Nr 2, 2003, p. 69-76.
4. Gribincea A. Valul globalizării și repercusiunile lui asupra economiei. ***Economie și Sociologie***, 2001, 3, p.17-23.
5. Gribincea A. L'économie mondiale. -Iași: ***Performantica***, 2004, 254 p.
6. Gribincea A. La nouvelle Europe face aux flux de capitaux et de main-d'œuvre. Materialele conferinței șt.internaționale, Simposia Professorum, seria Economie, 13-14 oct. 2006, ULM, - Chișinău: CED UASM, 2007, p.148-150
7. Грибинча А. Миграция: глобальная экономическая проблема. ***Трудовая миграция и защита прав гастербайтеров. Практика посткоммунистических стран***, -Кишинев: USM, 2003, с. 230-232
8. www . Logos.Press.md
9. www . econom.md
10. www . mie.ro
11. www . infoeuropa.ro

Recenzent: dr. hab., prof. univ. Silvestru MAXIMILIAN

CALITATEA ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR: REPERE TEORETICE ȘI EFORTURI DE ASIGURARE A CALITĂȚII ÎNTR-O UNIVERSITATE ROMÂNEASCĂ

C. MECU, dr., prof., Universitatea Spiru Haret

Summary. For the increase of the economic potential of the Romania is important to train up-to-date staff, able to solve the problems of the society, to use the advantages of private property, entrepreneurship liberty and competitiveness. The creation of favorable conditions for the accelerated development of the private initiative consist in the elaboration and implementation of a set of organizational measures, economic measures and legal measures that will contribute to the development of entrepreneurship in a civilized form and in priority directions, primarily in those branches of national economy that crucial are for export potential of the country. One of the major problems, which are not solved today is the role of the state in the entrepreneurship activity of the natural persons and legal entities. Within the legal framework such intervention is necessary regarding the following directions, which are under the exceptional competence of the state.

Intrarea Europei în efervescența preocupărilor de făurire a noii societăți – societatea cunoașterii, proces stimulat de *Strategia Lisabona* a Uniunii Europene, din anul 2000, care își propunea drept obiectiv de a deveni cea mai competitivă și dinamică economie, bazată pe cunoaștere, capabilă de o creștere durabilă, cu locuri de muncă mai multe și mai bune și o mai mare coeziune socială, precum și de *Carta de la Bologna*, adoptată de rectorii universităților europene în septembrie 1998, care chema la crearea unui spațiu european comun în domeniul învățământului superior – a generat în majoritatea țărilor continentului o intensă preocupare pentru perfecționarea învățământului și ridicarea eficienței sale astfel încât acesta să devină un factor esențial de realizare a unui salt calitativ al competitivității Europei în confruntarea cu celelalte culturi și civilizații contemporane.

Inspirate de tradițiile lor multisekulare, de chemările și îndemnurile de la Bologna și Lisabona, universitățile europene și-au reunit forțele, constituindu-se într-o rețea de organizații continentale având drept obiectiv dezvoltarea unei veritabile culturi a calității învățământului superior, care, implementată în activitatea lor de zi cu zi, să contribuie la ridicarea spectaculoasă a parametrilor specifici ai acestei activități la înălțimea cerințelor noii societăți, a dorinței și așteptărilor națiunilor europene.²

La rândul lor, universitățile românești sunt adânc implicate în cunoașterea și aprofundarea conceptelor teoretice de calitate, de cultura calității, de bune practici, a conținuturilor acestor concepte, a căilor și mijloacelor de implementare și de ridicare pe această baza a învățământului și cercetării științifice la standarde de calitate și competitivitate, conforme realizărilor contemporane, de vârf. Eforturile și interesul de asigurare a unei calități ridicate a învățământului și cercetării științifice se află în prezent la un nivel maxim de intensitate și în Universitatea *Spiru Haret*, care, într-un viitor apropiat, urmează să-și depună dosarul pentru acreditare instituțională. Autorul rândurilor de față este cadru didactic la această universitate, în prezent cea mai mare din România sub aspectul numărului de studenți.

Mișcarea europeană pentru calitatea învățământului superior: amploare și conținut.

În noiembrie 2007, cel de-al doilea Forum European pentru asigurarea calității învățământului reunea în splendidele amfiteatre ale Universității Sapienza din Roma cinci sute de reprezentanți ai unor prestigioase universități europene, deopotrivă din Vest și Est, din nordul și sudul continentului, pentru a dezbate căile și mijloacele aprofundării strategiilor de asigurare a calității, de amplificare a culturii europene, de ridicare a

---

² Organizații europene de asigurare a calității: ENQA – *European Network for Quality Assurance in Higher Education*, sediu: Helsinki; EUA – *European University Association*, Bruxelles; EURASHE – *European Association of Institution of Higher Education*; ESIB – *The National Unions of students in Europe*, Bruxelles; ECA – *European Cooperation for accreditation*, CEC NETWORK – *Central And Eastern European Network of quality assurance-Viena*.

calității în învățământul superior. Participanții reprezentau, de fapt, elita europeană a specialiștilor în problematica vastă și dinamică a asigurării calității în cele aproximativ 4.000 de universități și instituții de cercetare, câte numără astăzi bătrânul continent.

Printre participanți se înscriau și reprezentanții universităților românești, inclusiv ai Universității *Spiru Haret*, în prezent cea mai mare universitate din România.

Amploarea și profunzimea discuțiilor asupra modalităților de dezvoltare și implementare a culturii calității, de ridicare pe o treaptă nouă, superioară a parametrilor calității și eficienței învățământului european evidențiau, de fapt, stadiul atins și potențialul imens al unei veritabile mișcări europene pentru calitate, care, la început firavă, a devenit astăzi un puternic factor propulsor al culturii și civilizației europene, al capacității competitive a continentului față de celelalte forțe și culturi contemporane.

Fără să aibă o istorie prea îndelungată, mișcarea pentru asigurarea calității învățământului european are totuși rădăcini puternice în dezvoltarea de-a lungul secolelor a științei și învățământului pe continent. De fapt, știința și învățământul modern s-au născut în Europa. Astăzi, în miile de universități și institute europene lucrează zi de zi peste 400.000 de cercetători; 1,5 milioane de oameni activează în domeniul cercetării-dezvoltării; statele europene își propun să sporească în termen scurt investițiile în cercetare-dezvoltare până la 3% din Produsul Intern Brut.

Pentru realizarea idealului Europei de a avea rolul de lider în epoca cunoașterii, se impune înainte de orice să se realizeze parametrii calitativi de vârf în știință, cultură și învățământ.

Acest obiectiv istoric ambițios a fost generat de-a lungul ultimelor decenii de activitatea bogată a universitarilor și cercetătorilor științifici, de acțiunile perpetue ale celor mai bune universități europene pentru perfecționarea propriei lor activități, de cerințele unor organizații internaționale, iar în prezent de activitatea neîntreruptă a unei veritabile rețele de asociații și uniuni europene, de regulă entități nonprofit, ce reunesc reprezentanți ai universităților din toate țările europene, devenite lideri ai mișcării contemporane pentru asigurarea calității învățământului superior.

Identificarea înaltei calități și a bunelor practici în domeniul calității s-a aflat de mulți ani pe agenda organizațiilor internaționale. Astfel, *Rețeaua Internațională a Agențiilor de Asigurare a Calității (INQAAHE)* a dezbătut și aprobat, în 1999, sistemul mărcilor de calitate al Agențiilor de asigurare a calității, pentru ca instituțiile de învățământ superior să știe care agenție îndeplinește condițiile de evaluare a calității. Totodată, a formulat criteriile de bună practică pentru agențiile de evaluare a calității. Au funcționat, totodată, *Asociația Internațională a Președinților de Universități (IAUP)*; *Consiliul pentru Acreditarea Învățământului Superior din SUA (CNEA)*.

Inițiative demne de semnalat în domeniul calității au fost întreprinse în comun de către OECD și de UNESCO pentru elaborarea liniilor directe ale promovării internaționale a calității învățământului superior, recunoscând în cadrul acestuia și furnizorii instituționali de educație bazați pe profit, precum și învățământul la distanță și alte prestații nontradiționale.

O probă a maturității crescânde a agențiilor internaționale de evaluare a calității învățământului o constituie preocuparea lor pentru sporirea propriei credibilități prin parcurgerea de către ele însele a procesului intern și extern de evaluare a calității. Această preocupare a devenit evidentă prin recomandarea de către *Rețeaua Europeană pentru Asigurarea Calității Învățământului Superior (ENQA)*, cu ocazia seminarului de la Sitges-Spania din februarie 2003, ca agențiile-membre ale ENQA să fie supuse unui proces ciclic de evaluare externă a activităților desfășurate, la fiecare cinci ani.

Principiile acestei evaluări ciclice ar trebui să fie: agențiile oficial constituite ca agenții naționale recunoscute de statele semnatare ale Cartei Bologna trebuie

evaluate pe baze naționale, respectându-se astfel principiul subsidiarității, chiar dacă ele acționează dincolo de granițele țării respective; agențiile nerecunoscute oficial optează, la dorința lor, să fie evaluate de către agenții externe de certificare a calității; evaluarea (externă) trebuie să urmeze autoevaluării de către un panel de experți independenți și unui raport publicat al acestora.

O altă organizație europeană implicată în procesul de promovare a calității învățământului este *Asociația Europeană a Instituțiilor Europene de Învățământ superior* (EURASHE)³. Scopul organizației, conform statutului său, este „promovarea intereselor profesionale ale instituțiilor de învățământ superior în statele-membre ale UE și în alte țări europene care sunt fie publice, fie finanțate de către autoritățile publice ale statelor-membre”.

EURASHE își propune: să promoveze cooperarea transnațională între membrii săi; să ofere membrilor săi o platformă pentru schimb de informații, proiecte și puncte de vedere privind dezvoltarea viitoare a învățământului superior; să stimuleze cooperarea dintre instituțiile din cadrul și din afara UE; să dezvolte cooperarea cu alte organizații.

În octombrie 2007, EURASHE, în cooperare cu unele universități din Scoția și Kazahstan, a organizat simpozionul euroasiatic asupra asigurării calității în învățământul superior, constituind un element al proiectului *Tempus*, intitulat „Dimensiunea externă a procesului Bologna”. Pentru 2008, planul de activitate al EURASHE cuprinde acțiuni în cadrul Anului European al Dialogului Intercultural menite să stimuleze înțelegerea identității europene comune pe deasupra diferențelor, sensibilităților și realităților existente.

La începutul anilor 2000, în Europa și-au făcut simțită prezența activă și alte organizații implicate în promovarea acțiunilor de asigurare a calității învățământului superior: *Asociația Europeană a Universităților* (EUA); *Uniunea Europeană a studenților* (ESIB); este în curs de a-și dezvolta activitatea *Registrul European al Agențiilor de Asigurare a Calității*. În 2001, EURASHE, EUA, ESIB și ENQA s-au constituit într-un grup menit să le sporească forța și influența în cultura și învățământul european. Grupul este organizatorul forumurilor europene de asigurare a calității învățământului superior. În ce privește *Asociația Europeană a Universităților* (EUA), creată în anul 2001, trebuie subliniat că ea a dezvoltat de-a lungul anilor proiecte viguroase și eficiente de clarificare a conținutului și modalităților de implementare a conceptelor de asigurare a calității în învățământul superior și de cultură a calității.⁴

În cooperare cu ENQA, EURASHE și ESIB, EUA a participat, la cererea miniștrilor din țările semnatare ale Procesului de la Bologna, la dezvoltarea unui set acceptat de standarde, proceduri și linii orientative de asigurare a calității în învățământul superior. Împreună cu aceleași organizații menționate, ea a luat parte la acțiunea de examinare atentă a agențiilor ori instituțiilor de acreditare și la pregătirea intrării în funcțiune a Registrului European al Agențiilor de Asigurare a Calității.

Raportul privind standardele și liniile orientative ale asigurării calității învățământului superior în spațiul european al învățământului⁵ a fost elaborat și înaintat miniștrilor Procesului Bologna, care l-au solicitat, în 2005. Raportul conține: contextul, obiectivele și principiile; standardele europene și liniile orientative pentru asigurarea internă și

---

³ Fondată în 1990 la Patras, în Grecia, ca organizație nonprofit, al cărei secretariat își are sediul la Bruxelles; vezi eurshe@eurashe.eu.

⁴ La elaborarea proiectului privind cultura calității au participat și șapte universități românești: Universitatea București; Universitatea Babeș-Bolyai; Universitatea din Pitești; Școala Națională de Studii Politice și Administrarea Afacerilor; Universitatea Alexandru Ioan Cuza; Universitatea Ovidius, Constanța; Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” (vezi *Embedding quality culture in higher education*, EUA, 2007).

⁵ Vezi *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*, Helsinki, Finland, 2007.

externă a calității în învățământul superior; standardele europene și liniile orientative pentru asigurarea externă a calității agențiilor de evaluare.

EUA a inițiat și a realizat, de asemenea, proiectul „Creativitatea în învățământul superior”⁶, cofinanțat prin programul Socrates al Comisiei Europene. Proiectul reprezintă o activitate exploratorie pentru a spori înțelegerea conceptului de creativitate și a contribui astfel la avansul societății europene a cunoașterii. La elaborarea lui au participat 32 de instituții de învățământ superior din 21 de țări, printre care și România, reprezentând profilurile disciplinare diferite (artă, tehnică ș.a.). Participanții au examinat un șir de condiții care pot promova ori obstrucționa creativitatea în legătură cu următoarele teme: instituțiile de învățământ superior, organizațiile nonguvernamentale și guvernele; creativitatea instituțiilor de învățământ superior: structuri și mod de conducere.

În legătură cu *Forumurile Europene de Asigurare a Calității în Învățământul Superior* amintite mai sus, menționăm că au avut loc până la sfârșitul anului 2007 două: *primul forum* și-a desfășurat lucrările la München, Germania; *cel de-al doilea* a avut loc în noiembrie 2007 la Roma, Italia. Inițiativa acestor forumuri s-a născut din constatarea că discuțiile legate de procedurile de asigurare a calității au loc în interiorul granițelor aceluiași țări, și nu la nivel european. Fiind limitate la etalonarea procedurilor agențiilor de evaluare a calității, dezbaterile sunt de fapt naționale, neținând cont de experiențele europene în dezvoltarea și asigurarea calității învățământului superior.

Forumul European de la München și-a concentrat dezbaterile asupra problemelor interne ale calității, care au fost examinate sub forma studiilor de caz.

Cel de-al doilea Forum European, de la Roma, și-a propus drept obiective să ajungă la o înțelegere asupra modului în care să fie implementate standardele europene și liniile orientative, să evidențieze factorii de succes și obstacolele întâmpinate; să se înțeleagă implicațiile acestei implementări și să se evidențieze impactul și consecințele neintenționate; să se discute asupra instrumentelor specifice, cum sunt evaluarea studenților, evaluarea cadrelor didactice, evaluarea curriculei universitare etc.; să se exploreze interdependențele dintre standardele europene și liniile orientative, precum și unele dintre instrumentele aplicării lor.

La acest al doilea forum, *delegația Universității Spiru Haret* a prezentat o comunicare, într-una din sesiunile plenare, în care s-a referit la *Actualitatea unor preocupări de intensificare a cooperării europene pentru perfecționarea sistemului de asigurare a calității*. S-a menționat că, în prezent, în România există condiții favorabile pentru generalizarea aplicării metodelor și experiențelor avansate în învățământul superior. Au fost evidențiate competiția puternică pe piața educației, care se face simțită în prezent, precum și dezvoltarea impetuoasă a învățământului particular, care, nefiind tributar unor experiențe vechi, depășite, este deschis unei ample cooperări internaționale pentru dezvoltarea și aplicarea noii culturi europene a educației, pentru generalizarea celor mai bune metode și instrumente ale sistemului de asigurare a calității. S-a prezentat totodată experiența Universității *Spiru Haret* în îmbunătățirea calității, îndeosebi prin folosirea pe scară largă a mijloacelor informatice în tehnologia predării lecțiilor, a însușirii lor de către studenți și a procedurilor de evaluare a cunoștințelor. S-a exprimat opinia că în acest ultim domeniu există un câmp larg de cooperare cu celelalte universități europene. Posibilități de strânsă cooperare există în ce privește perfecționarea procesului de învățământ la alte forme ale acestuia, și anume, învățământul la distanță, învățământul pe parcursul întregii vieți (*long live learning education*), învățământul la ciclul doi – masterat și la doctorat.

Recenzent: dr. hab., prof. univ. **Alexandru GRIBINCEA**

---

⁶ *Creativity in Higher Education*, Report on the EUA Creativity Project 2006-2007

ANALIZA REȚELE DE COMUNICAȚII A CĂILOR FERATE DIN ROMÂNIA . ASPECTE STRATEGICE

Natalia BURLACU, dr. hab.prof.univ, ULIM

Gabriela IONESCU, dr., ULIM

Communication systems used in management of railway transport require creation of infrastructure strategies for providing of correct circulation of daily activities

Programul de „Reabilitare a căilor ferate române” și „Strategia de dezvoltare a infrastructurii feroviare din România în perioada 2001-2010” prevăd dezvoltarea și modernizarea infrastructurii feroviare române în concordanță cu standardele europene, în scopul asigurării compatibilității și interoperabilității cu sistemul de transport feroviar european. Telecomunicațiile și tehnologia informației reprezintă domenii de acțiune prioritare, ca elemente de infrastructură feroviară deținute de Compania Națională de Căi ferate „C.F.R.” S.A. în proprietate privată.

Infrastructura feroviară a avut în permanență propriul sistem de comunicații fixe și mobile necesare atât pentru asigurarea circulației și manevrei terenurilor, cât și administrării activității operatorilor feroviari de transport.

Aceasta s-a modernizat și s-a dezvoltat împreună cu infrastructura feroviară publică, iar în ultima perioadă chiar în avans, pentru a susține implementarea proiectelor integrate de informatizare a managementului exploatării căii Ferate române.

Introducerea tehnologiei în sfera feroviară

În programul de modernizare a comunicațiilor feroviare s-a implementat și proiectul integrat de informatizare a managementului exploatării Căii Ferate Române – IRIS, cel mai complex proiect de tehnologie informatică derulat sub programele Băncii Mondiale. Acest sistem deservește în jur de 4500 de utilizatori distribuiți în 560 de locații (stații CF, depouri, revizii de vagoane). IRIS asigură soluția integrată de transmisie și prelucrare de date pentru Compania Națională de Căi ferate „CFR”, SA asigurând:

- Managementul circulației trenurilor pe liniile magistrale de cale ferată, în strânsă legătură cu starea infrastructurii, și anume:

- Monitorizarea circulației trenurilor cu ajutorul aplicației IRIS FOCUS.

Aplicația FOCUS furnizează informații clare, concise și actualizate, permițând vizualizarea circulației trenurilor pe întreaga rețea feroviară. Această aplicație folosește informațiile din CRONOS pentru a afișa circulația trenurilor în mai multe moduri. Utilizatorii pot alege, printre altele:

- harta geografică a rețelei feroviare în care trenurile sunt afișate conform raporturilor făcute în aplicația CRONOS;

- graficul de circulație pentru o secție de circulație – afișează traseele planificate pentru următoarele două ore în avans și cele realizate cu șase ore în urmă. Trasa fiecărui tren este actualizată în funcție de circulația trenului raportată de CRONOS;

- hărți schematice – afișează circulația trenurilor pe hărți schematice ale stațiilor și secțiilor de circulație;

- trenurile pot fi afișate în liste care sunt actualizate permanent în funcție de raportări;

- prelucrarea informațiilor privind evenimentele din parcurs primite de la ARGUS.

- Planificarea mersului de tren IRIS, ATLAS permite crearea traselor de tren și întocmirea unui program de circulație. Pot fi create mai multe programe de circulație (mersuri de tren), dar în mod uzual se folosesc numai două: cel în curs și următorul. Dacă mersul de tren a fost stabilit, se pot opera modificări pe termen scurt, care sunt înregistrate în programul de circulație pe o perioadă stabilită. Zilnic, programul de circulație este transmis la aplicația CRONOS, astfel încât să se poată

raporta circulația trenurilor, din mai multe stații de cale ferată. Programul permite modificări de ultim moment și la programul care a fost deja transmis.

- Sistemul de raportare a trenurilor IRIS CRONOS primește de la aplicația ATLAS programul de circulație pentru ziua următoare și adaptările la programul de circulație pentru ziua curentă, pregătește lista trenurilor care circulă prin fiecare stație și o transmite clienților CRONOS din stație. Fiecare operator client de CRONOS din stație raportează ora de trecere, sosire sau plecarea unui tren conform circulației reale. Pentru trenurile întârziate se raportează și cauza întâzierii.

- Managementul infrastructurii feroviare: evidența trenurilor de infrastructură (linii, instalații, poduri, tuneluri, clădiri) și managementul activității de exploatare și întreținere.

Aplicația Managementului infrastructurii IRIS-IMA, pentru niveluri de exploatare și de conducere, conține:

- managementul componentelor infrastructurii feroviare;
- managementul activităților de întreținere;
- managementul proiectelor de reparații la infrastructura feroviară;
- controlul costurilor de întreținere;
- cadastrul feroviar.

Soluția IRIS – Aplicația de Managementul Infrastructurii se bazează pe două pachete integrate de aplicații software, și anume: „MP5i” din DATASTREAM și „GeoRail” din INTERGRAPH, permițând utilizatorilor să vizualizeze informația fie pe planul geografic, fie cu ajutorul detaliilor relaționale.

Aplicația „MP5i” se axează pe gestiunea relațională a mijloacelor fixe, managementul activităților de întreținere, managementul proiectelor și controlul costurilor. Utilizatorii aplicației pot obține informații privind caracteristicile tehnice ale obiectelor de infrastructură, istoricul întreținerii, costuri și lucrări. Ei pot să urmărească și graficul de lucrări, reparațiile capitale și investițiile.

Aplicația „GeoRail” este un instrument GIS pentru managementul cadastrului și componentelor căii ferate. Se bazează pe o bază de date centrală geografică care folosește Oracle Spatial Data Cartridge ca instrument principal Open GIS. Înregistrarea datelor geografice a început cu planurile de cadastru a căii ferate 1:1000 deja existente pe hârtie. Acestea sunt scanate, digitalizate, apoi transferate bazei de date geografice.

Pentru operatorii de transport feroviar de călători și marfă se asigură:

1. Sistemul MERCUR (Comercial Marfă) care este o aplicație dezvoltată cu ORACLE FORMS. Utilizează o bază de date Oracle împreună cu ARGUS și se comunică datele între cele două sisteme. Sistemul permite crearea scrisorilor de trăsură și utilizarea acestora pentru calculul tarifelor accesorii și a tarifelor de transport datorate. Se asigură întreținerea fișierelor de constante privind stațiile, clienții, tarifele, distanțele și procentul de TVA aplicabil etc. , pentru că valoarea tarifelor calculate să fie corectă și integrată în concordanță cu condițiile de transport.

Datele comerciale (clienții, detalii contractuale, tipuri de marfă, tarife etc.) pot fi vizualizate din sistemul operațional ARGUS, furnizând o imagine completă a vagoanelor și locomotivelor.

Sistemul MERCUR permite realizarea următoarelor funcții:

- întreținerea fișierului de clienți;
- întreținerea fișierului de tarife;
- întreținerea fișierului de mărfuri;
- întreținerea fișierului de distanțe kilometrice comerciale;
- crearea și actualizarea scrisorilor de trăsură;
- interfața dintre datele din scrisoarea de trăsură și sistemul financiar;
- prelucrarea informațiilor privind evenimentele din parcurs primite de la ARGUS;
- managementul exploatării în regim continuu;

- managementul activității comerciale;
- managementul parcului de transport.

2. Aplicația IRIS ARGUS pentru activități operative de marfă și călători conține înregistrări pentru toate vagoanele de marfă și călători și locomotive care staționează sau care se află în circulație pe calea ferată, incluzând vagoane străine intrate/ieșite prin stațiile de frontieră. Evenimentele produse sunt raportate și înregistrate în baza de date ARGUS. Baza de date este comună cu cea a aplicației MERCUR, iar evenimentele care privesc vehiculele se înregistrează în scrisoarea de trăsură. Informațiile sunt stocate pentru o lună, după care sunt plasate într-o bază de date istorică.

3. Aplicația extended SELL gestionează vânzarea de bilete și rezervări de locuri. Sistemul - pilot instalat la București Nord în 1993 asigură 80% din biletele emise în complexul București, iar timpul mediu de servire al unei cereri este de 40 de secunde. Avantajele acestui sistem sunt:

- dublarea numărului de călători expediați;
- calitate superioară a serviciului prestat către călători;
- tarifare corectă;
- rezervare sigură;
- bilet standardizat pe plan european, cu informații clare;
- gestiune financiară, sigură și rapidă;
- reducerea majoră a efortului manual;
- statistici diverse ca suport decizional eficient;
- modelează procesele tehnologice specifice CFR;
- confortabil de utilizat, asigură 100% disponibilitatea, siguranța și

confidențialitatea datelor din sistem.

4. Aplicația xSellTicketing cuprinde sistemul local de emisie electronică a legitimațiilor de călătorie. Este unul din sistemele - cheie și poate fi considerat atât prin perspectiva geografică, cât și prin cea funcțională într-unul din următoarele scenarii de lucru: puncte de vânzare independente, puncte de vânzare conectate la nivelul unei unități care la rândul ei poate să fie conectată sau nu în rețeaua CFR.

5. Aplicația xSellLocalSeats cuprinde sistemul local de rezervare electronică a locurilor. Ea reprezintă o soluție tranzitorie sau alternativă la rezervarea centrală atunci când Sistemul Central de Rezervare este în dezvoltare sau temporar nu este în uz.

6. Aplicația xSellData cuprinde Sistemul central de întreținere a datelor. Este esențial pentru întreținerea și gestionarea diferitelor categorii de date cum ar fi: graficul c.f. de călători, tarife și reguli comerciale, machete de bilete, informații trenuri și rute, compuneri de trenuri și imagini de vagoane de călători.

Continuarea modernizării telecomunicațiilor feroviare românești

Toate rețelele de telecomunicații, precum și sisteme informatice s-au extins în anul 2004 cu 1200 km, ulterior, până în 2007, pe toate liniile CF, care vor constitui rețeaua interoperabilă de transport feroviar românesc.

Se va realiza introducerea noului sistem european feroviar de radiocomunicații dispecer – tren, GSM – R, recomandat de UIC pe coridoarele 4 și 9, precum și extinderea sa, liniile CF.

Dimensionarea actuală a serviciilor oferite prin rețelele de telecomunicații feroviare digitale asigură integral piața internă variată necesară infrastructurii feroviare, operatorilor de transport feroviar și agenților economici care lucrează în sfera feroviară.

Luându-se în considerație liberalizarea pieței telecomunicațiilor, cerințele acestora corelate cu dezvoltarea sectorului IT, nivelul internațional în domeniul în privința comercializării serviciilor, s-a prevăzut o rezervă de capacitate pentru valorificarea în afara sistemului feroviar, către alte companii și instituții din cadrul MTCT, agenți economici cu activitate la nivel național și internațional, operatori de telecomunicații care nu posedă infrastructură de telecomunicații la nivel național.

Prin rețelele feroviare de transmisiuni sincrone și asincrone se poate asigura logistica extinderii proiectelor IT end C ale operatorilor naționali și locali în zona cu o densitate redusă a ofertei de servicii: voce, date, video și cu o valoare adăugată (Internet, teletext, videotext, facsimil, poștă vocală).

Avantajul deosebit pe care îl au rețelele de telecomunicații feroviare este dat de condițiile impuse de beneficiarii din sfera feroviară, unde comunicațiile au caracter decizional (concură la siguranța circulației terenurilor), sunt securizate și funcționează pe principiul „rezervă la rezervă”.

Telecomunicațiile CFR se prezintă ca un remarcabil operator de telecomunicații aflat în plină ascensiune, dotat cu cele mai noi tehnologii, asigurând servicii la un înalt nivel de profesionalitate.

Telecomunicațiile feroviare vă vor oferi întotdeauna nu numai un sprijin real în dezvoltarea afacerilor, dar și siguranța, flexibilitatea și calitatea serviciilor moderne de telecomunicații.

Bibliografie:

1. Allen W.L. National Geographic, nr.4, octombrie, 1998.
2. Gabor D., Colombo V., King A., Galli R. Să ieșim din epoca risipei.- București: Editura Politică, 1983.
3. Hazek F.A. Economic Freedom – Oxford: Basil Blackwell, 1991.
4. Meadows D.L. și alții. Limitele creșterii, primul raport către Clubul de la Roma, 1972.
5. Mihai Drăgănescu. Globalizarea și societatea informațională, Studiu pentru grupul ESEN II, Academia Română, - București: 2001.
6. OECD. The Interim Report on Sustainable Development: Paris, 1999.
7. Richard Boulton. Expunere la conferința Noua Economie – o șansă pentru România. Organizată de Arthur Andresen și Oracle, sub patronajul Primului Ministru al României, în colaborare cu Ministerul Comunicațiilor și Tehnologiei Informației și Ministerul Industriei și Resurselor. - București, Hotel Marriot, 20 martie 2001.
8. Second Report to the Rome Club, Mankind at the Turning Point, 1974.
9. Strategia Guvernului României de stimulare și susținere a dezvoltării sectorului de comunicații în perioada 2002-2012.
10. Strategia Guvernului României pentru dezvoltarea Sectorului Tehnologiei Informației, București.
11. Third Report to the Rome Club, Reshaping the International Order, 1976.
12. UNC, World Conservation Strategy. Living Resources Conservation for Sustainable Development, 1980.
13. World Commissions on Environment and Development. Our Common Future, Oxford University Press, 1987.

Recenzent: dr. hab., prof. univ. Alexandru GRIBINCEA

FUNDAMENTAREA SISTEMULUI DE MĂSURI MONETAR-CREDITARE ÎN SCOPUL ECHILIBRĂRII FINANCIARE

Gheorghe ILIADI, dr.hab., profesor ULIM

In the article are analyzed problems of improving the monetary-credit mechanism of influence the state of equilibrium of "merchandise-money" balance. There are analyzed factors of influencing changes of monetary mass in circulation.

A complex of stabilizing politic solutions is proposed. It is using monetary-credit instruments, which are contributing on stabilization of financial market of modern Moldavian economy.

Investigațiile strategiei de asigurare a stabilității financiare nu pot fi efectuate ca un proces autonom. Ele se includ într-un program de măsuri unic și integrat, care presupune cercetarea unui șir de probleme complicate, a asanării finanțelor în economia națională, la care se referă, în primul rând, următoarele: sporirea capacității de cumpărare a leului moldovenesc, lichidarea deficitului bugetului, a disproporțiilor în producere și a dezechilibrului în sfera de circulație.

Direcțiile cele mai importante de rezolvare complexă a acestei sarcini prioritare a strategiei și tacticii economice contemporane, desigur că, includ metode și abordări atât indirecte (specifice pentru mecanismul pieței), cât și directe, ale procesului de influență pentru atingerea echilibrării financiare, ca premisă a creșterii economiei naționale.

Astfel, una dintre problemele primordiale este perfecționarea pârgurilor și instrumentelor politicii monetar-creditare, care influențează esențial procesul de echilibrare a economiei naționale. De aceea, cercetările actuale prevăd căutarea deciziilor în domeniul numit mai sus și accentuează faptul că tranziția la relațiile de piață impun științei economice probleme stringente și de o mare actualitate, care solicită o elaborare a unor abordări metodologice justificate. Rezolvarea acestor sarcini este imposibilă fără restabilirea valorii naturale a banilor și creditului.

În scopul studierii fundamentale a noilor relații monetar-creditare ale acestor legături reciproce în condițiile dezvoltării economiei de piață, considerăm oportună introducerea în definițiile științifice a noțiunii de **"mecanism monetar-creditar al economiei de piață la etapa emergentă"** care semnifică ansamblul relațiilor monetar-creditare interdependente, instrumentele de reglementare și formele de organizare de piață ale acestora în vederea fundamentării căilor de eficientizare a producerii și de perfecționare a repartizării și utilizării valorii produsului național brut.

Mecanismul monetar-creditar al economiei de piață emergentă trebuie să asigure funcționarea interconexionată, sincronizată a tuturor elementelor componente/constitutive ale sistemului monetar-creditar (inclusiv piața de valori) în scopul gestionării mai eficiente a circulației tuturor fluxurilor monetare în corespundere cu cerințele legilor circulației monetare, cererii, ofertei etc.

La nivel macroeconomic aceste instrumente reflectă interdependența ansamblului relațiilor monetar-creditare, instituțiilor și instrumentelor de reglementare a acestora, utilizate de către organele de conducere și autoritățile de stat pentru influența asupra proceselor de reproducere lărgită în scopul asigurării creșterii economiei naționale.

În condițiile de tranziție la economia de piață, **mecanismul monetar-creditar trebuie să rezolve următoarele probleme:**

- asigurarea echilibrului în conexiunea marfă - bani ca mijloc antiinflaționist;
- protecția socială a populației de perturbațiile pieței;
- crearea mediului economic favorabil (accesul liber la bani) pentru dezvoltarea activității de întreprinzător și a relațiilor de piață;
- crearea infrastructurii necesare pentru eficientizarea deservirii relațiilor reciproce monetar-creditare;
- stabilirea regulilor de interacțiune pe piața de valori și asigurarea controlului respectării acestora, ceea ce, de asemenea, necesită crearea structurilor

organizaționale pentru efectuarea supravegherii de stat a activităților pe piața financiară.

La etapa contemporană, **sarcina principală a mecanismului monetar-creditar o constituie asigurarea echilibrului pieței**, efectuată prin intermediul reglementării cererii cu ajutorul **următoarelor instrumente monetar-creditare**:

1. instrumentele indirecte ale politicii monetare (rata de bază, rata de scont, normele rezervelor obligatorii, operațiunile pe piața deschisă, atragerea depozitelor) a băncii centrale;
2. crearea resurselor centralizate ale sistemului de creditare prin stabilirea normativelor de rezervă pentru băncile comerciale;
3. politica depozitară;
4. cumpărarea și vânzarea hârtiilor de valoare pe piața deschisă;
5. limitarea cantitativă a volumului de credite (politica restrictivă);
6. intervențiile valutare pe piață;
7. metodele politicii de supraveghere a băncii centrale.

A doua sarcină a mecanismului monetar-creditar o constituie reglarea ofertei pe piață care se realizează prin intermediul următoarelor instrumente:

1. lărgirea cantitativă a volumului de credite (politica expansionistă);
2. stabilirea regimului creditării facilitare pentru persoane fizice și juridice (întreprinderile care produc mărfuri deficitare);
3. creditarea facilitară în scopul stimulării producerii ce economisește resursele;
4. stimularea activității investiționale bancare a întreprinderilor.

În noile condiții se intensifică importanța gestionării macroeconomice a activității întreprinderilor și societății în ansamblu. De aici gestionarea macroeconomică cu ajutorul mijloacelor monetar-creditară poate fi tratată ca utilizarea cu un anumit scop a instrumentelor monetar-creditară de gestionare menite să influențeze activ proporțiile economice între cerere și ofertă, producție și consum, venituri și cheltuieli, pierderi și rezultate.

Prin urmare, crește importanța atât a reglării macroeconomice, cât și a societății în general. **Reglarea macroeconomică** cu ajutorul finanțelor și creditului semnifică utilizarea orientată a instrumentelor financiare și monetar-creditară de reglare în scopul exercitării influenței maxime asupra proceselor economice în vederea atingerii echilibrului în economie: între cerere și ofertă, producție și consum, venituri și cheltuieli, eforturi și efecte.

La etapa actuală, țările în tranziție trebuie să construiască politica monetar-creditară în așa mod, încât, folosind instrumentele monetar-creditară de reglare să obțină **o relansare durabilă a economiei** cu costuri cât mai joase pentru populație.

Din cele expuse mai sus, **direcțiile de bază ale acestei politici ar putea să fie**:

1. ridicarea rolului banilor și creditului în restructurarea economiei;
2. întărirea circulației monetare și asigurarea stabilității monedei naționale;
3. reformarea relațiilor de creditare între stat și sistemul bancar;
- 4) ridicarea rolului finanțelor și a creditului ca reglatori ai economiei de piață, a relațiilor bănești și utilizarea maximă a acestor priorități prin metodele economice de gestionare a nivelului micro al economiei.

Instrumentele de reglementare monetar-creditară sunt printre cele mai eficiente mijloace de luptă cu inflația.

Orice discuție despre fenomenul inflației, e cel mai bine a fi începută cu **analiza ecuației clasice de schimb**:

$$M \times V = P \times PNR, \quad \text{unde}$$

M – cantitatea banilor în circulație;

V – viteza de circulație a banilor (cifra medie a circulației, pe care pe parcursul anului o efectuează fiecare unitate monetară în procesul creării venitului național);

P – nivelul prețurilor bunurilor și serviciilor finale;

PNR – produsul național real (produsul național exprimat în prețuri comparabile).

În continuare, pentru a reliefa corelația obiectivă dintre aceste instrumente valorice vom utiliza ecuația dată, care se referă la o intervenție importantă în circulația monetară. În legătură cu aceasta, este util să se ia în considerare faptul că partea dreaptă a ecuației ($P \times PNR$) se referă la echilibrarea schimbului care reprezintă produsul național nominal (produsul național exprimat în prețuri curente).

Viteza circulației banilor (V) se interpretează ca raportul produsului național nominal (venit) la cantitatea banilor în circulație:

$$V = P \times PNN / M.$$

Ecuația de schimb poate fi modificată în scopul de a evidenția legitatea obiectivă a funcționării categoriilor valorice și de a exprima dependența formală între ele.

De exemplu, **cererea de bani** poate fi exprimată prin următoarea ecuație:

$$M = P \times PNN / V \quad (1)$$

Independența relativă a banilor poate fi exprimată prin următoarea dependență formală:

$$P = MV / PNR \quad (2)$$

După cum se observă din ecuațiile precedente, formula exprimării teoriei cantității banilor în ecuația 2, pare a fi aceeași ca și în ecuația 1, dar dependența formală este cu totul alta. Problema e că ambele concepte prezintă două părți diferite ale circulației banilor - cererea și oferta de bani.

Din punctul de vedere al cererii de bani, corectă este prima concepție (ecuația 1), potrivit căreia necesitatea banilor depinde de volumul de mărfuri, prețuri și viteza circulației banilor. Evident, dacă crește volumul de mărfuri, iar prețurile se măresc, atunci volumul banilor în circulație, în cazul respectării celorlalte condiții, trebuie să crească. **În prima formulă (ecuația 1)** prețurile influențează asupra factorilor, deoarece creșterea prețurilor poate avea motive care nu au nici o legătură cu banii. De exemplu, creșterea prețului de cost al producției creează o situație de monopol pe piață, deficitul ofertei de mărfuri. Toate aceste situații persistă și domină în economia țărilor în tranziție. În aceste condiții, inflația creează factori prin care se explică reducerea masei mărfurilor, dar nu a banilor.

Circulația banilor, în anumite cazuri, stimulează creșterea prețurilor prin aflulxul unor cantități mari de bani, necesari circulației inflaționiste.

A doua formulă (ecuația 2) denotă despre altceva. Ea reiese din independența relativă a ofertei de bani. Cu cât mai mare este emisiile banilor cash, cu atât mai accesibil este creditul bancar, cu atât mai mult se mișcă limitele cererii de mărfuri și servicii. În această formulă prețurile depind de cantitatea banilor și emisiile banilor care influențează acești factori. Din această generalizare reiese și o recomandare pentru politica monetar-creditară contemporană. Formula a doua (ecuația 2) consideră metodele bugetare ca o reglare treptată a economiei. Potrivit ei, prin reglare trebuie influențată circulația banilor care, în final, determină toată conjunctura economică.

Teoria monetaristă nu susține politica bugetară activă și nici implicarea exagerată a statului în procesele economice, pentru că aceasta duce la inflație. Probabil, că această poziție a politicii monetare a fost corectă. În anii 80, în țările cu economia de piață dezvoltată, îndeosebi în SUA, tot sistemul de reglare al statului a suferit schimbări însemnate. Politicienii au început mai mult să se bazeze pe teoria monetarismului, deși teoria reglării financiare de stat se folosea pe larg în practica economică.

Și politicienii autohtoni acordau multă atenție **teoriei monetare**. Aceasta era evident, deoarece economia noastră a ajuns la hiperinflație, factorii căreia amplifică tendința creșterii nivelului prețurilor proporțional creșterii masei monetare în circulație, dar ei puteau fi influențați.

Deoarece producerea micșorează dezechilibrul dintre reducerea ofertei mărfurilor și creșterea masei monetare, deja este evident faptul că creșterea disproporțiilor dintre masa monetară și masa de mărfuri face dificilă prognozarea creșterii prețurilor.

Pentru o luptă calificată cu această situație, urmează a fi scoase în evidență cauzele profunde, sursele cu caracter obiectiv, care duc la apariția inflației. De aceea vom analiza mai aprofundat ecuația 2:

$$P = M \times V / PNR,$$

care denotă primele motive ale apariției inflației.

Există **trei surse de creștere a prețurilor:**

- creșterea M (cantitatea banilor în circulație),
- creșterea V (viteza circulației banilor),
- reducerea PNR (produsul național real).

Se cere concluzia că inflația, care în literatura economică străină se definește ca un ritm de creștere stabilă a prețurilor, se manifestă ca rezultat sau al creșterii stabile a M și V, sau al scăderii stabile a PNR, sau al acțiunii simultane a ambelor acestor cauze. La etapa actuală, **inflația apare în urma tuturor acestor factori:** mărirea vitezei banilor în circulație, descreșterea productivității, în urma cărora scade valoarea PNB format.

Hiperinflația (adică creșterea nivelului de prețuri rapidă și autopropulsată) care apare în urma activării mecanismului cu conexiune pozitivă inversă (despre aceasta mai detaliat vom reveni mai jos), modificării unei sau a mai multor parametri independenți variabili din cei subliniați anterior, capătă un caracter de autoamplificare.

Trebuie de menționat că, în prezent, legitățile de bază ale inflației și hiperinflației se reflectă mai convingător în activitatea reală, ceea ce ne permite a investiga mai profund acest fenomen. Pentru aceasta vom examina diferențiat fiecare dintre dimensiunile independente variabile sus numite. Dar, în special, ne vom referi la mecanismul de conexiune pozitivă inversă, care determină sursa principală a hiperinflației.

De aceea, **în primul rând**, vom **analiza problema cantității banilor în circulație**, deoarece majorarea masei monetare, în practica mondială, este cea mai cunoscută sursă de creștere a nivelului prețurilor.

Începând cu implementarea reformelor de piață, motivele principale de creștere a masei monetare au fost împrumuturile guvernului de Banca Centrală, de aceasta operațiunile de credit comerciale ale sistemului bancar au constituit o sursă de importanță secundară pentru majorarea cantității banilor în rotație. Astfel, în continuare, pe parcursul dezvoltării relațiilor de piață factorul de sporire a masei monetare va crește dacă nu se va moderniza, în mod respectiv, supravegherea de stat privind activitatea băncilor comerciale, ceea ce accentuează acest risc.

Există o reciprocitate directă între dimensiunea deficitului bugetar și mărimea inflației: cu cât mai înalt este deficitul bugetar, cu atât mai înalt este ritmul inflației. Este necesar a menționa încă o legitate: dacă coraportul deficitului bugetar față de produsul național brut (venitul) se situează pe un prag mai înalt (2-3% reieșind din experiența mondială), atunci în sistemul economic apare așa numitul mecanism cu **conexiune pozitivă inversă**, care dezechilibrează sistemul și creează condiții pentru hiperinflație. În literatura economică străină acest mecanism uneori se numește efectul „Oliver – Tanți”, care apare ca urmare a presiunii inflaționiste asupra deficitului bugetului de stat.

Această conexiune pozitivă inversă (despre care am accentuat mai sus) îndeosebi este ilustrată când creșterea prețurilor sau majorarea ritmurilor inflației influențează invers asupra sporii deficitului bugetar, care se reflectă în economia reală actuală. Aceasta se poate explica prin faptul că guvernul nu este capabil să acumuleze momentan impozitele din procesul realizării activității economice, care este supusă impozitului. Momentul achitării impozitului are un termen temporar de întrerupere. Această situație nu depinde de caracterul oricărui impozit. Ca rezultat, guvernul întotdeauna este impus să achite cheltuielile sale curente conform prețurilor curente, deoarece aceste cheltuieli sunt finanțate din contul impozitelor, formate în baza prețurilor perioadei anterioare. În aceasta constă esența **conexiunii pozitive inversă bine cunoscută** ca efectul „Oliver – Tanți”.

În al doilea rând, este necesar a **analiza legitățile de bază ale inflației și hiperinflației**, examinând legitățile obiective legate de viteza de circulație a banilor. Până la momentul când ritmul de creștere a nivelului prețului este stabil și, relativ, redus, modificarea vitezei de circulație monetară nu joacă un rol esențial în procesul inflației. În acest caz, teoria cantitativă simplă, în conformitate cu care mărirea sau reducerea cantității monetare duce spre mișcări proporționale ale nivelului prețurilor, constituie o reflectare complexă a realității actuale.

Trebuie de ținut cont că în etapele creșterii inflației și, îndeosebi, în perioada de trecere a inflației moderate în hiperstadiu, aceste procese capătă o importanță mare, de aceea ne referim la factorii ce determină viteza circulației monetare. Conform teoriei monetare, este cunoscut că viteza circulației banilor depinde de câștigul neglijat din cauza aflării lor în păstrare, dar acest câștig, la rândul său, depinde de corelația dintre ritmul de creștere a valorii nominale a avuției, care se află în formă monetară, și ritmul creșterii valorii nominale a tipurilor nebănești de avuție. De exemplu, când avuția se află în două forme – bani și bunăstare materială (vile, autoturisme, covoare, mașini de spălat etc.), ritmul creșterii valorii nominale a banilor, conform determinării, este egal cu zero, ceea ce înseamnă că leul moldovenesc totdeauna este leu, nu mai puțin și nu mai mult, independent de orice. Așadar, prin păstrarea banilor câștigul neglijat este egal cu ritmul inflației. Situația se schimbă dacă în analiză se ia în considerație procentul ce aduce active bănești.

Presupunem că la crearea acestor depuneri, câștigul neglijat este egal cu diferența dintre taxa nominală a procentelor achitate și ritmul inflației, ceea ce poate fi determinat ca randament real de la depuneri.

În cazul când taxa nominală a dobânzilor este mai înaltă decât ritmul inflației, se poate constata, că ritmul real al randamentului de la depuneri este pozitiv. În economia de piață în condițiile stabilității financiare, randamentul real de la depuneri, în limitele de 2-3% anual, poate fi apreciat destul de normal. În așa mod, legitatea menționează că viteza de circulație a banilor și câștigul neglijat de la păstrarea avuției în formă bănească, prin alte condiții egale, sunt legate reciproc în dependență pozitivă.

Dependența între viteza circulației și câștigul neglijat de la păstrarea banilor determină baza apariției celui de-al doilea mecanism pozitiv al conexiunii inverse, deoarece la sporirea procesului de inflație câștigul neglijat de la păstrarea banilor, de asemenea, este în creștere. Consumatorii încearcă să modifice mijloacele lor bănești în avuție reală, în urma căruia viteza circulației monetare se mărește și ritmul inflației începe să depășească ritmul creșterii cantității banilor. Dar aceasta, la rândul său, duce spre mărirea câștigului neglijat de la păstrarea banilor, stimulând din nou ridicarea vitezei circulației și inflației.

Mai mult decât atât, când ritmurile inflației devin extraordinar de înalte, atingând sute și mii de procente anual, și prin creșterea veniturilor nominale schimbările vitezei de circulație ca surse ale inflației capătă o importanță deosebită. În aceste condiții viteza de cheltuire a banilor atinge un maximum, care, practic, nu poate fi depășit. În perioada de trecere de la inflația moderată spre hiperinflație rolul vitezei de circulație a monedei devine **decisiv** și nefast. Când populația pierde încrederea în stabilitatea banilor, viteza lor de circulație, în timp destul de restrâns, poate să se mărească de 10-20 ori, ceea ce va comprima inflația cu o mai mare putere. Toate aceste conexiuni cu caracter de lege dintre categoriile de valoare pot fi monitorizate destul de clar în realitatea zilnică contemporană. În acest sens, este foarte important a evidenția categoriile date în cadrul elaborării deciziilor operative a politicii monetar-creditară cu scopul de a suspenda ritmul inflației spontane.

În situația actuală a echilibrului financiar a economiei naționale (a doua jumătatea a anului 2008), mărirea vitezei circulației monetare poate constitui un factor real de intensificare a creșterii inflației până la finele perioadei emergente. Cu regret, acest pericol este insuficient conștientizat atât de către știința economico-financiară, cât și de către businessul și organele de conducere ale statului.

Partea a treia a problemei cercetate o constituie dezvoltarea conexiunilor cu caracter de lege, care se referă la **funcționarea produsului național real în raport cu banii** (venitul). Venitul real este unul dintre cele trei surse potențiale ale inflației. Produsul național brut (venitul) este mai puțin supus schimbărilor. De exemplu, în practică sunt cunoscute cazuri (Germania în anii 20, Bolivia în anii 80, chiar și Republica Moldova în anii 90 ai secolului XX), când ritmurile creșterii cantității banilor se măsurau cu mii de procente anual. Existau, la fel, și situații când viteza circulației pe parcursul unei perioade reduse a sporit de 10 și mai mult. Totuși, chiar și în aceste situații, scăderea ritmurilor produsului național brut (venitul) mai mult decât o treime, fenomen destul de rar, independent de nivelul stabilității financiare. Aceasta se explică prin faptul că chiar și în cazul când sectorul industrial bine structurat al economiei naționale devine total dezorganizat, totuși populația încearcă să susțină nivelul favorabil de producere, utilizând pentru acest scop munca manuală și volumul operațiilor comerciale. Deci, nu trebuie de subestimat rolul reducerii produsului național brut ca o sursă a presiunii inflaționiste. Dezvoltarea conexiunilor cu caracter fundamental dintre diferite categorii de valoare (monedă, preț, produs național brut) deschide posibilitatea de a elabora o strategie de atingere și susținere a stabilității financiare la macronivel, ținând cont de situația reală creată în fiecare perioadă concretă a emergenței economiei naționale.

Direcțiile principale ale politicii de stabilizare cu ajutorul mijloacelor monetar-creditare se reduc la următoarele:

1. Măsurile antiinflaționiste direcționate spre reglementarea creșterii cantitative a banilor în circulație, dețin o importanță arzătoare și neamânată, care necesită soluționare urgentă. Considerăm util, în mod esențial, a susține mecanismul de suspendare a inflației prin intermediul trecerii de la reglementarea prețurilor directe la micronivel spre reglementarea volumului masei monetare în circulație la macronivel. În condițiile de trecere la economia de piață cu reglementarea formării prețurilor libere se s-ar putea ca reglementarea creșterii cantității banilor să fie una din primele cerințe ale stabilizării financiare. Este necesar de a stabili controlul strict privind creșterea masei monetare din partea băncii centrale, deoarece sursa principală a lui în prezent este deficitul bugetului statal. Deși sistemul bancar al țării se reformează radical, la moment este o necesitate a perfecționa controlul deplin asupra creșterii masei monetare în circulație. Nu este suficient de a lupta doar cu deficitul bugetului, intensificând numai politica fiscală. În lume există și alte metode de întregire a bazei veniturilor bugetelor.

Se presupune că finanțarea deficitară a economiei trebuie să fie acoperită, în mod civilizată, prin intermediul dezvoltării pieței de valori, care în Republica Moldova, cu regret, nu corespunde nivelului european și mondial. Perfecționarea pieței financiare va permite Băncii Naționale a Moldovei a utiliza mai larg și mai eficient unul dintre cele mai efective instrumente – operațiile pe piața deschisă pentru reglementarea cantității monedei în circulație. Cumpărarea și vânzarea hârtiilor de valori deschid posibilități de a împuternici mecanismul antiinflaționist. Cu cât mai mult vor fi vândute hârtiile de valori, inclusive obligațiunile de stat, cu atât mai mult vor fi scoși banii din circulație și cu atât mai puternic va fi impactul antiinflaționist al acestui mecanism, inclusiv pentru finanțarea deficitului bugetar. În aceasta și constă esența rezonabilă a instrumentului clasic al politicii monetar-creditare pentru oricare bancă centrală – operațiuni pe piața deschisă.

2. A doua importanță pentru stabilizarea financiară o dețin principiile reglementării vitezei circulației banilor. Presupunem că oricare program de stabilizare financiară, care acordă atenție doar cantității banilor și înlătură importanța vitezei circulației, trebuie să fie recunoscut ca insolvabil. Stabilizarea vitezei circulației conform teoriei monetare este posibilă numai în condițiile reglementării mărimii câștigului, permisă drept consecință a păstrării banilor. Este unanim recunoscut în

practica mondială metoda micșorării acestui câștig neglijat prin mărirea taxei procentuale pentru depozitele bancare. În scopul obținerii efectului dorit, taxa nominală a procentului privind depunerile trebuie să fie mai înaltă decât nivelul ritmului inflației. Mai mult decât atât, procentul privind economiile trebuie să fie stabilit nu în mod administrativ, dar în baza cererii și ofertei. În acest caz, procentul poate reacționa flexibil față de conjunctură, factorii subiectivi și pe așa obiective, cum sunt ritmurile creșterii masei monetare și inflația.

3. Încă o direcție principală a politicii de stabilizare financiară este crearea noului mecanism de organizare-funcționare a finanțării necesităților economiei naționale în mijloace bănești pentru asigurarea circuitului fondurilor de producție. În particular, a devenit acută necesitatea fondării în Republica Moldova a Băncii de Dezvoltare, care va fi o instituție guvernamentală de tip deosebit, specializat în domeniul investițiilor. Această instituție va putea atrage sursele centralizate ale statului și un flux financiar foarte important, format din sursele cetățenilor moldoveni care lucrează peste hotare și transferă banii în țară. Aceste surse financiare acumulate, cu mare eficientizare pot fi folosite pentru creditarea celor mai urgente și prioritare proiecte în conformitate cu eficacitatea lor, dar nu cu dorințele personale ale funcționarilor bancari care aveau loc frecvent în trecut.

Banca de Dezvoltare, ca instituție financiară a societății, va constitui, în sens strategic, același mecanism de finanțare puternic, care permite acumularea și direcționarea surselor financiare pentru creditarea programelor social-economice prioritare ale dezvoltării țării, pentru hotărârea celor mai acute probleme ale perioadei de tranziție la relațiile de piață: perfecționarea operațiunilor de export - import în complexele agrare, industriale, energetice și de combustibil, susținerea dezvoltării transportului și comunicațiilor, dezvoltarea problemelor sociale etc.

Necesitatea creării acestui mecanism financiar deosebit este determinată de premise obiective. Băncile de dezvoltare au posibilități mai eficiente de a desfășura un business mai complex, decât băncile comerciale obișnuite, deoarece finanțarea proiectelor de lungă durată sunt cu mult mai dificile decât acordarea creditelor de scurtă durată. În mecanismul de creditare în vigoare s-au creat lacune în sferile medii și de lungă durată în acordarea creditelor investițiilor, ceea ce poate fi explicat prin deficitele enorme ale bugetelor, prin activitatea insuficientă a fondurilor extrabugetare, deoarece piețele financiare sunt puțin dezvoltate, iar băncile comerciale, în cazul inflației sporite, nu sunt cointeresate în depuneri bănești de lungă durată în sectoarele de producere.

Deci, asigurarea stabilității financiare constituie perfecționarea politicii monetar-creditară, implementarea noilor abordări în elaborarea pârghiilor și instrumentelor de realizare a măsurilor operative în activitatea monetar-creditară.

Realizarea condițiilor susnumite trebuie, după cum se preconizează, să finiseze cu stabilizarea financiară a economiei naționale, deoarece aici, în măsură maximală, sunt evidențiate conexiuni logice între categoriile de valoare și realitatea obiectivă. Doar în condițiile stabilității macroeconomice este posibilă reformarea efectivă a acesteia, dezvoltarea infrastructurii pieței și creșterea economică stabilă.

Presupunem că evoluția spontană și firească nu poate duce la rezultatul dorit. Se cer eforturi conștiente și reformatoare, bazate pe fundamentarea metodologică a modelării logico-descriptive a sistemului de măsuri monetar-creditară în scopul asigurării creșterii economice.

Bibliografie:

1. Evoluții și politici economice: culegere de lucrări științifice. IEFS. – Chișinău: 2004,-192 p.
2. Пишик В. Я. Расширение Евросоюза. Проблемы макроэкономической сбалансированности.// Банковское дело. 2003, № 7.
3. Нарастающие угрозы макроэкономической стабильности в России.// Вопросы экономики. 2003, № 3.

Recenzent: dr. hab., prof. univ. Natalia BURLACU

EVALUAREA CALITĂȚII VIEȚII LA NIVEL GLOBAL

Svetlana GOROBIEVSCHI, dr.econ., conf.univ. ULIM

In this article the author comes with the message regarding the methodological aspects of life quality evaluation at the global level, which is seen as patrimony and as an important condition in assurance of human development degree and of competitiveness of countries on global arena. The author makes a research and gives examples of two life quality evaluation indexes: Human Development Index and Gini Index, performing the characteristics of their advantages and disadvantages.

The final conclusion of the research is that at the moment there doesn't exist a relevant index of quality evaluation at the global level.

Rolul statului ca structură economică și politică este determinat, în primul rând, de măsura în care acesta satisface nevoile cetățenilor săi, inclusiv cele economice și sociale. Există o corelație între nivelul dezvoltării economice al țării și bunăstarea cetățenilor ei. Marele conducător francez Napoleon Bonaparte susținea: „Pierderea armatei pentru o țară este o tragedie, pierderea imperatorului – este o dublă tragedie, iar pierderea intelectului națiunii este o catastrofă”.

Autorul studiului prezentat încearcă să se manifeste pe marginea aspectelor metodologice de evaluare a calității vieții la nivel global, care este un patrimoniu și o condiție importantă în asigurarea gradului de dezvoltare a civilizației umane și a competitivității țărilor pe arena mondială.

Termenul de calitate a vieții se referă la descrierea și evaluarea naturii și condițiilor de viață. Necesitatea aprecierii calității vieții a fost sesizată pentru prima dată în lume în anii '60 în urma Mișcării pentru Indicatori Sociali. După aplicarea unor programe guvernamentale (educaționale, sociale și de mediu) a apărut necesitatea utilizării unor indicatori care să măsoare eficacitatea acestora în ceea ce privește creșterea calității vieții.

Există două modalități de apreciere a nivelului de calitate a vieții: *aprecierea obiectivă și aprecierea subiectivă*. *Aprecierea obiectivă* se bazează pe indicatorii statistici furnizați de instituțiile de stat și organizațiile neguvernamentale; acești indicatori oferă o evaluare globală cu caracter general asupra nivelului de calitate a vieții.

Aprecierea subiectivă a calității vieții încearcă să identifice elementele cele mai importante în stabilirea standardului de viață al individului de la țară la țară. Aceste măsurări sunt mult mai personale din moment ce ele se bazează pe aprecierile indivizilor asupra calității propriilor vieți.

Dacă aprecierea obiectivă abordează calitatea vieții la nivelul societății, luată în ansamblul său, aprecierea subiectivă coboară la nivelul individului sau al colectivităților cu un anumit specific (politic, geografic, cultural, al standardului de viață etc.).

Modul în care poate fi evaluat nivelul de calitate a vieții derivă din raporturile anuale după anumite dimensiuni ale existenței umane. În această privință, părerile specialiștilor diferă foarte mult.

Această cercetare este axată pe studierea indicatorilor obiectivi ai calității vieții, utilizați de organizațiile internaționale în evaluarea acestora. Aproape anual se realizează o diagnoză a calității vieții prin anchete sociologice reprezentative la nivel național și se elaborează rapoarte sociale pe teme privitoare la calitatea vieții populației. O atenție deosebită este acordată analizei evoluției calității vieții pe componente ale acesteia, cum sunt: *influențele schimbărilor din mediul natural; mediul social; mediul economic; mediul politic; caracteristicile vieții de familie; ocuparea; muncă; șomajul; serviciile sociale*.

Indexul Dezvoltării Umane (IDU) este considerat ca o unitate de măsură standard a dezvoltării umane – un concept, care conform Programului Dezvoltării Națiunilor Unite (UNDP) se referă la procesul de lărgire a opțiunilor persoanelor, oferindu-le oportunități pentru educație, îngrijirea sănătății, venit, angajare etc. Scopul de bază al IDU este de a clasifica țările după nivelul de „dezvoltare umană”.

care de obicei, de asemenea implică determinarea dacă o țară este una dezvoltată, în curs de dezvoltare sau una slab dezvoltată.

Indexul Dezvoltării Umane (IDU) este un indice agregat calculat în baza a trei indicatori:

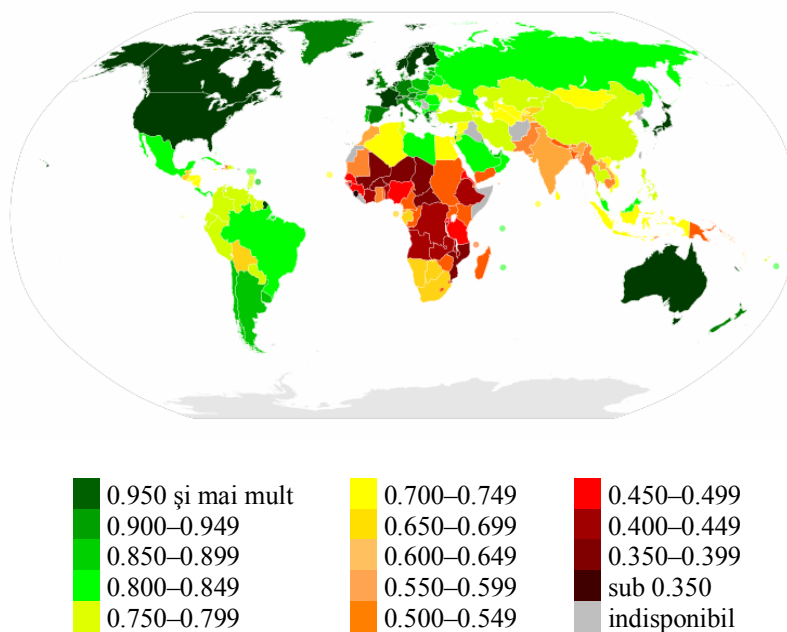
- speranța de viață, ca un indice al sănătății populației și longevității;
- gradul de instruire, apreciat după gradul de cunoștințe și educație;
- satisfacerea resurselor pentru o viață decentă, care se bazează pe

Produsul Intern Brut per capita.

Chiar din start IDU a fost criticat de savanți ca unitate de măsură redundantă, ce adaugă puțin la valoarea unităților de măsură care compun acest indice; ca un mijloc de a oferi o legitimitate ponderilor arbitrare a câtorva aspecte ale dezvoltării sociale; ca un număr cu clasificare relativă, care este inutil pentru comparații intertemporale; dificil de interpretat, deoarece IDU pentru o țară anumită într-un an depinde de nivelurile de venituri, de speranța de viață sau de PIB pe cap de locuitor din alte țări din acest an. Cu toate acestea, în fiecare an, statele-membre ale ONU sunt evaluate și clasificate în funcție de IDU calculat. Dacă IDU este înalt, clasificarea în listă poate fi utilizată ca un mijloc de afirmare națională, dacă IDU este scăzut, el poate fi folosit pentru a evidenția insuficiențele naționale.

Harta lumii conform Indicelui Dezvoltării Umane (2007) este prezentată în figura 1.

Din 1990, când a fost dezvoltat IDU, el este folosit anual de UNDP în Raportul Dezvoltării Umane. Totodată, nu toate statele-membre ale ONU aleg sau sunt capabile să furnizeze statistici necesare pentru calculele acestui indicator, ceea ce nu asigură studierea obiectivă și dinamică a calității vieții.

Fig. 1. Harta lumii conform Indicelui Dezvoltării Umane (2007)

Conform valorii IDU din figura 1 ONU grupează țările lumii în trei categorii.

Grupul întâi, cu nivelul ridicat de dezvoltare, este compus din țările dezvoltate, în care toți parametrii enumerați sunt în creștere permanentă.

Grupul doi, cu nivelul de dezvoltare medie, este compus din țările slab dezvoltate ale Africii și Asiei. Aceste țări nu au șanse de a deveni cândva dezvoltate.

Se atribuie la *grupul trei țările cu nivelul de dezvoltare scăzută*, în care se menționează factorul uman cu un înalt grad de studii și nivelul subdezvoltat al economiei sau viceversa, cu nivelul destul de înalt de dezvoltare a economiei și neadecvat subdezvoltat al factorului uman. În acest grup se află și Republica Moldova. România se află în cale spre trecere la grupul întâi.

Analiza datelor obținute ale IDU permit să deducem următoarele concluzii:

- nu se poate considera relevant indicele pentru măsurarea nivelului de dezvoltare umană: acesta nu include indicatorii importanți ce se referă la inegalitatea socială – respectarea drepturilor omului și libertățile politice;
- schimbările în valoarea și clasamentul IDU rezultă din actualizarea și revizuirea datelor pentru fiecare dintre cele trei componente ale IDU, cât și schimbările reale în nivelul dezvoltării umane în diferite țări;
- valoarea și clasamentul IDU nu sunt comparabile cu alte ediții din alți ani ale RDU și nu exprimă valoarea reală în dinamică;
- IDU măsoară doar realizările medii ale unei țări și nu include gradul dezechilibrului de genuri în aceste realizări;
- standardul de viață variază de la o țară la alta. Ceea ce se poate cumpăra cu aceeași sumă de bani diferă de la o țară la alta. Pentru a compara *standardele de viață*, trebuie să se ia în considerare aceste diferențe de putere de cumpărare (SPC);
- comparabilitatea țărilor la capitolul calității vieții se poate asigura numai prin stabilirea în fiecare țară a prețului unui ”coș” comparabil și reprezentativ de produse și servicii și prin exprimarea prețului acestuia.
- standardul puterii de cumpărare (SPC) elimină diferențele de preț între țări, astfel încât PIB pe cap de locuitor în SPC permite o comparare reală a standardelor naționale de viață la nivel regional (UE ș.a.);
- calitatea vieții și competitivitatea țărilor pe arena mondială sunt în legătură cauză-efect. Raportul Global al Băncii Mondiale pe marginea Competitivității țărilor lumii confirmă acest fapt.

O alternativă de măsură, concentrându-se la cantitatea de sărăcie într-o țară, este

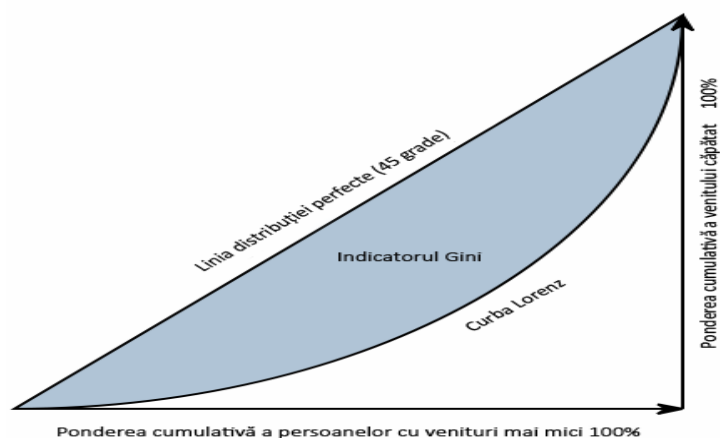
Indicele

Sărăciei Umane, acesta fiind posibil de calculat prin **Indicatorul Gini**.

În sistemul de coordonate, pe ordonată se reprezintă procentajul de venit național însușit, iar pe abscisă se înscriu categoriile de populație beneficiare ale respectivului venit.

Populația se grupează în ordinea creșterii venitului mediu disponibil pe o persoană, apoi este împărțită în 5 grupuri egale, din care fiecare cuprinde 20% din populație. Ca rezultat, quintila I cuprinde 20% din populația cel mai rău asigurată, a II-a quintilă – următoarele 20% etc., a V-a quintilă – 20% din populația cea mai bine asigurată.

Dacă ar exista o repartiție perfect egală a veniturilor între toți membrii societății, atunci curba Lorenz ar coincide cu *curba egalității absolute*. Și cu cât diferențierile dintre veniturile diferitelor categorii de populație sunt mai mari, curba capătă o formă mai bombată. Folosind curba Lorenz se poate calcula inegalitatea relativă a veniturilor, numită **coeficientul Gini**, exprimat ca raportul dintre aria zonei gri și aria triunghiului (figura 2). Coeficientul Gini este o măsură de dispersie statistică utilizată ca o măsură a inegalității sociale în distribuția de venit sau a inegalității distribuției de avere. Este definit ca un raport între valorile 0 și 1: un coeficient Gini scăzut indică mai multe venituri egale sau egală distribuție a bogăției, în timp ce un coeficient Gini înalt indică mai mult distribuție inegală.

Fig. 2. Exprimarea inegalităților în distribuția veniturilor prin curba Lorenz

Valoarea 0 corespunde egalității perfecte (fiecare având exact același venit) și 1 corespunde inegalității perfecte (în cazul în care o persoană are toate veniturile, în timp ce toată lumea are venit zero). Coeficientul Gini cere ca nimeni să nu aibă un venit net negativ sau avere negativă. La nivel mondial coeficienții Gini variază de la aproximativ 0,232 (în Danemarca) la 0,707 (în Namibia). Cele mai multe state au coeficientul Gini în intervalul dintre 0,25 și 0,50.

Indicatorul Gini se calculează în valoare procentuală, iar exprimat prin coeficientul Gini, constituie parte componentă a unui întreg. Astfel, Danemarca are indicele Gini de 23,2%, iar coeficientul Gini are valoarea de 0,232.

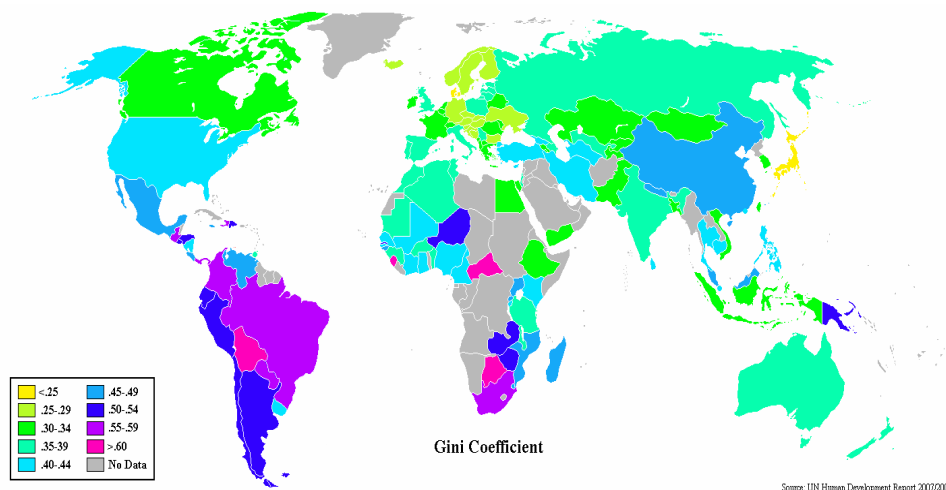
Indicele Gini al veniturilor în lume

În timp ce cele mai dezvoltate națiuni europene tind să aibă indicii Gini între 24 și 36, indicii Gini în Statele Unite și în Mexic sunt ambii mai sus de 40, care confirmă faptul că Statele Unite și Mexic au o mai mare inegalitate a veniturilor dintre păturile favorizate și nefavorizate. Utilizarea indicatorului Gini poate ajuta la cuantificarea diferențelor de bunăstare și politicilor de compensare a veniturilor existente în diferite țări. Cu toate acestea, trebuie avut în vedere faptul că coeficientul Gini poate fi nerelevant, atunci când este folosit pentru a face comparații între țările mari și mici. Indicele Gini la nivel mondial a fost estimat de către diferite țări între 56 și 66.

Corelația indicelui Gini cu PIB pe cap de locuitor

Țările sărace (cele cu un nivel scăzut al PIB) au în general valoarea indicelui Gini mai mare, între 40 și 65, cu extreme la 25 și 71, în timp ce țările bogate înregistrează indicele Gini mai mic (cu valoarea sub 40). Cei mai mici coeficienți Gini (sub 30) se înregistrează în Europa continentală. În general, există o corelație invers proporțională dintre Coeficientul Gini și PIB pe cap de locuitor. Excepție fac statele bogate: SUA, Hongkong și Singapore, care au coeficienți Gini înalți și PIB pe cap de locuitor la fel este înalt.

În multe dintre fostele țări sovietice și în cele în curs de dezvoltare (de exemplu, Brazilia), economia subterană ascunde multe din venituri. În acest caz, statisticile câștigurilor/bogației înregistrează veniturile cu mari erori (de exemplu, în regiunile cu venituri mai mici se poate modifica Coeficientul Gini, fie în sus, fie în jos).

Fig. 3. Harta lumii conform indicatorului Gini
Sursa: UN Human Development Report 2007/2008

Avantajele Coeficientul Gini ca măsură a inegalității

În opinia autorului, avantajul principal al Coeficientul Gini constă în faptul că acesta măsoară mai veritabil inegalitatea de venituri prin intermediul unei analize dinamice, mai degrabă și mai profund decât o variabilă nereprezentativă a celei mai mari părți a populației, cum ar fi venitul pe cap de locuitor sau produsul intern brut.

Acest indicator poate fi folosit pentru a compara distribuțiile de venituri a populației în diferite sectoare, precum și țări, de exemplu, în multe țări coeficientul Gini pentru zonele urbane diferă de cel al zonelor rurale (deși în Statele Unite indicatorii sectoarelor urbane și rurale sunt aproape identici).

Este suficient de simplu în calcul, poate fi comparat în diferite țări și este ușor de interpretat. Statisticile PIB sunt adesea criticate că acestea nu sunt comparabile, deseori necesitând modificări pentru întreaga populație în condițiile instabilității prețurilor; coeficientul Gini demonstrează cum s-a schimbat venitul pentru săraci și bogați în dinamică. Dacă coeficientul Gini este în creștere, precum și PIB, sărăcia poate să nu se reducă pentru majoritatea populației.

Coeficientul Gini poate fi folosit pentru a indica cum s-a schimbat modul de distribuire a venitului într-o țară într-o perioadă de timp, fiind posibil a analiza inegalitatea în dinamică, dacă aceasta este în creștere sau în descreștere.

Coeficientul Gini satisface patru principii importante:

- *confidențialitate*, nu contează cine sunt persoanele cu salarii ridicate și salarii mici;
- *independența scării*: coeficientul Gini nu ia în considerație dimensiunea economiei, modul în care aceasta este măsurată, sau dacă este o țară bogată sau săracă;
- *independența populației*: nu contează cât de numeroasă este populația țării în proces de evaluare;
- *principiul de transfer*: dacă venitul (mai puțin decât diferența), este transferat de la o persoană bogată la o persoană săracă, distribuția rezultată este mult mai egală.

Dezavantajele Coeficientului Gini ca o măsură a inegalității veniturilor

Coeficientul Gini al diferitelor grupuri de oameni nu poate fi atins în medie pentru a obține coeficientul Gini al tuturor oamenilor din grupuri: dacă un coeficient Gini ar fi calculat pentru fiecare persoană, ar fi întotdeauna zero. Pentru o țară mare, din punct de vedere economic, un coeficient pe țară va fi mult mai mare dacă va fi calculat ca un întreg decât va fi calculat separat pentru fiecare dintre regiunile sale.

De aceea este dificil a compara scorurile calculate ale coeficientului Gini pentru fiecare țară în cadrul UE cu scorul obținut într-o țară. Prin exemplu, valoarea totală a coeficientului Gini care este utilizată la moment pentru UE ar fi 31,3, care este însă

mult mai mică decât cea a Statelor Unite, 45, în timp ce și în UE sunt țări (Australia, Norvegia, Islanda, Canada) cu nivelul de viață corespunzător nivelului de viață din SUA.

Curba Lorenz poate minimiza valoarea efectivă a inegalității veniturilor în cazul în care gospodăriile mai bogate ar fi capabile să utilizeze mai eficient veniturile decât gospodăriile cu venituri mai mici. Din alt punct de vedere, inegalitatea măsurată poate fi rezultatul utilizării mai mult sau mai puțin eficientă a veniturilor gospodăriilor proprii.

Economiile cu venituri și coeficienții Gini similari pot avea distribuții de venituri foarte diferite. Aceasta are loc, deoarece curbele Lorenz pot avea diferite forme și același randament al coeficientului Gini. Deci, coeficientul Gini mai degrabă măsoară veniturile momente decât veniturile pe viață.

Concluzia finală a autorului din studiul prezentat ar fi că la moment nu există un indicator relevant al evaluării calității vieții la nivel global și care ar asigura comparabilitatea țărilor între ele.

Bibliografie:

1. UN Human Development Report 2007/2008.
2. Gorobievski S. Dezvoltarea umană la nivel global. Conferința științifico-practică "Protejarea și promovarea producătorului din Republica Moldova", IRIM, 21 noiembrie 2008.
3. Gorobievski S. The Quality of Life and the migration of people in the Republic of Moldova. International Conference on Business And Economy, 6-8 nov.2008, Constantza, Romania, p.45-58.
4. http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_income_equality_cite_note-0
5. http://en.wikipedia.org/wiki/Gini_index

Recenzent: dr. hab., prof. univ. Silvestru MAXIMILIAN